

HALLITUSMUOTOTAISTELUSTA ISÄNMAALLISEEN KANSANLIIKKEESEEN

Jyväskylän yliopisto

Yhteiskuntatieteellinen tiedekunta

Valtio-opin pro gradu -työ

Lokakuu 2001

Tekijä: Mika Mäki-Panula

Ohjaaja: Professori Sakari Hänninen

HALLITUSMUOTOTAISTELUSTA ISÄNMAALLISEEN KANSANLIIKKEESEEN

Tekijä: Mika Mäki-Panula

Ohjaaja: Professori Sakari Hänninen

Yhteiskuntatieteellinen tiedekunta

Valtio-opin pro gradu -työ

Lokakuu 2001

Jyväskylän yliopisto

83 sivua ja liitteet

Tiivistelmä: Tämä tutkielma tarkastelee hallitusmuototaistelua ja sen vaikutuksia suomalaisen oikeistoradikalismiin maailmansotien välisenä aikana. Hallitusmuototaistelu oli lyhyt, mutta sitäkin kiivaampi ajanjakso. Vuosina 1917 ja 1919 tasavaltalaiset olivat niskan päällä. Monarkismin kannatus kukoisti vuonna 1918. Tasavaltalaiset voittivat ja Suomi säilyi parlamentaaris-demokraattisena valtiona. Aktivistit olivat monarkian kannattajia. Monarkismi leimattiin konservatiiviseksi liikkeeksi. Aktivistit edustivat ”valkoista Suomea” ja kannattivat vahvaa hallitsijaa. Pettymystä lisäsi itsenäisyyttä seurannut puoluepoliittinen tilanne. Poliittinen oikeisto tunsi kokeneensa vääryyttä, koska heidän voittamansa vapaussota ei lopettanut kommunistien julkista toimintaa. Aktivismi jäi kytemään. Noin kymmenen vuoden kuluttua se sai näkyvimmän ilmenemismuotonsa lapuanliikkeenä. Kun korkein oikeus lakkautti lapuanliikkeen vuonna 1935, oikeistolainen ääriliike jatkui poliittisena puolueena Isänmaallisena Kansanliikkeenä, jota useimmat lähteeni pitävät fasistisena. Avainlähteitani ovat Martti Ahti, Risto Alapuro, Lauri Hyvämäki, Toivo Nygård, Juhani Paasivirta, Juha Siltala, Mikko Uola ja Vesa Vares.

Avainsanat: monarkismi, tasavaltalaisuus, aktivismi, oikeistoradikalismi, fasismi, lapuanliike, IKL

Saatteeksi

Tämä tutkimus on ollut mielenkiintoinen ja opettava kokemus. Haluan kiittää professoriani Sakari Hännistä, joka on ohjannut ja avustanut minua tutkielmassani. Arvokasta apuaan on antanut dosentti Martti Ahti. Siitä hänelle kiitos.

Suuret kiitokset tuesta myös vanhemmilleni Pirkko ja Tapani Mäki-Panulalle. Isoäitini Katri Saaren tuki on ollut varauksetonta ja huumorin sävyttämää.

Porvoossa Mikan päivänä 2001
Mika Mäki-Panula

SISÄLLYSLUETTELO

1. JOHDANTO	1
1.1 Tutkielman tausta.....	1
1.2 Tutkielman rakenne.....	3
2. OIKEISTORADIKALISMI JA FASISMI.....	5
2.1 Demokratian kaksi tyyppiä, liberaalinen ja totalitaarinen	5
2.2 Kansainvälinen oikeistoradikalismi.....	6
2.3 Suomalainen oikeistoradikalismi	8
2.4 Suomalaisia oikeistoliikkeitä maailmansotien välisenä aikana.....	11
3. HALLITUSMUOTOTAISTELU.....	15
3.1 Kansanvaltuuskunnan valtiosääntö.....	15
3.2 Valtiosäännön juuret.....	15
3.3 Hallitusmuototaistelu ja Suomen ulkopoliittinen suuntaus	17
3.4 Suomi ja länsivallat	20
3.5 Sisäisten ristipaineiden kansakunta	23
3.6 Rauhansopimus Neuvosto-Venäjän kanssa	30
3.7 Itsenäisen maan uudet ongelmat.....	30
3.8 Kirkko ja kansainväliset suhteet.....	32
4. HALLITUSMUOTOTAISTELUN JÄLKEEN.....	34
4.1 Poliittiset puolueet hallitusmuototaistelun jälkeen	34
4.2 Kuningasmielisyys vuoden 1918 jälkeen	35
4.3 Vuoden 1918 monarkia – häviäjän historia.....	37
4.4 Suojeluskunnat ja hallitusmuototaistelu	39
4.5 Aktivistit ja aktivismia	39

5. LAPUANLIIKE	45
5.1 Lapuanliikkeen synnyn taustaa	47
5.1.1 Kansainvälinen tausta	47
5.1.2 Sisäpoliittinen tausta	48
5.1.3 Talouspoliittinen tausta	49
5.1.4 Isänmaallinen tausta	50
5.1.5 Uskonnollinen tausta	51
5.2 Demokratiaa koetellaan	52
5.3 Lapuan kansalaiskokoukset	53
5.4 Väkivaltaiset laittomuudet	56
5.5 Talonpoikaismarssi	57
5.6 Kyyditykset	59
5.7 Mäntsälän kapina	60
5.8 Demokratia vakiintuu	62
5.8.1 Lapualaiset tuomiolla	62
5.8.2 Kansanvaltainen rintama	63
5.8.3 Laillisuusrintama	63
5.9 Lapuanliikkeen merkitys	64
6. ISÄNMAALLINEN KANSANLIIKE	66
6.1 Hämeenlinnan kokous	66
6.2 Aseman vakiinnuttaminen	67
6.3 Isänmaallisen Kansanliikkeen perusohjelma	67
7. JOHTOPÄÄTÖKSET	69
LÄHTEET	71
Sanoma- ja aikakauslehdet	71
Kirjallisuus	72
Liitteet	83

1. JOHDANTO

1.1 Tutkielman tausta

Tämän tutkielman aiheena on tarkastella vuoden 1918 hallitusmuototaistelua ja sen vaikutuksia suomalaiseen oikeistoradikalismiin maailmansotien välisenä aikana. Lapuanliikettä olen tarkastellut syvällisimmin.

Hallitusmuototaistelu oli mielestäni erittäin mielenkiintoinen episodi maassamme. Se oli lyhyt, mutta sitäkin kiihkeämpi taistelu tasavaltalaisten ja monarkistien välillä. Tasavaltalaisten ajama presidenttiys on vieläkin voimassa. Monarkistien häviön myötä kuninkuudesta luovuttiin. Olisi ajatuksena mielenkiintoista lukea juttuja Suomen kuninkaallisten elämästä. Voisimme verrata heitä Englannin Dianaan tai Ruotsin Kaarle Kustaaseen.

Tarkoitukseni on tarkastella miten aktivistien toiminta jo hallitusmuototaistelua edeltävältä ajalta heijastui lapuanliikkeeseen. Tätä pidän eräänlaisena jatkumona. Monet aktivistit toimivat lapuanliikkeen johdon piirissä.

Lapuanliikkeen johtoon kuuluivat Vihtori Kosola, Vihtori Herttua ja Iivari Koivisto. Tohtori Kai Donneria on pidetty lapuanliikkeen todellisena johtajana. Kurt Martti Wallenius oli lapuanliikkeen pääsihteerinä vuosina 1931-1932. Hän oli entinen yleisesikunnan päällikkö, jääkäriupseeri ja arvoltaan kenraalimajuri.

Poliittisista puolueista Suomen Sosialidemokraattinen Puolue (SDP), Ruotsalainen Kansanpuolue (Svenska Folkpartiet, RKP), Maalaisliitto (ML), Kansallinen Edistyspuolue (ED), Kansallinen Kokoomus (KOK) ja Suomen Kommunistinen Puolue (SKP) kirjoitan tasapuolisuuden nimissä pienillä kirjaimilla ellei kyse ole puolueen virallisesta nimestä.

Lapuanliikkeen kirjoitustapoja ovat lapuanliike tai Lapuan liike. Käytän edellistä kirjoitustapaa. Vuoden 1918 sodasta käytän nimeä sisällissota.

Lapuanliike ja Isänmaallinen Kansanliike (IKL) saivat Lapualla suurta kannatusta. 1920- ja 1930-luvuilla ei Lapualla olisi tullut kyseeseenkään sallia mitään, mikä viittaa punaiseen. Arvo Salon Lapualaisooppera 1960-luvulla nähtiin rienaamisena, aivan kuten punapaitojen riisuminen marraskuussa 1929, jolloin lapuanliike sai alkunsa. Kuitenkin kesällä 2001 Lapualaisooppera esitettiin Lapualla lapualaisten harrastelijanäyttelijöiden voimin. Tämä kertoo yleisestä asenteiden muuttumisesta. Kaikki eivät kuitenkaan tätä hyväksyneet vielääkään. Tästä käytiin Lapualla polemiikkia. Eläkö eräänlainen aktivismi edelleen?

Risto Alapuron mukaan suuren murroksen aika ulottuu viime vuosisadan lopulta 1930-luvulle. Sitä jäsentävät suurlakko ja eduskuntaudistus 1905-1907, itsenäistymis- ja sisällissotavaihe 1917-1919 sekä lapuanliike 1930-1932. Kyseisten vuosikymmenten myllerryksissä syntyivät poliittisen kulttuurin peruspiirteet. Kaikki kolme kriisiä koettiin valtataistelujen huipentumina. Nämä vaikuttivat siihen, millaiseksi muodostui kansalaisyhteiskunnan suhde valtioon. Suhde ilmeni etenkin siinä, miten yhteiskunnallisia ristiriitoja säädeltiin ja minkä merkityksen saivat sellaiset käsitteet kuin Suomi, suomalaisuus ja kansakunta. Poliittiseen modernisoitumiseen muodostui julkinen tila, jossa ihmiset suhteuttivat elämänsä ehtoja yleisimpiin kysymyksiin ja ohjelmiin. Ihmiset esittivät ja perustelivat mielipiteitä sekä kävivät keskustelua keinoista ja tavoitteista. Tähän murrokseen liittyi yksilöityminen. (Alapuro 1994, 12-13.)

Nuorisoseuraliikkeessä ja körttiläisyydessä protesti suuntautui yläluokkaa vastaan. Myös puukkojunkkariudessa talonpojat protestoivat yläluokkaa. Talonpoikien ja säätyläisten väliset erot olivat todellisuudessa vähäiset. Tämä nosti tasa-arvovaateen ja synnytti protestointihalun. Siirtolaisuus ja sisäinen maassamuutto purkivat väestönpainetta. Koska Pohjanmaalla ei ollut puuraaka-ainetta ja koskivoimaa tarjolla, suurteollisuus ja siihen kytkeytyvä teollisuustyöväestö jäivät tulematta sinne. Sosiaaliset ja varallisuuserot olivat melko pienet. Tämän johdosta radikaali sosialismi ei saanut Pohjanmaalta vastakaikua. Etelä-Pohjanmaalla syntyi yhteiskunta, jossa yhdenvertaisuuden vuoksi paine muutokseen oli vähäinen, mutta paine olojen säilyttämiseen ennallaan suuri. Tämä perusasetelma määräsi seudun asujainten valtaosan suhtautumisen niin lapuanliikkeeseen kuin IKL:ään. Maakunta asennoitui oikeistolaisesti torjuakseen vasemmiston

haluamat muutokset. Se vetäytyi kuitenkin erilleen oikeistolaisesta radikalismista niiltä osin kuin sen nähtiin johtavan yläluokkaa suosiviin muutoksiin. Maalaisliiton Pohjanmaalla saavuttama vaalivoitto vuonna 1919 ja kokoomuksen samanaikainen tappio on nähtävä seuraukseksi tasavallan suosimisesta ja monarkian vastustamisesta. Kuningasvaltaa ei siis maahan haluttu. Väestön homogeenisuus mahdollisti joukkoliikkeiden synnyn. Vuoden 1919 hallitusmuoto ei vastannut maan sisäisiä voimasuhteita silloin, kun se luotiin ja vahvistettiin vaan se salli ”liian suuret” demokraattiset vapaudet hävinneillekin. Ratkaisun sanelivat ensimmäisen maailmansodan voittajavallat, eivät pelkästään Suomi ja suomalaiset. Mikäli Suomi olisi ollut päätöksessään yksin niin hyvin todennäköisesti maahan olisi tullut monarkia. Kansan poliittiset ja yhteiskunnalliset oikeudet olisivat jääneet perustuslainkin tasolla vähäisemmiksi kuin sitten tapahtui. Lapuanliikkeen suosiota edesauttoi pula-aika, joka talouslamojen yleiseen tapaan pirstoi ja heikensi vasemmistoa ja vahvisti oikeistoa. Lapuanliikkeen suosio pohjautui laajaan yleisen mielipiteen tukeen Pohjanmaan ulkopuolelta. Se sai myös muuta tukea, niin johdon ja organisaation suhteen kuin myös taloudellisesti. Ulkopuolisen tuen juuret ulottuivat korkeaan virkamiehistöön ja suurteollisuuteen maan sisällä. Kansainvälinen kehitys antoi myös uskoa liikkeen oikeutukseen. Kommunismin vastainen ja nationalistinen liikehdintä nosti Euroopassa päätään. (Ylikangas 1981, 231-235.)

1.2 Tutkielman rakenne

Olen merkinnyt kirjalliseen lähdeluetteloon Poliitiikka- ja Valvoja –aikakauslehdet, koska ne olivat nidottuja. Merkitsin ne myös sanoma- ja aikakauslehtiin.

Johdannon jälkeen vertailen oikeistoradikalismia ja fasismia sekä kansainvälisessä suhteessa että kotimaisessa. Pyrin myös saamaan historiallista perspektiiviä siihen, miksi oikeistoliikehdintä ylipäänsä oli mahdollista. Mainitsen myös suomalaisia oikeistoliikkeitä. Suurimman osan vain nimeltä.

Kolmannessa luvussa tarkastelen hallitusmuototaistelua kokonaisuudessaan. Vasemmiston kansanvaltuuskunta toi esille oman ehdotuksensa. Vasemmisto ei kuitenkaan osallistunut hallitusmuototaisteluun kuin vasta sen loppuvaiheessa. Vasemmisto oli hävinnyt sisällissodan. Heillä ei ollut valtaoikeuksia. SKP oli perustettu Moskovassa vuonna 1918. Lisäksi tarkastelen sisä- ja ulkopoliittikan muutoksia ja kansainvälisiä suhteita.

Neljännessä luvussa tarkastelen puolue-elämän muutosta hallitusmuototaistelun jälkeen ja monarkistien ja tasavaltalaisten tunteja. Tarkastelen lähinnä monarkisteja ja miten he kokivat tappionsa. Useat aktivistit olivat monarkisteja. Suojeluskunnat ja aktivistit suunnittelivat vallankaappauksia. Miksi näissä ei onnistuttu? Pysin antamaan siihen vastauksen tässä luvussa.

Viidennessä luvussa käsittelen lapuanliikettä kronologisesti. Tämä on tutkielmani laajin ja syvällisin oikeistoliikehdintää käsittelevä kokonaisuus. Käsittelen muun muassa lapuanliikkeen syntyyn johtaneita syitä eri lähtökohdista.

Kuudennessa luvussa tarkastelen IKL:ää, joka oli lapuanliikkeen jatkumo. Siinä käyn läpi perustamiskokouksen ja puolueohjelman. IKL oli ainoa oikeistoradikaali puolue eduskunnassa.

Lopuksi esitän omat johtopäätökseni.

2. OIKEISTORADIKALISMI JA FASISMI

2.1 Demokratian kaksi tyyppiä, liberaalinen ja totalitaarinen

J. L. Talmonin mukaan liberaalinen koulukunta katsoo, että politiikassa on kysymys yrityksestä ja erehdyksestä, ja että poliittiset järjestelmät ovat ihmisen kekseliäisyyden ja spontaanisuuden käytännöllisiä tuotteita. Tämä kyseinen koulukunta katsoo, että henkilökohtaista ja kollektiivista pyrkimystä esiintyy lukuisilla eri tasoilla, jotka jäävät täysin politiikan ulkopuolelle. Sen sijaan totalitaarinen koulukunta perustuu käsitykseen, että politiikassa on yksi ainoa totuus. Tätä suuntausta voidaan nimittää poliittiseksi messianismiksi. Totalitaarinen koulukunta tunnustaa vain yhden ainoan olemassaolon tason, joka on poliittinen. Koulukunta laajentaa politiikan piirin käsittämään ihmisen koko olemassaolon ja katsoo, että kaikella ihmisen ajattelulla ja toiminnalla on yhteiskunnallinen merkitys ja että tämä siitä syystä lankeaa poliittisen toiminnan piiriin. (Talmon 1973, 12.)

”Ideologialla on yksinkertaisesti tarkoitettu joukkoa mielipiteitä, uskomuksia ja arvoja, jotka ainakin jossain määrin muodostavat rakenteellisen kokonaisuuden ja joihin poliittisen ryhmän katsotaan perustavan toimintansa.” (Borg 1964, 5.)

”Valtiollisen toiminnan aihepiirissä on siksi seikaksi, joka ilmentää toiminnan perimmäistä ideologista päämäärää, katsottu suhtautuminen vallitsevaan valtiojärjestykseen, toisin sanoen hallitusmuotoon ja sen mukaisiin valtioinstituutioihin, erityisesti eduskuntaan, oikeuslaitokseen ja julkiseen hallintoon. Menettelytapaa ilmentäväksi seikaksi on taas katsottu suhtautuminen monen puolueen vapaaseen kilpailuun perustuvaan parlamentaariseen, enemmistö päätöksin toimivaan, mutta myös vähemmistön poliittiset oikeudet takaavaan demokratiaan.” (Borg 1964, 200.)

Lauri Hyvämäki on esittänyt yleismääritelmän oikeistoradikalismista. Hänen mukaansa: ”Historiallisesta ajankohdasta riippumatta voidaan ”oikeistoradikalismilla” tai ”äärioikeistolaisuudella” tarkoittaa parlamentaarisen demokratian piirissä esiintyvää protestia,

joka konservatiiviselta katsomuspohjalta lähteneenä kohdistuu vallitsevaan tilanteeseen ja vallanjakoon ja jota eivät normaalit parlamentaariset menetelmät tyydytä.” (Hyvämäki 1971, 7.)

2.2 Kansainvälinen oikeistoradikalismi

Juan J. Linz on löytänyt ensimmäisten autoritaaristen reaktioiden syiksi neljä tekijää. Hän mainitsee ensimmäisenä tekijänä ensimmäisen maailmansodan ja sen synnyttämän sotasukupolven, jolle oli vaikeaa palata jälleen rauhanajan elämänmenoon. Toiseksi hän mainitsee radikaalin vasemmiston voiman ja sen tekemiä vallankumouksyrityksiä. Kolmantena tekijänä Linz mainitsee ”ylikuumentuneen” nationalismin. Tätä ruokkivat suurten valtakuntien murentuminen ja uusien pienten valtioyksikköjen synty. Koska valtioiden rajat eivät vastanneet kansan entistä tai toivottua asuma-aluetta niin seurauksena oli tyytymättömyys ja irredenta-poliitiikka. Jälkimmäinen nakersi valtion legitimiisyyttä sellaisten joukossa, jotka pitivät lojaalisuutta kansakunnalle tärkeämpänä kuin lojaalisuutta valtiovallalle ja poliittiselle järjestelmälle. Neljänneksi Linz mainitsee valtion sisäisiä ratkaisemattomia kulttuurisia ongelmia, jotka usein kohdistuvat etnisiin vähemmistöihin. (Linz 1980, 156-164.)

Stanley G. Paynen mukaan ensimmäinen maailmansota synnytti uudentyyppisen oikeiston, joka pyrki autoritaariseen, antiparlamentaariseen hallitsemistapaan. Usein heidät on sekoitettu fasismiin, koska kummatkin pyrkivät samanlaiseen hallitsemistapaan. Lisäksi niiden ideologiassa yltiönationalismi sekä liberalismiin ja vasemmiston vastaisuus olivat keskeisellä sijalla. Fasismi oli antikonservatiivista. Uusoikeisto kannatti autoritaarista hallitsemistapaa, mutta se epäroi turvautua radikaaleihin diktatuurimenetelmiin. Sen sijaan vahva monarkia oli sitä lähempänä. Uusoikeisto tukeutui rationalismiin ja uskonnon yhdistelmään. Fasistit puolestaan kannattivat vitalismia, irrationalismia ja uusidealismia. Oikeistoradikaalien toiminta perustui perinteisten eliittien tuen varaan sekä köyhtyneen keskiluokan tukeen. Fasismi pyrki mobilisoimaan ihmisjoukkoja. Fasistit pyrkivät muuttamaan koko yhteiskunnan sosiaalista statusta ja suhteita. Uusoikeisto pyrki säilyttämään jo olemassaolevaa järjestelmää ja sen valtasuhteiden ennallaan pysyttämistä. Uusoikeisto luotti vakinaiseen armeijaan. Fasistit pyrkivät luomaan puoluearmeijan, militarisoimaan joukkonsa. (Payne 1980a, 22-23.)

Oikeistoliikkeiden tutkimuksessa käytetään usein metodina niiden konservatiivisten ja fasististen piirteiden erottelua. Seymour Lipset pitää konservatiivisia liikkeitä luonnehtivina piirteinä perinteellisen, aristokraattisen järjestelmän palauttamis- ja säilyttämispyrkimyksiä. Ne ovat olleet usein avoimesti monarkistisia. Sen sijaan fasistisissa joukkoliikkeissä oli taas mukana enemmän tai vähemmän selvästi sosialismin, mutta myös kapitalismin vastustamista. Lipsetin mukaan erityisen alttiita fasismille olivat itsenäiset keskiluokan pienyrittäjät ja omien pientilojensa omistajat ja viljelijät, jotka olivat jääneet industrialismin jalkoihin tai tulleet sen uhkaamiksi. Konservatiiviset liikkeet olivat taas yleisimpiä maissa, joissa industrialismi oli tapahtunut hitaasti. Tällaisissa maissa konservatiiviset voimat säilyivät pitkään vahvoina. Lipsetin mukaan kummallakin liikehdinnällä on myös yhteisiä piirteitä. Hän pitää kumpaakin liikehdintää sekä ylimmän kerrostuman että keskikerrostuman reaktiona niiden kokemaan uhkaan. (Lipset 1981, 127-168.)

Barrington Moore on kritisoinut Lipsetiä, koska hän ei tee eroa sen välillä, ketkä toimivat oikeistoliikkeen joukkovoimana ja ketkä sen johtajina tai ohjailijoina. Moore puolestaan pitää oleellisena tekijänä maanomistajayläluokan ja porvariston välisiä suhteita ja niiden suhdetta keskushallitukseen. Parlamentaarisen järjestelmän kehittymisen tärkeänä edellytyksenä on maanomistajayläluokan ja teollisuusporvariston ristiriita. Mikäli ristiriita on ollut olemassa niin se on estänyt liian vahvan rintaman muodostumisen vallankumouksellisia ja reformistisia pyrkimyksiä vastaan. Porvarillisen vallankumouksen maissa on nojaututtu eri väestöryhmien tukeen. Saksassa näin ei käynyt. Saksassa kaupallinen ja teollinen luokka ei pystynyt irrottautumaan vanhan hallitsevan junkkeriluokan otteesta ja kapitalismi kehittyi näin liitossa sen kanssa. Tämä aiheutti sen, että maassa vallitsi epäsuhta sosiaalisen rakenteen ja parlamentaarisen järjestelmän välillä. Tämä romahdus aiheutti fasismin. Fasismi sai kannatusta sekä konservatiivisesta yläluokasta että teollisuuspiireistä, mutta myös kapitalismin tulon järkyttämästä keskiluokasta ja talonpoikaistosta. (Moore 1967, 425-451, 490-498; Alapuro 1973, 7-9.)

Eräs fasismien perusolemus oli pyrkimys yhdistää nationalismi ja sosialismi. Näiden kahden ainesosan keskinäiset suhteet vaihtelivat eri aikoina ja eri maissa. (O'Sullivan 1983, 87.) Mussolini oli entinen sosialisti, ja fasismien eräänlaisena lähtökohtana voidaan pitää vallankumouksellisen vasemmiston erään osan nationalisoitumista. (Payne 1980b, 42.) Kuitenkin italialaisessa fasismissa ja saksalaisessa kansallissosialismissa sosialismin osuus nationalismin rinnalla osoittautui lopulta vähäiseksi. (Nolte 1983, 415.) On huomattavaa, että kyseisten liikkeiden piirissä esiintyi varsinkin niiden taisteluvuosina sosialistisia pyrkimyksiä, jotka toivat näille liikkeille työväestön kannatuksen. (Ruutu 1940, 75-76.)

2.3 Suomalainen oikeistoradikalismi

Risto Alapuron mukaan suomalaisen oikeistoliikkeiden ideologiset juuret löytyvät alkiolaisesta populismista ja fennomaniasta. Kirkkoon ja vauraaseen talonpoikaistoon nojautunutta fennomaniaa Alapuro pitää kulttuurisena vastauksena teollistumisen uhkaan, haluna vastustaa yhteiskunnan rakenteiden muuttumista. Sen sijaan pienviljelijäväestöön nojautuneessa alkiolaisuudessa puolestaan yhdistyi yksinkertaisten, tavallisten ja turmeltumattomien maalaisihmisten ihannointi urbanisoitumisen vastustukseen ja herravihaan. Talouspulan iskiessä populistinen talonpoikaisuus muuttui fasistiseksi talonpoikaiseksi liikkeeksi. Se sai vastakaikua yläluokasta ja sitä liike-elämä puolestaan käytti hyväkseen. Oikeistolaisessa nationalismissa oli jäljellä fennomanian suoranaista perintöä, haluttiin integraatiota voimakkaan Gemeinschaftsolidaarisuuden pohjalla. Alkiolaisessa maalaisliittolaisuudessa eheyden palauttaminen talonpoikaisten arvojen ja sovittelun kautta oli tärkeällä sijalla. (Alapuro 1973, 11-27, 36-45.)

Mikko Uolan mukaan Isänmaallinen Kansanliike oli pohjimmiltaan konservatiivinen. (Uola 1982, 117-119.) Toivo Nygård ja Uola ovat korostaneet IKL:n kotimaisia juuria ja aatteellisia lähtökohtia. Lauri Hyvämäki puolestaan päätyi lopputulokseen, että IKL täytti vain vaivoin fasismien kriteerit. (Hyvämäki 1978, 537.) Lauri Karvonen on luokitellut sekä IKL:n että lapuanliikkeen kokonaan fasistiseksi, koska fasismia pidettiin Suomessa ”oikeistoilmiönä”. (Karvonen 1990, 87.) Myös Henrik Ekberg on päätenyt samanlaisiin johtopäätöksiin kuin Karvonen. (Ekberg 1991, 17-18.) Reijo E. Heinosen mukaan lapuanliikkeen ideologia oli paljon

konservatiivisempaa kuin fasistien yleensä. Antikapitalistisia vaatimuksia siitä on mahdoton löytää. IKL:n ohjelma puolestaan oli selvästi vähemmän konservatiivinen ja enemmän fasistinen kuin lapuanliikkeen. (Heinonen 1980, 679-682.) Martti Ahdin mukaan Suomessa fasismia voidaan etsiä pikemmin IKL:stä kuin lapuanliikkeestä. Keski-Euroopasta otetut ohjelmataktiset lainat ovat tästä selkeät todisteet. IKL pyrki asettumaan vasemmisto - oikeisto - akselin ulkopuolelle. Tämä oli se ratkaiseva piirre, joka liitti IKL:n fasistisiin esikuviin. (Ahti 1983, 179.)

Lauri Karvonen on tutkinut lapuanliikettä ja IKL:ää fasismin ilmentymismuotona. Karvosen mukaan lapuanliikkeen itsenäisyys sodan jatko jäi lopultakin lähinnä rauhanomaiseksi marssiksi ja eduskunnassa pidettyjen puheiden tasolle. Suomalaisen fasismin tavoitteena oli yhtenäistää kansakunta ja palata ”valkoisen Suomen” ideaaliin. (Karvonen 1988, 22-27, 122-123.)

Toivo Nygård pitää lapuanliikettä suomalaisen äärioikeistolaisuuden järjestäytymättömänä vaiheena. Vasta IKL:n perustamisen jälkeen liike sai järjestäytyneen muodon. Risto Alapuro ja Marvin Rintala pitävät IKL:ää selvästi fasistisena liikkeenä. (Nygård 1982, 95; Alapuro 1973, 140-144; Rintala 1962, 70-81.)

Kommunisminvastaiselle toiminnalle on haettu selitysmalleja tutkimalla sekä lapuanliikkeen nousua että taloudellisten suhteiden muutoksia. Poliittiset pettymykset on liitetty jälkimmäiseen malliin, joita vuoden 1918 sodan voittajaosapuoli oli joutunut kokemaan. Lapuanliikkeen selitysmalleja ovat käsitelleet muun muassa Jorma Kalela ja Matti Lackman. Kalela on tutkimuksissaan päätenyt selittämään lapuanliikkeen nousua konventionaalilla selitysmallilla. Kommunistien voimistunut toiminta oli suurin syy lapuanliikkeen nousulle. Aikalaistulkintoissa korostettiin erityisesti kommunistisen toiminnan maanpetoksellisuutta ja heidän yleisesti ärsyttävää propagandaansa. Sen sijaan taloudellisten suhdanteiden muutosta korostaneen tulkinnan taustalla on nähty paitsi pula-aika ja sen heijastusvaikutukset talonpoikaisväestön oloihin myös parlamentaarisen järjestelmän kriisi. Suomen kommunistisella puolueella oli oma tulkintamallinsa lapuanliikkeen nousuun johtaneista syistä. Kommunistisen tulkinnan mukaan lapuanliikkeen nousun taustalla olivat kapitalistit ja työnantajapiirit, jotka pula-aikaa hyväksi

käyttäen hyökkäsivät vasemmistolaista työväenliikettä vastaan. (Kalela 1976, 111-112; Lackman 1985, 180-182; Hyvämäki 1964, 151; Hyvönen 1971, 108-113.)

Lapuanliikettä on selitetty sekä markkinasidonnaisesti (Kettunen 1979, 309-310.) talouspulan aiheuttamaksi että marxilaisesti (Suomen työväenliikkeen historia 1977, 177-178.) kytkemällä taustatekijöihin vientiteollisuuden ”salaliitto”, joka valjasti talonpojat ajamaan omia etujaan. Matti Lackman on rakentanut oman selitysmallinsa, jossa on yhdistetty lähes kaikki selitysmallit. (Lackman 1985, 180.)

Juha Siltala ei tyydy kyseisiin selityksiin. Hänen mukaansa oikeistoradikalismien rakenteellisten edyllytysten esittäminen ei kerro ”miksi ja miten lapuanliike nousi, vaikutti ja tyrehtyi”. Siltalan ”valkoisen Suomen” ydinjoukko pyrki viemään vapaussotansa päätökseen, kuten myös isänmaansa ”valkaisun”. Näin ollen oli luotavissa luja kansallisvaltio, joka pystyisi kestäämään ulkoiset paineet. (Siltala 1985, 31-32.) Vesa Vares, joka on kirjoittanut Lauri Ingmanin elämäkerran, on Siltalan kanssa samaa mieltä. Varesen mielestä kyseessä on ennen kaikkea reaktio uudenlaista maailmaa vastaan. (Vares 1996, 413.)

Siltalan mukaan ”valkoinen Suomi” oli pettynyt siihen, että hallitusmuoto ei taannutkaan ”lujaa hallitusvaltaa”, kun esille nousivat poliittiset ja sosiaaliset konfliktit. Näin ollen voittajien aseellinen voima jäi vain kriisitilanteessa käytettäväksi äärimmäiseksi hätäkeinoksi. Ydinjoukolle se merkitsi kansallista heikkoutta, vapaussodan jäämistä kesken, Suomen yleistä suojattomuutta niin ulkoisia kuin sisäisiä vihollisia vastaan ja sitä kautta myös ”kansallisen tehtävän” laiminlyömistä. Erityisesti ristiriita nähtiin ”valkoisessa Suomessa” toteutuneen lainsäädännön ja käytännön välissä. (Siltala 1985, 34-35; Alapuro 1994, 281.) Lauri Hyvämäen mukaan lainsäädännön ja ”valkoisen Suomen” kokema sodan ”todellisen” lopputuloksen välinen ristiriita aiheutti pysyvän jännitteen ensimmäisen tasavallan sisäpolitiikkaan. (Hyvämäki 1971, 207-270.)

Tapio Huttula on tullut siihen johtopäätökseen, että yhtenäiskulttuurin hajoamisen aiheuttamia paineita voi tutkia muun muassa Emil Durkheimin kehittämän työnjakoon pohjautuvan solidaarisuus-teorian kautta. Hän nosti työnjaon keskeiseksi yhteiskunnan sosiaalisia rakenteita

muokkaavaksi tekijäksi. Durkheim tutki työnjaon ja solidaarisuuden luonnetta. Tähän liittyen hän kehitti samanlaisuuteen ja vähäiseen työnjakoon perustuvan mekaanisen solidaarisuuden ja voimakkaaseen työnjakoon, erikoistumiseen ja sopimuksiin pohjautuvan orgaanisen solidaarisuuden. Tämän teorian kautta lapuanliikkeen synty ja toiminta voidaan nähdä yhtenäiskulttuurin puolustuksena, pyrkimyksenä yhtenäistää kansalaismielipidettä, eli tukea mekaanista solidaarisuutta. Erik Allardt on löytänyt yhden lisäyksen Durkheimin ajatuksiin. Allardt on löytänyt kaksi tasapainotilojen välistä välitilaa vertailemalla työnjaon astetta ja yhdenmukaistamisen painetta. Molemmissa on alhainen solidaarisuus. Tila, jossa työnjaon aste on suuri sekä yhdenmukaisuuden paine edelleen suuri, palkintojen jako koetaan epäoikeudenmukaiseksi. Allardtin mukaan voimakkaat ristiriidat ovat tällöin tavallisia. (Huttula 2000, 314.)

Mielestäni lapuanliike ei ollut fasistinen. Se oli protestiliike. Lapuanliikkeen ideologia oli konservatiivisempi kuin fasistien yleensä. IKL:n ohjelma oli vähemmän konservatiivinen ja enemmän fasistinen kuin lapuanliikkeen. IKL otti lainauksia ohjelmaansa Keski-Euroopasta. Lisäksi IKL:llä oli puolueohjelma sekä laaja työväenohjelma. IKL pyrki asettumaan vasemmisto – oikeisto -akselin ulkopuolelle. Tämän johdosta IKL liitettiin fasistisiin esikuviin. IKL perustui korporatismiin.

2.4 Suomalaisia oikeistoliikkeitä maailmansotien välisenä aikana

Artturi Vuorimaa, joka oli lapuanliikkeen sihteerinä, mainitsee 20 oikeistoliikettä maailmansotien välisenä aikana. Vuorimaan mukaan ne kaikki liitettiin ainakin jossakin muodossa lapuanliikkeeseen. Näitä liikkeitä/järjestöjä/yhdistyksiä/seuroja/yhtymiä olivat seuraavat:

1. Lapuanliike
2. Suomen Lukko
3. Suomen suojeluliitto
4. Vapaussodan Rintamamiesten Liitto (VRL)
5. Maakuntain liike
6. Loimaan pulamiehet (tohtori Johansson)

7. Nivalan pulamiehet
 8. Akateeminen Karjala-Seura (AKS)
 9. Lalli-liitto
 10. Siniristi (juutalaisvastainen)
 11. Isänmaallinen kerho
 12. Yrjö Ruudun kansallissosialistit
 13. Teo Snellmanin kansallissosialistit
 14. Arvi Kalstan kansallissosialistit
 15. Itsenäisyyden Liitto
 16. Remonttiliike (lapuanliikkeestä eronneiden äärimmäisten joukkoa)
 17. Vientirauha (Martti Pihkalan toiminimi)
 18. Aktiivinen komitea (Runolinna, Ignatius)
 19. Kenttäharmaat (Gröning, Hagfors, Runolinna, Honkanen)
 20. Helsingin rintamamiesyhdistys
- (Vuorimaa 1967, 230.)

Toivo Nygård mainitsee seuraavat oikeistoliikkeet maailmansotien välisenä aikana:

1. Suunta
2. AKS
3. Itsenäisyyden Liitto
4. Lapuanliike
5. Lapuanliike ry.
6. IKL
7. Sinimustat ja Mustapaidat
8. Oppikoulujen Karjala-Seura (OKS)
9. Vapaussodan Rintamamiesten Liitto
10. Suomen Heimosoturien Liitto (SHSL)
11. Vientirauha
12. Suomen suojeluliitto
13. Lalli-liitto

14. Suomen Lukko
15. Kenttäharmaat
16. Yhteiskunta-liitto
17. Suomen Kansan Järjestö
18. Suomen Kansallissosialistinen Liitto

Nygårdin mukaan Lalli-liitto ja Yhteiskunta-liitto olivat fasistisia. (Nygård 1982, 77, 134.)

Vuorimaa ja Nygård mainitsevat 25 oikeistoliikettä. Nämä olivat suurimmat kannattajakunniltaan. Eräs niistä oli Arvi Kalstan johtama Suomen Kansan Järjestö, joka oli fasistinen. Oikeistoliikkeitä oli enemmän, mutta ne olivat yleensä pienehköjä.

Paavo Susitaival piti kapteeni Arvi Kalstan johtamaa järjestöä kansallissosialistisena, täysin ”hitleriläisenä” ryhmittymänä. Heillä oli järjestöohjeita. Lapuanliikkeellä ei ollut poliittista periaateohjelmaa. Lapuanliikkeellä ei myöskään ollut minkäänlaista kantaa työväenkysymyksen ratkaisemiseksi. Sen sijaan IKL:llä oli työvänohjelma. (Susitaival 1981, 127-128.)

Maakuntain liike oli perustettu Viipurissa lokakuussa 1931. Liike oli lapualaihenkinen. Lapuanliikkeen ohjelma saatiin valmiiksi 15.11.1931 Tampereen kokouksessa. Ohjelma oli ylimalkainen ja se muistutti Maakuntain liikkeen ohjelmaa. Lapuan Liike ry:n ohjelmassa vaadittiin valtiollisen ja kunnallisen äänioikeuden rajoituksia, sosiaalilainsäädännön sekä oppi- ja valistusrasituksen tarkistamista. Tarkoituksena oli valtion holhouksen ja verorasituksen keventäminen ja valtion roolin rajoittaminen talouselämässä. Kommunistien ja sosialistien kiihoitustoiminta piti estää muuttamalla painolakia. Myös työväentaloja koskenut vaatimus oli esillä. Radikaalimmat vaatimukset esitettiin ”Lapuan Liikkeen laajennetussa ohjelmassa”, joka julkaistiin Lapuan Päiväkäskynä joulukuussa 1931. Kommunistien ja sosialistien kiihoitustoiminta on jyrkästi estettävä. Sen mukaan ”painolakia on täydellä teholla sovitettava käytäntöön sekä tehtävä siihen tarpeelliset muutokset. Sellaisten yhdistysten ja yhtymien talot ja muu omaisuus, joissa on harjoitettu maanpetoksellista toimintaa, on julistettava valtion omaisuudeksi. Valtion ja kuntien avustus kommunismia ja sosialismia edistäville järjestöille on

lakkautettava.” Muita vaatimuksia olivat maanpuolustuslaitoksen vahvistaminen, työntekijöiden vapaus, hallituksen vallan lisääminen, äänioikeuden rajoittaminen ja uskonnonvastaisen toiminnan kieltäminen. Valtiolliset tavoitteet ilmaistiin peitellysti. Ohjelman toteuttaminen ei ollut mahdollista normaalin parlamentarismin keinoin. Esimerkkinä mainittakoon valtiollinen ja kunnallinen äänioikeus, joka liitettiin ohjelmassa aikaisemminkin esillä olleeseen ajatukseen ”kohtuullisiksi katsottavien yhteiskunnallisten velvollisuuksien” täyttämiseen. Esko Rieki tuli siihen lopputulokseen, että lapuanliike oli nyt ”laajentanut ohjelmaansa myös sosiaalidemokraattien päänmenoa tarkoittavaksi”. (Ahti 1990, 128-133.)

Antikommunistista ja ulkoparlamentaarisista toimintaa esiintyi muutoinkin. Lalli-liitto perustettiin vuoden 1929 alussa. Se oli oikeisto-opposition keskusjärjestö. Lallien taru päättyi nopeasti, koska se oli hämäräperäinen, julkifasistinen ja kiihkeän aitosuomalainen. Koko porvarillinen sanomalehdistö vieroksui sitä. (Uola 1979, 209-218.)

Henrik Ekberg on tutkinut suomalaista oikeistoradikalismia 1932-1944. Tutkielman lopussa on liitteenä näiden puolueiden ohjelmia. (Ekberg 1991, 322-347.)

3. HALLITUSMUOTOTAISTELU

3.1 Kansanvaltuuskunnan valtiosääntö

Suomen politiikan vasemmalla laidalla myös otettiin kantaa. Kansanvaltuuskunta hyväksyi valtiosäännön helmikuussa 1918. Se sisälsi useita valtiopäiväjärjestyksestä ja valmisteilla olleesta Suomen hallitusmuodosta poikkeavia kohtia. Siihen oli kerätty kaikki voimassa olevat perustuslait ja lisäksi valmisteilla olleet keskeisimmät perustuslakikysymykset. Tämä oli tarkoitettu yhdeksi ainoaksi perustuslaiksi. Sen tarkoituksena oli säätää laki hallitusmuodosta, kansalaisten perusoikeuksista, kansaneduskunnasta, kansanaloitteesta ja -päätöksestä sekä hallinto- ja oikeuslaitoksesta. Kokonaisuudessaan valtiosääntö rakentui kansansuvereniteettiperiaatteen pohjalle. (Ripatti 1958, 145.)

Käytännössä tämä ilmeni siten, että kansalla oli laaja aloite- ja päätäntäoikeus. Hallituksen valtaa vähennettiin siirtämällä sen valtuuksia eduskunnalle. Valtiosääntö määräsi, että virkamiehet valittiin määräajaksi. Tämä sääntö mursi virkavaltaisuutta. Eduskunta nimitti valtion ylimmät virkamiehet. He olivat aina erotettavissa. Sen sijaan valistuksen ajan oppeihin perustuvaa vallanjakoa ei valtioelinten kesken ollut. Vallankäytön kontrollia piti silmällä valvojavaliokunta, joka seurasi hallituksen ja virkamiesten toiminnan lainmukaisuutta ja myös tarkoituksenmukaisuutta. Tasavallan esimies, jona oli hallituksen puheenjohtaja, korvasi presidentin. Tätä hallitusta nimitettiin kansanvaltuuskunnaksi. (Rinta-Tassi, 1986, 322.)

3.2 Valtiosäännön juuret

Valtiosäännön pääsuunnittelija O. V. Kuusinen tutki tarkkaan valtio-opillista kirjallisuutta vuoden 1917 kesällä ja syksyllä. Hänen suurin mielenkiintonsa kohdistui sveitsiläisen ja ranskalaisen valtiojärjestyksen historiaa käsitelleeseen kirjallisuuteen. Niistä hän poimi esille kansanaloitetta, eduskunnan valtaa ja virkamiesten asemaa selvitteleviä kohtia. (Salomaa 1971, 96.)

O. V. Kuusinen oli sekä eduskunnan perustuslakivaliokunnan että perustuslakikomitean aktiivisimpia jäseniä ja useita hänen ehdotuksiaan hyväksyttiin valmisteltuihin perustuslakeihin. Joulukuussa 1917 eduskunnan perustuslakivaliokunta käsitteli hallituksen esitystä Suomen hallitusmuodoksi. Kuusinen jätti oman aloitteensa valiokunnalle 10.12.1917. Kuusinen laati oman jäsenysehduksensa eduskunnalle tilanteessa, jolloin kysymys vallan ottamisesta työväestön käsiin ei näyttänyt ajankohtaiselta. Esitys oli tarkoitettu vaikuttamaan eduskunnassa, koska sosialistit olivat siellä vähemmistönä. Esityksen ajatukset eivät voineet täten olla kovinkaan kumouksellisia. Esitys ei pyrkinytkään muuttamaan valtiojärjestystä juuri muilta osin kuin korostamalla kansanvaltaa sisällyttämällä siihen erillisen luvun kansanaloitteesta. Tämä oli suurin poikkeama senaatin vastaavasta esityksestä. (Rinta-Tassi 1986, 323.)

Kuusinen oli pohtinut valtiosääntökysymystä perusteellisesti vuoden 1917 aikana, eikä vasta tammikuussa 1918. Hän korosti kansansuvereniteettiperiaatetta. Niinpä olikin odotettavissa, että Suomen voimassaolleista tai juuri valmistelluista perustuslaeista poikkeavat valtiosääntöesityksen kohdat eivät perustuneet Venäjältä saatuihin malleihin. Vaikutteiden täytyi tulla muualta. (Rinta-Tassi 1986, 324.)

Kuusisen luonnoksesta puuttui presidentti. Tämä ei ollut mitenkään yllättävä ilmiö. Senaatin hallitusmuotoehdotuksesta käytiin keskustelua joulukuussa 1917. Tällöin Kuusinen vastusti presidenttivaltaista järjestelmää. Hänen mukaansa se edusti oligarkian kaikkein yksinkertaisinta muotoa, joka ei voisi menestyä Suomen kaltaisessa monipuoluemaassa. Kuusisen mukaan eduskunnassa olisi pitänyt olla suuri enemmistöpuolue presidentin vallan vastapainona. Vallan kolmijaon periaate romutettiin valtiosääntöluonnoksessa korostamalla eduskunnan ja rajoittamalla hallituksen valtaa sekä poistamalla tuomiovallan itsenäisyys. Aivan samanlaiseen lopputulokseen olisi johtanut jo sosialistien ajama heinäkuun 1917 valtalaki. Yhdysvaltain alkuvuosien valtiomuoto oli ollut vastaavan kaltainen. Ratkaisuun saatiin virikkeitä myös sveitsiläisestä järjestelmästä. (Salomaa 1971, 95-96; Holmberg 1943, 115.)

Ultrademokraattinen kansanaloite tarkoitti vähintään 10 000 äänioikeutetun kansalaisen eduskunnalle tekemää ehdotusta jonkin lain säätämisestä. On huomattavaa, että

kansanäänestyksessä oli puolestaan mahdollisuus ilmaista kanta joko kansanaloitteena tai eduskunnassa syntyneestä lakiesityksestä. Sen sijaan valtiosäännön muuttamista koskeva esitys piti aina viedä kansanäänestykseen. Ajatus kansanäänestyksestä oli sisältynyt jo vuonna 1903 hyväksytyssä puolueohjelmassa, johon se oli löytänyt tiensä Itävallan sosiaalidemokraattisen puolueen ohjelmasta. Karl Kautsky ei suosittanut kansanaloitetta ja -äänestystä kaikkialle, vaan hän näyttää olleen yleensä eduskuntavallan kannalla. (Salomaa 1971, 96; Kautsky 1907, 148-149.)

Itseasiassa valtiosääntöesitys henki syvää epäluottamusta virkamiehiä ja yleensä keskushallintoa kohtaan. Se korosti voimakkaasti kansanvaltaa, muun muassa Henning Söderhjelm kiinnitti tähän huomiota. (Upton 1981, 217-219; Söderhjelm 1918, 150.) Valtiosääntöesitys kätki kuitenkin sisäänsä tavoitteita, jotka eivät enää sopineet perinnäisen kansanvaltaisuus-käsitteen piiriin. Aikalaiset havaitsivat tämän. Juhani Aho piti valtiosääntöä sympaattisena tekeleenä, mutta katsoi sen olevan ”mitä peittelemättömin luokkaperustuslaki, jossa ei koetakaan tehdä oikeutta muille kansanluokille kuin työväenluokalle”. (Aho 1961, 287.)

Kansanvaltuuskunta oli todellisuudessa kapinahallitus. Sen hallussa oli vain osa valtakunnan aluetta. Samanlainen kapinahallitus näki päivänvalonsa talvisodan alussa vuonna 1939, jolloin Terijoelle perustettiin Otto Ville Kuusisen niin sanottu nukke-hallitus, joka ei ollut maan virallinen hallitus. Noina vuosina tilanne oli niin epävaka, että oli vaikeaa sanoa, mikä oli virallista ja mikä ei.

3.3 Hallitusmuototaistelu ja Suomen ulkopoliittinen suuntaus

Voitetun sisällissodan jälkeen valkoiset suuntautuivat kohti konservatiivisuutta, kun esille nousi kysymys Suomen tulevasta poliittisesta järjestelmästä. Konservatiivien mielestä maan demokraattinen eduskuntalaitos oli sisällissodan syvimpiä syitä. (Paasivirta 1957, 257-262.)

Toukokuussa 1918 mielialoja hallitsi voimakkaasti monarkian tunnus. Suomen monarkistit eivät pyrkineet moderniin, parlamentaaris-perustuslailliseen kuningaskuntaan, josta esimerkkinä

mainittakoon Norjassa toteutettu Ruotsin ja Norjan unionin purkautuminen. Tämä tapahtui vuonna 1905. Sen sijaan monarkistien tavoitteena oli keskieurooppalaisten vanhojen monarkioiden tapaan voimakkaan hallitsijavallan luominen vastapainoksi valtiopäiville, radikaaliselle demokratialle ja massapuolueille perinteisen sosiaalisen systeemin suojaksi. (Paasivirta 1984, 131; Mylly 1989, 40-68.)

Monarkistit näkivät, että Suomessa demokraattinen kehitys oli vuoden 1917 kuluessa päässyt ohjautumaan äärimmäisyyteen, eduskuntavaltaan ja ”anarkiaan”. He halusivat välttyä sellaisen uusiutumislta. (Paasivirta 1957, 256-257.)

Suuntautuminen kohti saksalaisuutta näkyi myös siinä, että Suomen kuninkaaksi valittiin saksalainen prinssi. Tällä haluttiin varmistaa Saksan tuki Suomen laajennuspoliittisille tavoitteille Itä-Karjalassa. Haluttiin luoda Suur-Suomi. (Paasivirta 1957, 272, 282-283; Puntila 1967, 119; UP 27/7 1918 Onko Suur-Suomen aate mahdoton toteuttaa?)

K. J. Ståhlberg vastusti jyrkästi konservatiivista näkemystä. Hänen mukaansa olisi uhkarohkeaa uskoa itsenäistä hallitusvaltaa kuninkaalle, vierasmaalaiselle ruhtinaalle. Sen sijaan tasavaltalaisen hallitusmuodon voimaantulo aiheuttaisi vähemmän epävarmuutta. (Paasivirta 1957, 269-270; Mylly 1978, 67-68; Ilkka 24/7 1918 Suomi tasavaltana liitossa Saksan kanssa.)

Hallitusmuotokysymyksessä Ståhlberg korosti tasavaltalaista vaihtoehtoa. Myös maalaisliitto Santeri Alkion johdolla asettui puolustamaan tasavaltalaista hallitusmuotoa. Porvarilliset tasavaltalaiset näkivät demokratian ja parlamentarismien tulevaisuuden aatteina ja itsenäistyneelle Suomelle hallitusmuodon ydinosaiksi todellisuudessa hyvin sopiviksi. Heidän mielestään tämänsuuntaista järjestelmää ei kannattanut kapinakokemuksista huolimatta hylätä. Maan sisäinen eheys ja lujuus edellyttivät sellaista poliittista järjestelmää, jonka kansa voisi kokonaisuudessaan tunnustaa omakseen ja jonka puitteissa se olisi myös valmis yhteistoimintaan. Porvarilliset tasavaltalaiset painottivat, että tulevaisuuden tarkastelussa sisäiset tekijät vaikuttivat hyvin merkittäväällä tavalla maan ulkoiseen turvallisuuteen sekä yleensä sen aseman vakiintumiseen. (Paasivirta 1984, 132.)

Kesällä 1918 käyty monarkian ja tasavallan kannattajien välinen taistelu muistutti kiivaudessaan ja peräänantamattomuudessaan edellisen kevään tapahtumia, mutta tällä kertaa sotaa käytiin ilman aseita ja toisiaan vastassa olivat sisällissodan voittajat. Toukokuun lopulta lähtien kokoontuneesta eduskunnasta puuttuivat sosialistien edustajat, lukuun ottamatta Matti Paasivuorta. Normaalin 200 edustajan sijaan edustajia oli noin 110. Tämä niin sanottu tynkäeduskunta vaikutti välillisesti siihen, että monarkistit, huolimatta siitä, että heitä kaikkiaan oli hiukan alle 60 edustajaa, olivat tuolloin enemmistönä. On huomattavaa, että monarkistiseen hallitusmuotoesitykseen sisältyi muun muassa hallitsijalle kuuluva ehdoton veto perustuslakikysymyksissä sekä tavallisten lakiesitysten osalta veton kumoamiseksi kahden kolmasosan enemmistö. Asian tullessa uudelleen eduskunnassa esille esityksestä lisäksi puuttui maininta parlamentarismien periaatteista. Ehdotusta ei julistettu tarpeellisin määränemmistöin kiireelliseksi, ja näin ollen sitä ei hyväksytty. Tämän jälkeen monarkistien johtajat alkoivat etsiä toisenlaisia ratkaisuja päämääräänsä päästäkseen. Koska hallitusmuotokysymyksen yleisratkaisun suunta haluttiin kuitenkin saada tulevaisuuteen nähden ”naulatuksi kiinni”, tehtiin eduskunnassa 8.8.1918 – vetoamalla vuoden 1772 hallitusmuodon 38. §:ään – yksinkertaisella enemmistöllä päätös, että ryhdyttäisiin kuninkaanvaaliin. Tämä toimeenpantiin 9.10. Saksalainen Hessenin prinssi Friedrich Karl valittiin äänin 58 – 44 Suomen kuninkaaksi. (Paasivirta 1984, 133.)

Pääministeri Paasikivi kannatti tiiviitä ystävyysuhteita Saksaan. Lisäksi hän näki monarkian sekä mahdollisuuksien mukaan Hohenzollern-sukuisen hallitsijan tämän ystävyysuhteen takeena. Vuonna 1918 Paasikivi arveli, että vanhan tsaarivallan edustajat palaisivat takaisin johtoon Venäjällä. Ulkopoliittisesti tämän voi käsittää siten, että länsivaltain ja Venäjän liittosuhde tulisi uudelleen voimaan. (Puntila 1967, 135-138; Vares 1998, 122-129.)

Friedrich Karl valittiin Suomen kuninkaaksi 9.10.1918. Tällöin Saksan tappio ensimmäisessä maailmansodassa oli ilmeinen. Kuningaskysymys sai uusia näkemyksiä, koska tilanne oli täysin muuttunut. Suomessa poliittiset mielialat joutuivat murrokseen. Tämän johdosta suunniteltu kuningas tulisi näissä oloissa, lausui tasavaltalainen Helsingin Sanomat, tehtävänsä ”ei vain vastoin Suomen kansan enemmistön tahtoa, vaan myös vastoin Saksan kansan enemmistön

tahtoa”. Saksassa oli muodostettu uusi hallitus. Hallituspuolueet arvostelivat tämänsuuntaista keisarillista Suomen-politiikkaa. (Puntila 1967, 121; HS 8/10 1918 Kuningaskysymys ja hallitusmuoto.)

3.4 Suomi ja länsivallat

Saksan häviön tiedostaneessa Suomessa tapahtui jyrkkää kahtiajakaantumista sekä poliittisissa asenteissa että mielialoissa. Jakoviiva kulki kesällä urautuneita monarkistien ja tasavaltalaisten välisen taistelun uomia. Eroksi muodostui se, että jälkimmäisten puolelle tulivat kesän aikana poliittisesti vaiennettuina olleet sosiaalidemokraatit. (Paasivirta 1984, 142.)

Monarkistien piireissä suuri kansainvälinen murros aiheutti pelkoa ja epävarmuutta. Ajateltiin, että Saksa alkoi olla suurpoliittisena tekijänä poissa laskuista. Sosiaalisen takuutekijän ja maan aseman kannattanut pilari oli kaatunut. Radikaali tilanteen muuttuminen aiheutti pelkoa uuden mahdollisen kapinan puhkeamisesta ja hyökkäysvaarasta, jonka nähtiin uhkaavan itärajan takaa. (Puntila 1967, 120-121; SvT 31/10 1918 Bolshevikfaran; US 14/11 1918 Bolshevismivaara ja Suomi.)

Keski-Euroopassa esiintyi kumouksellista suuntausta. Tämä herätti monarkialinjaa ajaneiden epäilykset siitä, olisiko ”Suomen saareke” kestävä? Maan sisäinen järjestelmä tunnettiin jo toistamiseen uhatuksi vuoden sisällä. Tämän seurauksena Suomessa marras-joulukuun 1918 kuluessa alettiin uudelleen organisoida suojeluskuntia, jotka olivat kevään jäljiltä hajaantuneet. (Hersalo 1966, 34, 39-41; US 13/11 1918 Nykyhetken päätehtävät.)

Tasavaltalaiset reagoivat Saksan häviöön monessa suhteessa päinvastaisesti kuin monarkistit. He innostuivat kansainvälisen yleistilanteen aiheuttamasta suuresta muutoksesta. 10.11.1918 vietettiin Helsingissä porvarillisten tasavaltalaisten johtopiirien kokousta. Tieto keisari Wilhelm II:n luopumisesta Saksan valtaistuimesta otettiin riemuiten vastaan. (Schauman 1924, 240; HS 6/11 1918 Uudet eduskuntavaalit; Ilkka 4/11 1918 Oikeistomme kello käy kahtatoista.)

Samanlainen innostus koettiin myös sosiaalidemokraattien johtopiireissä. Samalla sosiaalidemokraatit vaativat uusien vaalien toimeenpanoa ja uutta hallitusta maahan. Myös porvarilliset tasavaltalaiset olivat samoilla linjoilla. (Soikkanen 1975, 322-324; Paavolainen 1979, 240; SS 8/10 1918 Suomi hengittää yhdellä keuhkolla.)

Yhteistä molemmille tasavaltalaisille ryhmille oli se, että ne eivät nähneet, kuten monarkistit, Suomen muuttuneessa asemassa mitään suurta vaaraa, vaan päinvastoin myönteisen lähtökohdan maan kansainvälisen aseman vakiinnuttamiselle ja myös sisäisten olojen kehittämiseksi. Porvarillisten tasavaltalaisten mukaan Suomen tehtävänä oli noudattaa ”vilpitöntä puolueettomuuspolitiikkaa”, hankkia länsivaltain tunnustus tuoreelle itsenäisyydelle, pyrkiä Skandinavian maiden kanssa läheiseen kosketukseen sekä pidemmän tähtäimen tavoitteena pyrkiä kohti ”ikuista puolueettomuutta”. (HS 12/11 1918 Ulkopoliittikkamme. Tri Schaumanin alustus; Ilkka 19/10 1918 Ulkopoliittikkamme suuntaviivoja.)

Sosiaalidemokraattinen johtoryhmä korosti myös ulkopoliittikan tavoitteena puolueettomuuslinjaa sekä länsivaltojen antamaa tunnustusta. Myös lännestä päin saatavaa elintarvikeapua korostettiin. (Soikkanen 1975, 324; SS 19/9 1918 Suomen puolueettomuudesta; SS 28/10 Monarkistien ulkopoliittisesta labyrintista.)

Maailmansodan lopputulokseen nojautuen sosiaalidemokraattinen johto uskoi poliittisen poikkeustilan loppuvan. Se kielsi silloiselta hallitussuunnalta oikeuden edustaa Suomen kansan enemmistöä. Sosiaalidemokraattinen johto lähetti vetoimuksen ulkomaisille veljespuolueille ilmoittaen, että ”Suomen nykyinen eduskunta, nykyinen monarkistinen hallitus sekä kaikki sen julkiset ja salaiset edustajat eivät ole oikeutettuja puhumaan Suomen kansan nimissä.” (SS 11/11 1918 Tiedonanto ulkomaisille veljespuolueille.)

Paasikiven hallitus teki kenraali Mannerheimista tunnustelijan. Mannerheim kävi sekä Lontoossa että Pariisissa tarkoituksenaan selvittää mahdollisuudet Suomen suhteiden parantamiseen länsivaltoihin päin. Ajatuksena oli, että pystyisikö Friedrich Karl toimimaan Suomen kuninkaana tilanteen muuttumisesta huolimatta. (Paasivirta 1961, 108.)

Monarkisteissa pelon tunnetta herätti kysymys Suomen irtaantumisesta Saksasta. Haluttiin välttää Bulgarian kohtalo. Ei haluttu, että Suomi putoaisi Saksan ja länsivaltain ”väliin”, mikäli irtaantumista Saksan puolelta kiirehdittäisiin liikaa. (Brotherus 1918, 400-404.)

Samalla sisäisen kaaoksen mahdollisuudet maassa voisivat lisääntyä. Hyvin ongelmallisessa tilanteessa Paasikiven hallitus piti erittäin tärkeänä kaikkien porvarillisten puolueiden yhteistoimintaa. Siihen asti syrjässä ollut tasavaltalainen osapuoli astui mukaan kuvioihin. Tämän seurauksena perustettiin 17-henkinen yleisporvarillinen delegaatio, jonka tarkoituksena oli tarkkailla yleiskehitystä. Myös hallituksen uudistamista oli tarkoitus selvittää. Lauri Ingmanin hallituksessa monarkistit ja porvarilliset tasavaltalaiset olivat tasapäisiä. Uusi hallitus nimitettiin 27.11.1918. Ensimmäisen maailmansodan päättymisestä oli kulunut jo reilut kaksi viikkoa. Mannerheimin tiedusteluihin länsivallat asettivat kolme ehtoa, jotta ne tunnustaisivat Suomen itsenäisyyden. Nämä ehdot olivat: saksalaisten joukkojen poistuminen Suomesta, eduskuntavaalit sekä niiden tuloksen perusteella uuden hallituksen muodostaminen. Englanti ja Ranska halusivat varmistua Suomen ulkopoliittisen suuntauksen myötämielisyydestä niitä kohtaan sekä poistaa saksalaismieliset piirit maan poliittisen elämän johdosta. Eräs tärkeä kysymys oli elintarvikeapu. Apua saatiin Ruotsista ja Tanskasta. Myöhemmin Yhdysvallat Herbert Hooverin johdolla korvasi kyseisille maille omista varastoistaan. Tämä ei ollut pelkästään kansanhuollollinen apu vaan sillä oli myös erittäin suuri poliittinen merkitys. Suomi läheni länsivaltoja. De facto oli se, että länsivallat tunnustivat Suomen itsenäiseksi valtioksi. Suomen ulkopoliittinen suuntaus länteen päin tunnustettiin myös monarkistien parissa poliittiseksi välttämättömyydeksi. Samalla kuitenkin pelättiin, että länsivallat puuttuisivat Suomen sisäisiin asioihin; monarkistien poliittiset tunteet pitäytyivät edelleen hävinneen Saksan kohtaloissa. Saksalaisille joukoille haluttiin ilmaista suurta kiitollisuutta avusta keväällä 1918. (Paasivirta 1984, 144-146.)

Suurpoliittiset vaikutuspiirit vaihtuivat Itämeren alueella. Helsinki sai länsivaltain kannalta uuden sotilaallisen ja poliittisen merkityksen aikana, jolloin Venäjä ja koko Euroopan itäinen puolisko olivat laajalti käymistilassa. Tämän olivat mahdollistaneet länsivaltajien sotilasedustajat joiden

tehtävänä oli seurata Suomen tilannetta ja havainnoida sotilaalliselta kannalta kehitystä ja tapahtumain kulkua yleisemminkin Pietarin suunnalla ja Baltian maissa. (Paasivirta 1984, 146.)

3.5 Sisäisten ristipaineiden kansakunta

Useat kriisit ja suuret muutokset Suomen poliittisissa oloissa vuonna 1918 eivät voineet olla vaikuttamatta puolue-elämän uudenlaiseen jakautumiseen ja suuntaukseen. Suomen puoluejärjestelmässä siirryttiin ”yleiseurooppalaisiin” jakoperusteisiin. Autonomian ajan erikoisleimaiset puolueuudostuksen perusteet olivat menettäneet merkityksensä. Kuvaavaa uudelle ajalle oli jako konservatiivisiin ja liberaalisiin puolueisiin. (Paasivirta 1984, 146.) Sekä poliittisen yleistilanteen muuttuminen että tietoisuus uusien vaalien lähestymisestä vauhdittivat porvarillisten tahojen uudelleenryhmittymistä. (Borg 1965, 125-129; Blomstedt 1969, 371-372.)

Monarkiaa kesän 1918 vaiheessa ajaneiden suomenkielisten piirien toimesta perustettiin saman vuoden joulukuun alussa Kansallinen Kokoomuspuolue. Tämän niin sanottujen ”kuninkaantekijöiksi” leimautuneiden kansalaisainesten puolustuksellista toimintaa pidettiin järjestäytymisenä uusiin oloihin. Konservatiivit tunsivat tarvetta voimiensa kokoamiseen, koska Saksa oli hävinnyt ja konservatiivit olivat parlamentaarisen demokraattisten aatetunnusten edessä. Itseasiassa kysymys oli perinteisestä suomenkielisestä eliittiaineksesta, joka puolen vuoden kuluessa oli ominut ”valkoisen aatteen” keskeiseksi poliittiseksi tunnukseksi. Kokoomuspuolueen perustaminen ei luonut sanan tavanomaisessa merkityksessä uutta puoluetta vaan pikemminkin tiettyjen konservatiivisten tunnusten merkeissä yhteistoimintaryhmittymän. Tämä koostui kolmen aikaisemman hyvin erilaisen ja erihenkisen poliittisen suuntauksen, nimittäin myöntövyösuunnan, passiivisen vastarinnan ja jääkäri liikkeen kannattajista. (Paasivirta 1984, 146-147.)

Joulukuun alussa 1918 perustettiin Kansallinen Edistyspuolue. Se kokosi yhteen tasavallan tunnuksen pohjalla vanhempien porvarillisten puolueiden, lähinnä nuorsuomalaisten kannattajia. Puolue omaksui liberaalisen roolin, joka oli tähän asti puuttunut suomalaisesta puoluekartasta. Kuitenkin ensi sijassa oli kysymys valtiosääntöpuolueesta. Se kokosi kannattajikseen liberaalien

lisäksi sellaisia, joita ”muukalaisen” kuninkaan vieroksuminen esti lähestymästä kokoomuspuoluetta. Voidaan todeta, että edistyspuolue uskoi Suomen poliittisen järjestelmän ”eurooppalaiseen kehitykseen”. Maalaisliitto oli kansallisena talonpoikaispuolueena selvästi nousussa. Puolue oli Santeri Alkion johdolla hallitusmuototaistelussa omaksunut johdonmukaisen tasavaltalaisen roolin, joka oli samalla nostanut itsetuntoa puolueen piirissä. Puolueessa korostuivat poliittinen agrarismi sekä ”talonpoikaisdemokratia”. Sen sijaan Svenska Folkpartiet joutui monenlaisten ulkopuolisten paineiden keskelle. Se tunsu perinteisenä eliittipuolueena valkoisen aatteen ja monarkian ehdottomasti omakseen. Kuitenkin suurta huolta aiheuttivat kehityksen ohjautuminen demokraattis-parlamentaariseen suuntaan ja ”massavaltaan”, kuten asia puolueessa ilmaistiin. Ruotsinkielisten taholla esiintyi pelkoa myös aitosuomalaisuuden nousun seurauksista. (Paasivirta 1984, 147.)

Sisällissodan päättymisestä oli kulunut vasta puoli vuotta. Tämä aiheutti ongelmia uudelle sosiaalidemokraattiselle johtoryhmälle, koska he eivät tienneet miten saisivat äänensä kuuluville ja puhevaltaa. Maltillisten porvarillisten piirien näkemys oli, että sosiaalidemokratia oli tehokas tekijä taistelussa bolshevismia vastaan, mutta tilannetta vaikeutti taas ”valkoinen aate”. Se ei sallinut omissa korostuksissaan myönteishenkisiä työväenliikkeen jaotteluja, sillä heille olivat sillä taholla kaikki ”kapinallisia ja punaisia”. Väinö Tanner oli yksi johtoryhmään kuuluvista henkilöistä. Hän vaikutti myös osuustoimintaliikkeessä. Tanner ja useat muut johtoryhmään kuuluvat henkilöt olivat pysyneet syrjässä vuoden 1918 kevään kumoustahtumista. Sisällissodan johdosta työväenliike kokonaisuudessaan oli perinpohjin leimautunut. Tämä aiheutti puolueelle kosolti vastatuulta. ”Valkoinen mielipide” leimasi puolueen pyrkimykset erittäin voimakkaasti kansallisten etujen vastaiseksi. Työväenliikkeen ihmisistä käytettiin halventavia nimityksiä, kuten ”punikki”, ”ryssä” tai ”punaryssä”. (Paasivirta 1984, 147-148.)

Uudelleen perustettu sosiaalidemokraattinen puolue näki päivänvalonsa joulukuussa 1918. Se ilmoitti edustavansa ”länsimaista” sosiaalidemokratiaa ja sen alkuesiintyminen löi näyttävästi julki poliittisen taisteluasenteen kahteen suuntaan. Toisaalta se tuomitsi kaikki bolshevismia ja ”anarkiaa” työväenliikkeessä edustavat linjat sekä toisaalta voimakkaasti arvosteli punaisten vankien kohtelua vaatien amnestiaa hyvin laajana toteutettavaksi. (Soikkanen 1975, 329-332.)

Maaliskuussa 1919 oli eduskuntavaalit. Ne päättivät murroskauden. Taakse jääneet myrskyt antoivat näille vaaleille oman lähes ainutkertaisen latauksen. Tapahtui selvä irtautuminen poikkeusoloista. Tämän oli mahdollistanut tynkäeduskunnan olemassaolo. (Paasivirta 1984, 148.)

Suomalainen yhteiskunta suhtautui tuleviin vaaleihin hyvin eri tavoin, joko innostuneesti ja suurin odotuksin tai pidättyvästi, jopa huolestuneesti tai katkeruudella – kaikki riippuen itse kunkin poliittisen ryhmän siihenastisesta asemasta ja poliittisesta näkemyksestä. Monarkiaa ajaneiden konservatiivien kannalta vaalit tulivat olemaan ongelmalliset; he olivat siihenastisen poikkeuksellisen vaikutusvaltansa johdosta puolustusasemassa, samalla kun oman vähemmistöaseman paljastuminen oli ennakoitavissa. Sen sijaan porvarillisella tasavaltalaisella puolella – sekä edistyspuolueen että maalaisliiton vaali-odotuksissa – esiintyi toiveikkuutta ja uskoa oman vaikutusvallan kasvuun. Sosiaalidemokraatit puolestaan lähtivät ”punaisiin protestivaaleihin”, mitä kuvasi puolueen vaalitunnus ”sorrn yöstä nouskaa”. (Soikkanen 1975, 354-355; Mylly 1978, 41.)

Maaliskuun 1919 eduskuntavaaleilla oli sekä sisä- että ulkopoliittista merkitystä. Sosiaalidemokraatit saivat 80 edustajapaikkaa. Tämä yllätti monet, mukaanlukien sosiaalidemokraatit. Maalaisliitto sai 42 edustajapaikkaa ja näin ollen se kasvoi suurimmaksi porvarilliseksi eduskuntapuolueeksi. Maalaisliiton kannatus laajeni lähestulkoon koko maan kattavaksi. Sen kannatus laajeni myös Etelä-Suomeen. Edistyspuolue sai 26, kokoomuspuolue 28 ja Svenska Folkpartiet 22 edustajaa. Vaalit antoivat länsivalloille selkeän ulkopoliittisen vastauksen: saksalaisvaikutusta ei Suomen politiikasta enää voinut löytää. Parlamentaarinen kannatus kallistui puolueettomuuslinjan suuntaan. Miten vaalitulosta sisäpoliittisesti tulkittiin? Tasavaltalaisia edustaneet keskustaryhmät ja sosiaalidemokraatit saivat noin 150 edustajaa. Entisten monarkistien jäädessä 50:een edustajaan. Monarkisteille oli lausuttu välillinen tuomio kuningaspuuhista tynkäeduskunnassa. (Paasivirta 1984, 151.)

Tasavaltalaisten huoleksi muodostui kuitenkin se, että heillä ei ollut viiden kuudesosan enemmistöä. Se olisi varmistanut uuden hallitusmuotoesityksen kiireelliseksi julistamisen ja

hyväksymisen. Tässä kysymyksessä vaalitulos näytti viittaavan jonkinlaiseen sovitteluun, mikäli asiaa ei aiottu jättää lepäämään yli seuraavien vaalien. Eduskunnan painopiste siirtyi kohti keskustaa. Tämän seurauksena sillä tuli olemaan keskeinen asema muodostettaessa uutta hallitusta. Uusi hallitus muodostettiin huhtikuun puolivälissä. Kuitenkin pääministeri Kaarlo Castrén ja puolustusministeri Rudolf Walden laskettiin ”Mannerheimin miehiksi”. Enckellin jälkeen ulkoministeriksi tuli ”länsimielinen” Rudolf Holsti. (Lindman 1937, 45; Paasivirta 1961, 137.)

Uuden hallitusmuodon säätämisen tullessa päiväjärjestykseen siihen ei voinut olla vaikuttamatta maailmansodan jälkeisen ajan yleinen aatteellinen suuntaus monarkistista järjestelmää vastaan. Tämä tuli esille Saksan tasavallassa helmikuussa 1919, kun sille oli hyväksytty uusi parlamentaarinen-demokraattinen hallitusjärjestelmä. Tosin aluksi vain väliaikaisena. Ruotsissa puolestaan kuningas oli menettämässä itsenäistä poliittista rooliaan parlamentaarisen hallituksen hyväksi. Tällaisen läntisessä Euroopassa tapahtuneen yleiskehityksen totesivat suurella mielihyvällä sekä keskustaryhmät että sosiaalidemokraatit. Samaan aikaan oikeisto kiinnitti huomionsa toiseen suuntaan, nimittäin itäiseen Eurooppaan. Miten poliittisten järjestelmien kansainvälinen kehitys tapahtui siellä? Unkarissa oleva Béla Kunin neuvostovalta, Saksassa näyttäytyneet ääriivasemmiston kumousyritykset, unohtamatta pelkoa ”anarkian leviämisestä” saivat konservatiivit vakuuttumaan keväällä 1919 painottamaan ”lujan hallitusvallan” tarvetta Suomen oloissa. (Paasivirta 1984, 151-152.)

Castrénin hallitus jätti eduskunnalle toukokuussa 1919 esityksen tasavaltalaisesta hallitusmuodosta. Se rakentui itsenäisen presidenttivallan ja parlamentarismien yhteensovittamiselle. Tämä sinänsä ei ollut ongelmaton yhdistelmä. Samaan aikaan seurattiin oikeusvaltio-ajatuksen ja perustuslakitradition yleislinjaa. Sellaisenaan se lähinnä ilmensi Ståhlbergin näkemystä tarkoituksenmukaisesta poliittisesta järjestelmästä. Sekä sosialistien että tiettyjen maalaisliittolaisten suosima eduskuntavaltainen demokratia tuli näin tässä yhteydessä sivuutetuksi. Näin ollen viimeksi mainittujen oli pakko tinkiä ihanteistaan, kun ensi sijassa oli kysymys monarkian syrjäyttämisen varmistamisesta. (Blomstedt 1969, 374-375; Mylly 1978, 68.)

Svenska Folkpartietin johto oli valmis jättämään koko hallitusmuotokysymyksen edelleen lepäämään. Se halusi, että valtiohoitajainstituutio jatkaisi toimintaansa ja Mannerheim pysyisi vallassa. Ennen kaikkea johto painotti, ettei lyötäisi kiinni mitään selvästi demokratian ja parlamentarismien suuntaan painottuvia ratkaisuja. (Hbl 24/5 1919 Brådskan och regeringsformen; Hbl 13/6 Frågan om en ny regeringsform. R. A. Wrede.)

Svenska Folkpartietin johtopiireille ei ollut lainkaan mahdoton ajatus, että ”radikaalista ajanhenkeä” seuraisi hyvinkin pian vastavaikutus sekä Euroopassa että Suomessa. Tämä voisi mahdollistaa paluun monarkiaan ja heidän mielestään täten turvallisempaan järjestelmään. Kokoomuspuolue sanoutui irti monarkiasta jo ennen maaliskuun 1919 vaaleja. Se voidaan lukea poliittisen tilannemuutoksen selväksi tunnustamiseksi. Tasavaltalaiseen hallitusmuotoehdotukseen, vaikka presidentille sen mukaan kuuluikin merkittäviä valtaoikeuksia, sisältyi kuitenkin oikeiston mielestä arvostelun aiheita. Oli ilmeistä, että suomenkielisten konservatiivien oli vaikeata tehdä täyskäännöstä vain vuotta aikaisemmin ankaran arvostelun kohteena olleiden tasavaltalaisten hyväksi. Tämän johdosta sekä kokoomuspuolue että Svenska Folkpartiet yhdistivät voimansa ja heidän edustajansa asettuivat vastustamaan hallituksen esityksen kiireelliseksi julistamista, mikä puolestaan johti esityksen lykkäämiseen yli vaalien. (Paasivirta 1984, 152.)

Hallitusmuotoa koskeva kysymys tuli esille yksityisen Heikki Ritavuoren aloitteen perusteella. Aloite tuli eduskunnassa uudelleen käsiteltäväksi. Oikeistolle tehtiin eräitä myönnytyksiä. Kokoomuspuolue myöntyi eduskunnassa äänestämään kesäkuun lopulla uuden hallitusmuotoesityksen kiireellisyyden puolesta. Ruotsalaiset eivät myöntyneet. Näitä kyseisiä myönnytyksiä olivat muun muassa tasavallan presidentin oikeus antaa kunniamerkkejä sekä arvonimiä. (Lindman 1968, 420-421; US 17/6 1919 Hallitusmuotoasia.)

Valtiosääntöolojen poikkeustilanteen jatkuminen luettiin ilmeisesti kokoomuspuolueen johdon taholla haitalliseksi maan turvallisuudelle. Samalla kokoomuspuolueen piirissä tunnustettiin yleiseurooppalaisen, parlamentaarista demokratiaa ilmentävän uudistusaallon historiallinen oikeutus. (Paasivirta 1984, 153.)

Kahden entisen monarkistin ja tunnetun oikeusoppineen näkemykset hyväksytystä tasavaltalaisesta hallitusmuodosta erosivat toisistaan. R. A. Wreden mukaan Suomessa jouduttaisiin yksipuoliseen eduskuntavaltaan. Hänen näkemyksensä perustui ilmeisesti hänen omiin mielialoihinsa sekä käytännön kokemuksiin sellaisista parlamentaarisesti hallituista maista, kuten Englanti, Ranska ja Skandinavian maat. Näissä kyseisissä maissa valtionpäämiehellä ei ollut käytännössä enää mitään todellista valtaa. Rafael Erichin mukaan tulosta voidaan pitää positiivisena, vaikka monarkiasta olikin luovuttu. (US 13/6 1919 Kysymys uudesta hallitusmuodosta. R. A. Wrede.)

Rafael Erich puolestaan arvioi uutta hallitusmuotoa presidentin valtaoikeuksien kokonaissisällön kannalta ja uskoen, että niihin nojautuen valtionpäämiehellä tulisi Suomen poliittisessa järjestelmässä olemaan todella itsenäinen asema. Koska Suomessa oli toimeenpantu eduskuntavaalit ja uusi hallitus nimitetty tehtävänsä, oli viimeisetkin länsivaltain Suomen itsenäisyyden tunnustamiselle asettamat ”ehdot” täytetty. (Paasivirta 1984, 153.) 3.5.1919 ulkoministerien neuvosto teki yhteispäätöksen Suomen itsenäisyyden tunnustamisesta. (Paasivirta 1961, 148.)

K. J. Ståhlberg tuli valituksi presidentiksi keskustaryhmien ja sosiaalidemokraattien äänin 143 – 50. Tämä tapahtui heinäkuun lopulla 1919. Tämä merkitsi sitä, että tasavaltalaisen hallitusmuodon varsinaisesta luojasta tuli myös sen ensimmäinen käytäntöön soveltaja. Asia oli sinänsä harvinainen tapaus. Tasavaltalaisena ja liberaalina valittu presidentti oli lähinnä sisäpolitiikan linjamies. Tämän oli jo aiemmin osoittanut hänen ohjelmakirjoituksensa ”Tulevaisuuden näköaloja”. Ståhlbergin valinta merkitsi myös Suomen ulkopoliitiikan suunnan valintaa. Tarkoitus oli etäännyä interventioon suuntautavalta linjalta. Ståhlberg edusti pikkuvaltio-aatetta, joka hyvillä mielillä seurasi uusien valtioiden syntyä. Liberaalina Ståhlberg toivoi Kansainliitosta konfliktien torjua sekä sitä, että se tasoittaisi valtioiden välejä. Ståhlbergin ajattelutapaan ei sisällynyt minkäänasteista ekspansiota. Hän ei myöskään lämmennyt heimoaatteelle. (Paasivirta 1984, 162.)

Idänsuhteissa Ståhlberg oli varovainen tunnistaessaan riskit ja vaarat. Hän oli näkemyksessään valtiollisen kontinuiteetin edustaja. Idän suhteista ei luovuttu. (Blomstedt 1969, 391; Talvela 1976, 45.)

Ståhlberg eteni politiikassaan varovaisesti, koska hän tiedosti armeijan ja suojeluskuntien opinion vaikutuksen sekä Mannerheimin tukijoukkoineen. Aktivisteilla oli heimopolitiikan ja interventiotoiminnan aloilla vaikutuskanavansa suhteessa yleiseen mielipiteeseen. (Paasivirta 1984, 163.)

Ståhlbergin valintaa vastustaneet piirit eivät tunteneet läheskään aina omikseen parlamentaaridemokraattista järjestelmää poliittisen toimintansa perustaksi. Monet kokivat monarkian tappion olevan vain eräänlaista välivaihetta. He kannattivat Mannerheimin valintaa. Tunnetun aktivistin Kai Donnerin mukaan presidentinvaalien poliittinen linjavalinta merkitsi ”valkoisen Suomen hautajaisia”. Tämän oli Donnerin mukaan mahdollistanut Ståhlbergin valinta yhdessä keskustapuolueiden ja sosiaalidemokraattien tuella. (Suunta 9/8 1919 Presidentinvaalin johdosta. Kai Donner.)

Kenraalimajuri K. E. Kivekäs antoi päiväkäskyn, jossa upseereita kiellettiin osallistumasta politiikkaan. Heitä käskettiin myös pysymään viroissaan. Upseerit vastustivat Ståhlbergia ja uhkasivat jättää virkansa, mikäli Ståhlberg valittaisiin presidentiksi. He kannattivat Mannerheimia. (Hirvikallio 1958, 16-17; Blomstedt 1969, 380; Heinrichs 1957, 362-363.)

Vaikka Mannerheim oli hävinnyt presidentinvaalitaistelun niin hän ei suinkaan ollut luopunut aktiivisesta ulkopolitiikasta. Puuhattaessa sotaväen ylipäällikköä Mannerheim asetti tiukkoja ehtoja. Hän halusi itse päättää Suomen armeijan käytöstä idän suunnalla. (Jägerskiöld 1969, 282-285; Heinrichs 1957, 369-370.) Ståhlberg torjui vaateen, että Mannerheim voisi käyttää ulkopolitiikan alalla sekä presidentistä että parlamentaarista hallituksesta riippumatonta valtaa. (Heinrichs 1957, 369-370; US 15/8 1919 Mannerheimin tiedonanto; HS 16/8 1919; US 17/8 1919; Hbl 13/9 1919.)

Mannerheim lähetti suojeluskunnille tervehdyksensä, jossa hän ilmaisi suurta epäluuloa Ståhlbergin ja keskustapuolueiden ulko- ja sisäpolitiikan yleislinjaa kohtaan. Mannerheimin mukaan ”vapaustaistelu” ei ollut vielä ohi, koska sen saavutuksia ei oltu vielä turvattu. Sisäisen sovintopolitiikan kannattamat armahdukset Mannerheim näki uhkana, joka voisi johtaa maassa uuteen kapinaan. Hän kehotti sulkemaan rivit valkoisen lipun ympärillä. (Paasivirta 1984, 163-164; US 3/8 1919 Mannerheimin jäähyväiset suojeluskunnille; US 16/9 1919.)

3.6 Rauhansopimus Neuvosto-Venäjän kanssa

Tarton rauhansopimus ratifioitiin eduskunnassa pitkien keskustelujen jälkeen 1.12.1920. Ehdotus hyväksyttiin äänin 163-27. Tämä tapahtuma toi mieliin toisen tärkeän ratkaisun, joka oli saatettu päätökseen puolitoista vuotta aikaisemmin, nimittäin äänestettäessä tasavaltalaisen hallitusmuodon hyväksymisestä tai hylkäämisestä. Äänestyksen puolesta ja vastaan ryhtyminen oli osapuulleen samanlainen. Tapausten ratkaisut olivat täysin erilaisia. Nämä kuvaavat oikeistopiirien vastustusasenteita, etenkin ruotsinkielisten ongelmallisesta sopeutumisesta itsenäisen Suomen arkeen. Suomi hyväksyttiin Kansainliiton jäseneksi joulukuussa 1920. Tämä oli eräänlainen uusi, kollektiivisessa muodossa maan itsenäisyydelle annettu kansainvälinen tunnustus. Tätä ennen oli Euroopan uusista itsenäisistä valtioista hyväksytty Kansainliiton jäseniksi Puola ja Tšekkoslovakia. Kolmen Baltian tasavallan jäsenyyksymyksiä päätettiin lykätä. (Paasivirta 1984, 198-199.)

3.7 Itsenäisen maan uudet ongelmat

Vuoden 1918 sisällissodan perintönä vielä 1920-luvulla puhuttiin valkoisista ja punaisista. Vastapuolen käyttämiä poliittisia haukkumanimiä olivat ”lahtarit” ja ”punikit”. Molemmissa piireissä vallitsi syvä poliittinen epäluottamus ja epäluulo. (Paasivirta 1984, 212.)

Oikeisto katsoi edustavansa ”valkoisen Suomen” perinnön vaalimista. Se katsoi olevansa yhteiskuntaa säilyttävää ainesta. Vallitsevan järjestelmän ja puolueettoman asenteen ei nähty eroavan toisistaan. Ne rinnastettiin toisiinsa. Suomalais-konservatiivisessa katsannossa

yhteiskuntaa hävittävänä aineksena nähtiin työväenliike eri poliittisine suuntauksineen. Erittäin voimakkaana oikeiston piirissä eli pelko kumouksellisuudesta. Joukkoliikkeiden aktiivinen esiintyminen vain korosti pelkoa. Kiihotus nähtiin joukkoliikkeiden alulle panevana voimana. Alkulähteiden katsottiin tulevan idästä. Patriarkaaliseen yhteiskuntanäkemykseen oikeiston piirissä sisältyi myös uskoa poliittisten voimatoimenpiteiden ennakolta ehkäisevään merkitykseen. (v. Bonsdorff 1947, 38-42, 50-51.)

Oikeistopiirien parlamentaarinen edustus oli rajallinen. Heidän paikkalukunsa eduskunnassa vuoden 1919 vaalien jälkeen oli seuraavanlainen: Kansallinen Kokoomus 28 edustajaa ja Svenska Folkpartiet 22 edustajaa. Vahvoiksi heidät teki maan hallintokoneiston, armeijan ja suojeluskuntien sekä talous- ja kulttuurielämän instituutiot, jotka olivat hengeltään vahvasti konservatiivisia. (Paasivirta 1984, 212.)

Oikeisto koki monarkiasta luopumisen raskaana tappiona, koska monarkian puolesta oli taisteltu. Näin ollen he joutuivat alistumaan tasavaltalaiseen järjestelmään. Myös Mannerheimin häviö Ståhlbergille koettiin erittäin raskaana. Kuitenkin eräät kokoomuspuolueen kärkihenkilöt olivat valmiit ”tunnustamaan tasavallan”. J. K. Paasikivi oli heistä ensimmäisenä ilmaissut lojaalisuutensa ja kunnioituksensa presidentti Ståhlbergille elokuun alussa 1919. (US 6/8 1919 Rahallinen ja valtiollinen asemamme. J. K. Paasikivi.)

Paasikiveä seurasi muun muassa Rafael Erich ja Lauri Ingman. Kaikki eivät kuitenkaan oikeiston piirissä hyväksyneet parlamentarismia ja demokratiaa sekä tasavallan ”pieniä poliitikkoja”, vaan kritisoivat voimakkaasti. Heitä oli kevään 1918 tapahtumissa aktiivisesti mukana olleita, jotka katsoivat tullessa ansioistaan huolimatta syrjäytetyiksi. Suomalaisessa yhteiskunnassa oli perinteisesti esiintynyt todella vahva, alun perin säätyperäinen ja myöhemmin akateeminen arvostusasenne. Tätä seurasi eliittiperäinen katsantokanta. Ottaen huomioon edellä mainitut traditiot demokratia tasa-arvotunnuksineen ei aluksi saavuttanut suurta suosiota, kritiikin kohdistuessa lähinnä massapuolueisiin. Vasemmistopuolueiden lisäksi kritiikin kohteeksi joutui myös maalaisliitto. Elitistiset asenteet näkyivät sekä kokoomuspuolueessa että Svenska Folkpartietissa. Kokoomuspuolueen puoluekokouksissa toistuivat kieli- ja

kansallisuuskysymykset. Liberaalien ja muun keskustan mukaan jakoa valkoisiin ja punaisiin sekä sen jatkuvaa ylläpitoa ei voitu pitää Suomen sisäpolitiikan tärkeimpänä lähtökohtana. (Paasivirta 1984, 213.)

Edistyspuoluetta leimasi vahva tasavaltalaisuus. Hallitusmuotokiistan ratkettua edistyspuolue menetti selvästi kannatustaan. Se menetti vuoden 1922 vaaleissa 11 paikkaa. Määrä putosi 26:sta 15:een. Edistyspuolue oli tärkeä parlamentaarisesti ajatellen, mutta sillä ei ollut tukenaan vaikutusvaltaisia instituutioita ja organisaatioita, kuten oikeistolla oli. Myöhemmin edistyspuolue menetti suosiotaan maalaisliitolle. (v. Bonsdorff 1947, 61-66.)

Maalaisliiton edustajamäärä eduskunnassa nousi tasaisesti vuodesta 1919. Puolueen kannattajain aines vaurastui. Maalaisliitto oli jotakuinkin jatkuvasti hallituspuolueena. Tämä lisäsi puolueen parlamentaarista merkitystä. (Mylly 1978, 41-52.)

Muiden porvarillisten puolueiden oli pakko tunnustaa erittäin laajaa parlamentaarista kannatusta nauttiva ja hallitukseen osallistuva talonpoikaipuolue. Unohtaa ei sovi myös kyseisen ajan erittäin vahvaa talonpoikaista juonetta. Maalaisliiton omasta näkökulmasta muiden porvarillisten puolueiden edustajat nähtiin traditionaalisessa mielessä ”herroina”. Maalaisliittolaisten näkemyksille oman leimansa antoi virkamiesvastaisuus ja aitosuomalaisuus. (Mylly 1978, 35, 186-187.)

3.8 Kirkko ja kansainväliset suhteet

Vuoden 1918 sisällissodan tapahtumat vaikuttivat työväestön uskosta luopumiseen. Työväestön keskuudessa esiintyi jopa Kristus-vihaa. Sen sijaan valkoisille uskonto näytteli tärkeää osaa. (Kena 1979, 66-73, 80-81; ÅU 20/8 1918 Vår kyrkas uppgifter i närvarande tid. J. Gummerus vid svenska prästmötet i Åbo.)

1920-luvun alkuvuosina Suomen luterilaisen kirkon yleisaatteellinen asema vakiintui. Pelkoa ja epävarmuutta aiheuttivat sekä kansainvälinen tilanne että maan sisäiset ongelmat. Kirkon

itsenäisyys oli lisääntynyt eikä sen johto ollut enää niin riippuvainen vierasperäisestä korkeimmasta vallasta. Tietyissä kysymyksissä kirkko oli kuitenkin riippuvainen eduskunnan myötävaikutuksesta. Kirkko pelkäsi vuoden 1918 tapahtumien johtavan laaja-alaiseen kirkosta eroamiseen, mutta tätä ei kirkon suureksi ja positiiviseksi yllätykseksi tapahtunut. Vuodesta 1923 lähtien luterilaisen kirkon tilanne oli maassamme rauhoittunut. (Paasivirta 1984, 306.)

Luterilaisella kirkolla oli Suomessa oma aatteellis-poliittinen linjansa. ”Viralliselle” siveyskäsitteelle oli leimaa antavana patriarkaalinen konservatismi. Toisin sanoen kansalaisten kuuliaisuutta esivaltaa kohtaan teroitettiin johdonmukaisesti. Papit osallistuivat intensiivisesti päivänpolitiikkaan. Heitä oli mukana poliittisissa luottamustehtävissä sekä eduskunnassa että kaupungin- ja kunnanvaltuustoissa. Lähinnä he edustivat oikeistoa, mutta mukaan mahtui myös maalaisliiton edustajia. Liberaalien riveissä tapaukset olivat harvinaisempia ja sosiaalidemokraattien piirissä heitä oli tuskin lainkaan. (Paasivirta 1984, 306-307.)

Suomen luterilainen kirkko panosti enemmän sisäänpäin kuin luodakseen kansainvälisiä suhteita. Puhuttiinkin ”suomalaisesta luterilaisuudesta”. Tämän taustalla nähtiin ennen kaikkea herätysliikkeiden myönteinen vaikutus. Voidaankin todeta, että yksilöhurskauden vaalinta voitti kirkon kansainväliset suhteet. (Paasivirta 1984, 307.)

4. HALLITUSMUOTOTAISTELUN JÄLKEEN

4.1 Poliittiset puolueet hallitusmuototaistelun jälkeen

Suomessa naiset saivat maailmassa toisina äänioikeuden vuonna 1906. Uusi-Seelanti toimi edelläkävijänä. Vuonna 1906 Suomessa myös siirryttiin yksikamariseen kansanedustusjärjestelmään, joka oli periaatteiltaan Euroopan demokraattisin. Tämä oli radikaali muutos puolue-elämässämme. Olimmehan aiemmin pitäytyneet säätyvaltiopäivissä, jotka olivat perustuneet korporatiivisuuteen. Nyt harpattiin suoraan yleiseen ja yhtäläiseen äänioikeuteen. Samalla äänioikeutettujen lukumäärä kymmenkertaistui.

Suomen Sosialidemokraattinen Puolue (SDP) oli perustettu vuonna 1903. Ruotsalainen Kansanpuolue (Svenska Folkpartiet, RKP) perustettiin vuonna 1906 ja Maalaisliitto (ML) perustettiin vuonna 1906. Kansalaissota ja hallitusmuototaistelu muuttivat Suomen puoluerakennetta merkityksekkäästi. Porvarillisella taholla valtiomuotokysymyksestä tuli sitä jakava skisma. ML ja RKP olivat melko yksimielisiä kannoissaan: edellinen asettui tasavallan kannalle ja jälkimmäinen monarkian puolestapuhujaksi. Suomalaiset puolueet hajosivat. Nuorsuomalaisessa puolueessa tuli pesänjako Svinhufvudin johtamien monarkistien ja Ståhlbergin johtamien tasavaltalaisten välille. Riita päättyi siihen, että jälkimmäiset kokoontuivat yhdessä pikkuisen kansanpuolueen johtajien ja suomalaisesta puolueesta eronneen tasavaltalaisen ryhmän kanssa perustaen 8.12.1918 Kansallisen Edistyspuolueen (ED). Vanha suomalainen puolue sai seuraajakseen 9.12.1918 perustetun Kansallisen Kokoomuksen (KOK), jonka ympärille ryhmittäytyivät monarkiaan tähtääviä pyrkimyksiä kannattanut vanhasuomalaisen kantajoukko ja siihen liittyneet nuorsuomalaiset. Puolueen nimen tarkoituksena oli aikaansaada laaja kansalaisjärjestö kaatuneiden puolueiden tilalle. Suomen Kommunistinen Puolue (SKP) perustettiin Moskovassa vuonna 1918. (Nousiainen 1992, 34-37.)

Hallitusmuototaistelussa, sitä seuranneessa presidentinvaalissa ja suhtautumisessa vasemmistoon hajaantuivat sisällissodassa voittaneiden rivit. Tämä vaikeutti eduskunnan enemmistöön nojaavaa kestävä hallitusyhteistyötä. Erichin ministeristö oli porvarillinen kokoomahallitus, joka oli

vuoden vallassa. Puolueiden keskinäisten ristiriitojen vuoksi jouduttiin turvautumaan vähemmistöhallitukseen, jopa toimitusministeriöihin. Käytännöllisen teologian professori Lauri Ingman kokosi porvarilliset voimat. Ingmanin muodostama porvarillinen enemmistöhallitus oli voimassa kymmenen kuukautta. Hallitus oli muodostettu toukokuussa 1924. Sitä seurasivat jälleen vähemmistöhallitukset, peräti kuusi kappaletta. Kyösti Kallion johtama porvarillinen enemmistöhallitus vuosina 1925-1926 kariutui. Sosiaalidemokraattien hallituskokeilu vuosina 1926-1927 oli urauurtava Suomen poliittisessä elämässä. Väinö Tannerin muodostamassa sosiaalidemokraattisessa vähemmistöhallituksessa oli nainen. Miina Sillanpää toimi toisena sosiaaliministerinä. (Puntila 1967, 151.)

Vaikka kuningas-ajatus oli epäonnistunut, vahvan valtiopäämiehen ajatus jäi oikeistossa kytemään. Yleisesti ottaen oikeiston keskuudessa puoluedemokratiaa pidettiin alusta alkaen epäonnistuneena ratkaisuna. Oikeiston mukaan puolueista tuli riittäisiä vallanhaltijoita, joiden päämääränä oli omasta yksityisedusta huolehtiminen. Puolue-edut voittivat isänmaan edun. (Sulamaa 1995b, 84.)

4.2 Kuningasmielisyys vuoden 1918 jälkeen

Valtiomuotokiistan ratkaisu marraskuun 1918 jälkeen oli lopullisesti sinetöity. Monarkistinen vaihe oli lyhyt, mutta sitä kiivaampi. Sen aiheuttama taakka muodostui monille monarkismin kannattajille pitkäksi ja raskaaksi ajanjaksoksi. Monarkismista muodostui käyttökelpoinen ase tasavaltalaisten voittajien käsiin pitkälle 1920-luvulle asti. Monarkismia käytettiin aseena Paasikiveä vastaan vielä vuoden 1950 presidentinvaaleissa Suomen Kansandemokraattisen Liiton (SKDL) lehdistön toimesta. Myös vuoden 1994 Euroopan unionin -kansanäänestyskampanjassa (EU) monarkismin kannattajia muistettiin pilkata. Vuoden 1918 monarkia-suuntaus jäi elämään kansan tietoisuuteen vain todellisuuden irvikuvana. Aivan sellaisena kuin tasavaltalainen myytti halusi sen esittää. (Vares 1998, 306-307.)

Tasavaltalaisten argumentaatiossa monarkian lujasta hallitusvallasta tulee yksinvaltaa. Tämä tahto kuvataan paheena. Monarkistien mukaan tasavaltalaisten kansanvaltaa kuvataan

oligarkiaksi, puoluevallaksi, kiistoiksi, eripuraksi ja anarkiaksi, jolloin järjestyksen ja vakauden intressi ei toteudu. (Räsänen 1998, 272.)

Hallitusmuotokysymys oli noin vuoden mittainen episodi. Se oli sitkeä ja repivä porvarillisten piirien keskeinen taistelu. Sosialistit pääsivät mukaan taisteluun vasta sen loppuvaiheessa. (Torvinen 1977, 222.)

Suomi julistettiin tasavallaksi 6.12.1917. Monarkian mahdollisuudet syntyivät vasta vuoden 1918 sisällissodan tuloksena. Sen sijaan vuosina 1917 ja 1919 suuri enemmistö piti monarkiaa mahdottomana. Vuoden 1918 keväällä tuntui olevan kolme vaihtoehtoa: monarkismi, porvarillinen tasavalta tai sosialismi. Monarkistien ”Uuden Suomen Turvaamiskomitean” tasavaltalainen vastine oli ”Tasavaltalaisten Keskusjärjestö.” Vuonna 1918 se oli resursseiltaan kykenemätön vastaamaan monarkistien haasteeseen. (Vares 1998, 54-55, 197.)

Valtiomuototaistelun aikana C. G. E. Mannerheim ei pitänyt sopivana sekaantua taisteluun tasavaltalaisten ja monarkistien välillä. Hänelle pääasia oli voimakas valtiovalta, sivuasia sen muoto. Mannerheim piti kuitenkin kuningasvaltaa tasavaltaa parempana. Tasavaltalaiset voittivat ja Mannerheim vahvisti hallitusmuodon. Eduskunnassa tehtiin kompromisseja. Näiden kompromissien tuloksena syntyi perustuslaki, joka mahdollisti presidentille ja hallitukselle suuren vallan.

Valtionhoitajana Mannerheimilla olisi ollut mahdollisuus hylätä eduskunnan hyväksymä uusi hallitusmuoto. Mannerheim oli kuuliainen Suomen kansalle, jonka suuri enemmistö oli vaaleissa vaatinut tasavallan perustamista. Mannerheim vahvisti hallitusmuodon 17.7.1919. (Puntila 1967, 131; Heinrichs 1957, 294-295.) Tämä korvasi vuoden 1772 monarkistisen hallitusmuodon. Hallitusmuototaistelu kesti 19 kuukautta. Se sai alkunsa 6.12.1917. (Vares 1998, 329.)

4.3 Vuoden 1918 monarkia – häviäjän historia

Suomessa monarkismi oli konservatiivinen liike. Ensimmäisen maailmansodan tuloksena heräsi kysymys tulisiko oikeistolaisuus suuntautumaan demokraattiseen vai autoritaariseen suuntaan. Olisiko tienä brittiläis-skandinaavinen tie, joka sopeutui parlamentarismiin? Toisena vaihtoehtona oli saksalainen tie, joka merkitsi holhottua demokratiaa. Kolmantena vaihtoehtona oli itä- ja eteläeurooppalainen tie, joka oli autoritaarinen ja valmis käyttämään voimakeinoja ei-oikeistolaista enemmistöä vastaan. Parlamentaarisen ja demokraattisen oikeistolaisuuden tärkeimpinä piirteinä pidettiin sopeutumista parlamentaarisiin pelisääntöihin ja aiemmin tehtyihin ”demokraattisiin” uudistuksiin. Myös säätykierron ajatus hyväksyttiin ja pyrittiin laajenemaan sosiaalisesti alempiin piireihin. Sen sijaan autoritaarisessa konservatismissa nojaututtiin vanhoihin hyviin aikoihin. Haluttiin palata vuoden 1914 aikaisiin oloihin. Vanhoillisuus ja stagnaatio ovat oikeita termejä kuvaamaan autoritaarista konservatismia. Siinä pyrittiin peruuttamaan jo voimaan tulleita demokraattisia uudistuksia. Yläluokan edustajilla esiintyi haluttomuutta rekrytoida uusia jäseniä alemmista yhteiskuntaluokista, jopa keskiluokasta. Sen malliesimerkkejä olivat itäeurooppalaiset sotienväliset järjestelmät, monarkian kannalta mielenkiintoisimpia olivat Unkari, Itävalta ja Romania. (Vares 1998, 324-326.)

Autoritaarinen konservatismi on erotettava fasismin ja kansallissosialismin kaltaisista totalitaristisista massaliikkeistä. Vanhojen konservatiivien keskuudessa esiintyi suurta epäluuloa fasisteja ja kansallissosialisteja kohtaan heidän epäsäätyisyytensä ja massapohjaisuutensa vuoksi. Vanhojen konservatiivien tarkoituksena ei ollut kahlita ihmisiä, saati heidän ajatuksiaan. Sen sijaan fasistit ja kansallissosialistit pyrkivät hallitsemaan jopa ihmisten ajatuksia. Nämä uudet liikkeet, mukaanlukien sosialistit, olivat vanhoillisten mukaan alhaalta nouseva, brutaalisen sivistymätön liike, joka uhkasi vallitsevaa yhteiskuntajärjestystä. Suomalaisessa vuoden 1918 monarkismissa on havaittu piirteitä molemmista konservatismien lajeista. Toisaalta monarkistit tähyilivät aiempaan historialliseen tilanteeseen korostaen yhteiskunnallista pätevyyttä ohi mekaanisen demokratian ja puoluevallan. Toisaalta monarkisteissa oli monia piirteitä, jotka eivät istuneet unkarilaiseen tai balkanilaiseen malliin. (Vares 1998, 326-327.)

Monarkistien ja oikeistoradikalistien kirjo oli laaja. Seuraavassa muutamia esimerkkejä heistä.

Monarkisteilta puuttui itseluottamus. Suomalaisten monarkistien tausta ei ollut yläluokkainen. He mielsivät edustavansa liikettä, joka oli noussut alhaalta, kansan piiristä, ruotsinkielisiä ”herroja” vastaan. Tämä oli ratkaisevin perusero verrattuna eurooppalaisiin konservatiiveihin, jotka edustivat vanhaa aatelis- ja sotilassäätyä. Monarkistit tiedostivat vasemmiston sisällissodan jälkeisen paluun. Monarkisteilla ei ollut mitään mahdollisuutta estää paluuta. Monarkistit halusivat välttää sisällissodan kaltaiset tapahtumat. (Vares 1998, 327-328.)

Lauri Ingman oli pappi ja poliitikko. Hän kannatti monarkismia, mutta oli huomattavasti maltillisempi ja pragmaattisempi kuin RKP, nuorsuomalaiset pääskysel, aktivistit tai edes suuri osa vanhasuomalaisista. Ingmanille monarkia oli keino päästä ”luonnollisen kehityksen” avulla porvarilliseen sovintoon, joko monarkian tai ”hyvän tasavallan” merkeissä. Porvarilliseen eheytyspyrkimykseen eivät sopineet kaksikamarijärjestelmän, intressiedustuksen, äänioikeusmuutosten ynnä muiden sellaisten autoritääristen ja paternalististen hankkeiden kaltaiset keinot, ei myöskään monarkiaan ”pakottaminen”. Muutoin monarkia ei kykenisi ajamaan yhteiskunnan säilyttämiseen liittyviä tavoitteita. Ingman oli myös valmis tekemään tasavaltalaisille myönnytyksiä ja etsimään ratkaisuja porvarillisella koalitiopolitiikalla. Hän ei uhmannut vastustajia. (Vares 1996, 538-539.)

K. R. Kares oli suomalaisen puolueen jäsen ja entinen kansanedustaja. Hän oli kuningasmielinen. Kuningasta pidettiin vapaan ja itsenäisen valtakunnan laatumerkkinä. (Kares 1976, 215.)

Ragnar Nordström oli jääkärieverstiluutnantti, heimosoturi, laivanvarustaja ja Loviisan kunniaporvari. Ragnar Nordströmiä, yhdessä vuorineuvos Petter Forsströmin ja merenkulkuneuvos Antti Wihurin rinnalla on mainittu olleen lapuanliikkeen suurimpina rahoittajina taistelussa kommunismia vastaan. Tähän johtopäätökseen on tullut Lauri Hyvämäki. (Nordström 1996, 11, 16.)

Urho Kekkonen kannatti tasavaltalaista valtiomuotoa. Kekkonen hyökkäsi avoimesti kokoomuspuoluetta ja monarkisteja vastaan. Hän myös vastusti Mannerheimia presidentinvaalitaistelussa suhteessa Ståhlbergiin. Kekkonen kritisoi suojeluskuntalaisia, jotka olivat olleet vaalitaistelussa Mannerheimin puolella. Kekkonen mukaan suojeluskuntien tehtävänä oli lainalaisen yhteiskunnan varjeleminen, ei politikoiminen. (Uino 1985, 34-36.)

4.4 Suojeluskunnat ja hallitusmuototaistelu

Suojeluskunnat eivät osallistuneet järjestönä hallitusmuototaisteluun, vaikka monet johtoasemissa olleet aktivistit niin tekivät. Johto leimattiin suurimmalta osin monarkistien kannattajiksi. Hallitusmuototaistelu vaikutti hajaannuttavasti suojeluskuntaliikkeeseen. Lapuanliike ja suojeluskuntaliike liittyivät tiiviisti toisiinsa. Myös Martti Pihkalan johtama lakonmurtajakaarti Vientirauha perustui suojeluskuntayhteyksiin. (Ahti 1998, 240, 260; Selén 2001, 46-47, 328-331.) Valkoinen armeija ja suojeluskuntaliike eivät avoimesti osallistuneet hallitusmuototaisteluun. Monarkistien politiikka perustui asevoimaan ja saksalaisuuntaukseen. (Ahti 1989, 278.)

Suomessa vasemmisto ei sulattanut suojeluskuntia, koska ne nähtiin valkoisen Suomen joukkoina. Vasemmisto luotti armeijaan etenkin Sihvon ollessa komentajana. Sihvoon luotettiin. Aktivistit mobilisoivat suojeluskuntia. Vasemmiston pelko oli aiheellinen. Olivatko suojeluskunnat siis fasistien joukkoja?

4.5 Aktivistit ja aktivismia

Vuoden 1918 toukokuun jälkeen ulko- ja sisäpolitiikan problematiikkaan löytyi ratkaisu monarkistisesta hallitusmuodosta ja saksalaisesta kuninkaasta. Tämä takasi Saksan avun idän ekspansiossa. Valtionhoitaja Svinhufvudin ja Paasikiven senaatin noudattama politiikka ja pyrkimykset muistuttivat pääosiltaan aktivistien vastaavaa. Aktivisteista muodostui tehokas monarkistinen painostusryhmä. Aktivistit kannattivat Mannerheimia valtionhoitajaksi. (Soikkanen 1991, 85-86.)

Suomessa oli talvella 1914-1915 muodostettu Aktiivinen komitea (AK). Se herätettiin uudelleen henkiin vuonna 1917. AK:ssa oli edustajia kaikista porvarillisista puolueista ja nuorten ja vanhojen aktivistien piireistä sekä Suomen ”vanhan väen” upseeristosta. Tämä upseeristo muodosti myöhemmin Sotilaskomitean (MK). Se oli entisten Haminan kadettien toveripiiri. Tästä kehittyi valkoisen armeijan päämaja. AK:n tueksi muodostettiin Keskuskomitea (CK), jonka perusti joukko aktivismille myötämielisiä vanhoja porvarillisia poliitikkoja. AK:n alaisuuteen perustettiin heinäkuussa 1917 Uusi Metsätoimisto. Sen tehtävänä oli kotimaisen taistelujärjestön (suojeluskuntien) kytkeminen jääkäriiliikkeeseen. (Saarikoski 1998, 29-30; Ahti 1999, 39-40.)

Kai Donner oli aktivisti, jääkäriliikkeen keskeinen johtohahmo, tutkimusmatkailija ja monarkisti. Vuonna 1918 Donner oli viimeiseen asti monarkismin kannattaja. Seuraavana vuonna aktivistit laajensivat ohjelmaansa. ”Uusi Metsätoimisto” muutettiin ”Järjestöksi”. ”Järjestön” ohjelma suunnattiin sisäpolitiikkaan. Elmo Kaila, Kai Donner ja Eino Suolahti kuuluivat ”Järjestöön”. Tasavalta-monarkia -riidassa päätettiin asettua ehdottoman puolueettomaksi. Suojeluskuntia piti vahvistaa. ”Järjestön” ohjelmaa pidettiin jyrkän oikeistoradikaalisena. Kansalaissodan poliittinen rintamalinja oli edelleen ajankohtainen. Toiminnan kärki kohdistui työväenliikkeen lisäksi niitä porvarillisia ryhmittymiä (”liberaaleja”) vastaan, joiden poliittinen kanta valkoinen-punainen -asetelmassa ei ollut tarpeeksi jyrkkä. Poliittisen uusjaon taustalla vaikutti hallitusmuototaistelu. Se oli ratkeamassa tasavaltalaisten eduksi. ”Järjestö” ohjelmineen oli suunnattu tasavaltalaista parlamentaarista demokratiaa vastaan. Aktivistit pelkäsivät kansalaissodan traumaattisten kokemusten uusiutuvan. Parlamentaarinen demokratia nähtiin akselilla liberalismi - sosiaalidemokratia - bolshevismi - kaaos. (Ahti 1987, 42-49, 240.)

Elmo Kaila oli aktivisti, oikeistoradikaali ja monarkisti. Aktivistit löytyivät monarkistien eturivistä. Monarkistien propagandakeskus oli ”Uuden Suomen Turvaamiskomitea”. Johtoon siirtyi Uuden Metsätoimiston kokenut Elmo Kaila. Hänen toiminimensä oli Johansson. Muillekin aktivisteille annettiin peitenimet. Mannerheimin peitenimi oli Andersson. Monarkistisen propagandan keskeinen kohderyhmä löytyi talonpoikaiston ja maalaisliiton riveistä. Sekä Uusi Metsätoimisto että jääkäriliike käyttivät tehokkaasti hyväkseen jo olemassaolleet organisaatioita,

kuten vapaapalokuntia ja urheiluseuroja. Lauri ”Tahko” Pihkala toimi urheiluväen agitaattorina. (Ahti 1999, 47-48, 103-104, 148.)

Elmo Kaila perusti Vihan Veljet -järjestön. Kyseinen järjestö oli Akateemisen Karjala-Seuran (AKS) salaseura, johon vain harvat ja valitut kuuluivat. Heillä oli hopeinen merkki, jossa oli teksti: ”Pirua ja ryssää vastaan.” (Ahti 1999, 246-247.)

Aktivisti, jääkäri, kalterijääkäri Aarne Sihvo, myöhemmin puolustusvoimien komentaja, oli tasavaltalainen. Häntä epäiltiin monarkistiksi, mutta tämän hän kielsi jyrkästi. Sihvo oli yksi harvoista korkeista upseereista, joka kannatti tasavaltalaista valtiomuotoa. Vasemmisto oli tasavaltalaisuuden kannalla. Sihvo omaksui syksyllä 1918 eheyttävän asenteen sosialismiin ja työväestöön. Oikeiston mukaan tasavaltalaisten ”kansanvaltaisuus” oli sukua sosialismille. Sihvo kannatti Sveitsin mallin mukaista miliisiarmeijaa. Se olisi kansaa eheyttävämpi malli kuin kaaderiarmeija. Sen sijaan heimoaktivismista löytyisi keino Suomen ulkoisen yhtenäisyyden luomiseksi. Olihan Suomen heimojen yhteenliittäminen jääkärien yhteinen tavoite. Sihvo lukeutui edistyspuolueen aktiivista eheytysohjelmaa kannattaneeseen vasemmistoon. Maalaisliitossa miliisiarmeijan kannatus oli suurempi kuin muissa porvarillisissa puolueissa. (Saarikoski 1998, 89-91, 103-106.)

Fasismien uhka lähensi Sihvoa ja Tannerin hallitusta. Sihvo kannatti eheytysohjelmaa. Relanderin ja Tannerin yhteistyö sujui huolimatta heidän suojeluskuntaa koskevista erimielisyyksistään. Sotilaallinen voima oli demokratian uhka, mutta myös sen voima. Sosiaalidemokraatit kannattivat valtiovallalle uskollista demokraattista asevelvollisuusarmeijaa. Sen sijaan suojeluskuntiin suhtauduttiin negatiivisesti. Suojeluskunnat nähtiin porvarillisena luokkakaartina, joka oli perso äärioikeistolaisille ideoille. (Saarikoski 1998, 220.)

Yrjö Oskari Ruutu (entinen Ruuth) oli aktivisti, jääkäriväräväjä sekä monarkisti. Häntä ei kuitenkaan pidetty intomielisenä monarkistina. Ruutu ei myöskään ollut interventio politiikan kannattaja. Hän liittyi vuonna 1937 SDP:hen ja toisen maailmansodan jälkeen SKDL:ään. (Ahti 1987, 229-236.) Ruudun kirjoittama Uusi Suunta -teos ilmestyi vuonna 1920. Siinä hän esitti

laajakantoisen valtiososialistisen ohjelmansa. Ruudun mukaan vastakohtien tasoittaminen oli ”keskisäädyn” tehtävä. Tähän eivät olisi pääoman edustajat tai työväenluokka pystyneet. ”Keskisäädyllä” ei ollut mitään etua eikä vahinkoa toisen tai toisen taistelevan luokan voitosta, vaan sen etu oli valtiossa. Matti Klingen mukaan valtiososialismia voikin pitää valkoisille piireille tarjottuna kansalliskorosteisena sosiaalidemokratiana. Tätä käsitystä vahvisti Ruudun liittyminen SDP:hen vuonna 1937. (Klinge 1972, 116, 148.)

Paavo Susitaival oli aktivisti ja everstiluutnantti. Hän oli alunperin Sivén. Repolan nimismies Hans ”Bobi” Sivén oli Paavo Susitaipaleen veli. Bobi Sivén ampui itsensä, koska hän oli tyytymätön siihen, miten Itä-Karjalan heimoasiat oli hoidettu ja Repolan alueen luovutukseen. Hänen ampumansa luoti ommeltiin AKS:n lippuun.

Aktivisti Paavo Susitaipaleen mukaan oli todella tärkeää, että SKP painettiin maan alle. Ellei näin olisi tapahtunut niin talvisodan yhtenäisyys olisi saattanut rakoilla. (Niinistö 1998, 80-81, 151-152; Susitaival 1981, 108.)

Paavo Susitaipaleen mukaan oli Suomen onni, että kommunistien toiminta eliminoitiin. Jopa Mannerheim on tunnustanut eliminoinnin olleen historiallisesti tärkeä ja tarpeellinen teko. Miten muuten olisi käynyt talvisodassa? Tähän tarvittiin lapuanliikettä ja aktivisteja, koska eduskunta ei pystynyt kommunistisen toiminnan eliminointiin. Lapuanliike kuihtui sisäisiin riitoihin. Lapuanliikkeen vaikutuksesta Mannerheim pääsi armeija-asioiden johtoon. (Niinistö 1998, 81, 228-231; Susitaival 1981, 213.)

Monarkistit ja aktivistit kannattivat Saksan-suuntausta vuonna 1918. Saksan sotilaallinen romahdus muutti tilanteen täysin. Wilhelm II luopui kruunusta marraskuussa 1918 ja Saksa julistettiin tasavallaksi. Alettiin orientoitua Englannin ja Ranskan suuntaan. Hyökkäävä idänpolitiikka sai suuren kannatuksen vuonna 1919. Heimoaktivismi kukoisti. Punainen Pietari haluttiin vallata. Etenkin Mannerheim kannatti Pietarin valtaamista.

Martti Ahdin mukaan vuodet 1918-1919 olivat aktivistisen voimantunnon kohokohta niin sisä- kuin idänpolitiikassakin. Sisäpolitiikassa vastaavanlaiset tunnot ja mahdollisuudet kertautuivat lapuanliikkeessä, idänpolitiikassa jatkosodan asetelmassa. Vuoden 1919 hyökkävää idänpolitiikkaa voidaan verrata vuonna 1941 alkaneeseen jatkosotaan. Monille se ei ollut pelkästään talvisodan revanssi vaan myös jatkoa niille suunnitelmille ja mahdollisuuksille, jotka eivät toteutuneet vuonna 1919. (Ahti 1987, 312.)

Paavo Susitaipaleen mukaan oli eräiden korkeiden upseereiden keskuudessa kytynyt jonkinlainen palatsivallankumous-suunnitelma. Sen tarkoituksena oli presidentin korvaaminen Mannerheimilla. Tämä ajatus kyti talonpoikaismarssia edeltävänä aikana. Olisiko tällainen suunnitelma onnistunut? (Niinistö 1998, 81-83; Susitaival 1981, 109.)

Martti Ahti on löytänyt kolme tilannetta, joissa toivottiin ja pelättiin vallankaappausta. Näitä olivat vuoden 1921 suojeluskuntaselkkaus, ”fascismin aave” Tannerin vähemmistöhallituksen aikana 1927 sekä Mäntsälän kapina vuonna 1932. (Ahti 1990, 11.)

Miksei näissä onnistuttu? Vallankaappauksen epäonnistumiseksi on löydetty monia syitä. 1) Kaappausta suunnittelevilla liikkeillä ja ryhmillä ei ollut määrätietoista johtoa. 2) Äärioikeistoa pidettiin sisäisesti hajanaisena. 3) Itsenäisen talonpoikaiston määrä ja vahva yhteiskunnallinen asema vei pohjan ratkaisulta, joka olisi voinut rajoittaa sen osallistumista valtiollisen vallan käyttöön. 4) Lapuanliikkeen aikana pääoma selviytyi lamasta ilman sellaista kriisiä, joka olisi edellyttänyt radikaalisti jyrkempää hallitsemistapaa. (Ahti 1990, 11-12; Ylikangas 1986, 182.)

Mitä olisi tapahtunut, jos Mäntsälässä olisi todella ammuskeltu kohti? Miten olisi käynyt talvisodanhengen? Missä olisivat sosiaalidemokraatit olleet vuonna 1939? Hyvä, että selvittiin puheilla.

Martti Ahdin mukaan suojeluskuntaliike oli laajapohjainen, palatsivallankaappauksen varaan ei siis paljoakaan voinut laskea. Olisivatko talonpoikaisvaltaiset suojeluskuntajoukot totelleet oikeistolaista suojeluskuntakomentoa? Hjalmar Procopé ei uskonut vallankaappauksen

mahdollisuuteen, koska suomalainen yhteiskunta samoin kuin suojeluskunnat muodostuivat suureksi osaksi talonpojista ja maaseudun vähäväkisistä, kansakoulunopettajista ja muista vastaavista "elementeistä". Kyseiset ryhmät olivat vallitsevan demokraattisen poliittisen järjestelmän vakaumuksellisia kannattajia. Mainittujen kansalaispiirien osuus suojeluskunnissa sekä osittain myös armeijassa oli niin suuri, ettei vallankaappauksella todellisuudessa ollut edes hetkellisiä onnistumisen mahdollisuuksia. Elettiin vuotta 1921. (Ahti 1987, 308-309.)

5. LAPUANLIIKE

Maailmansotien välisestä ensimmäisestä tasavallasta tiedetään ainakin, että se oli lapuanliikkeen aikaa. Monilla suomalaisilla oli henkilökohtainen kokemus liikkeen tapahtumista ja lähes kaikilla suomalaisilla on oma näkemyksensä liikkeestä.

Lapuanliike nousi monia asioita vastaan. Niitä olivat kommunismi, jumalanpilkka, talouspula, verot, byrokraatit, pankit ja tilojen pakkohuutokaupat. Lapuanliikkeen mielestä kaikki pahat voimat maailmassa nousivat yhtäaikaan suomalaista talonpoikaa vastaan. Lapuanliike oli vastaliike sekä kansainvälistä kommunismia että kapitalismia vastaan. Se oli mielenosoitusliike, kansakunnan herättäjä, protestiliike, alituisesti julkisuuteen kaduille ja toreille pyrkivä hätähuuto. Tuntui siltä, että Suomen eduskunta ja hallitus eivät tienneet mitä oli tapahtumassa. Lapuanliike halusi herättää ne näkemään kansan hädän. Näin lapuanliike oli kansanliike.

Lapuanliike oli marraskuussa 1929 alkanut oikeistoradikaali ja kommunisminvastainen kansanliike. Se ohjasi maan hallitustakin ja terrorisoi maata väkivaltaisena, antiparlamentaarisena painostusryhmänä. Nuori Suomi etsi tukea monella tavalla Neuvostoliittoa vastaan. Lapuanliike oli sukua Euroopan oikeistodiktatuureille. Liikkeen esikuvina olivat sekä fasistinen Italia että kansallissosialistinen Saksa. Lapuanliikkeellä Olavi Borgin mukaan ei ollut mitään yhtenäistä kirjoitettua poliittista puolueohjelmaa. He huusivat omaa voimaansa: ”Me teemme mitä tahdomme.” Varsinaisesti se ei ollut puolue. Vasta IKL:n myötä se sai organisoidun muodon ja perusohjelman kesäkuussa 1932. Mäntsälän kapina johti lapuanliikkeen toiminnan lakkauttamiseen maaliskuussa 1932, minkä korkein oikeus vahvisti kesäkuussa 1935. (Borg 1965, 208-210.)

Toivo Nygårdin mukaan lapuanliike uhmasi monella tavalla ylintä valtiovaltaa. Demokratian kriisi syntyi kolmekymmenluvulla edellisen vuosikymmenen perintönä. Lapuanliikkeen synnyssä näkyy taloudellis-yhteiskunnallinen ja aatteellis-poliittinen tausta. (Nygård 1986, 87.)

Suora toiminta alkoi Lapualta saavuttaen hetkessä koko maan. Kommunisminvastaisuus oli nostanut radikaalisti päätänsä. Väkivallanteot yleistyivät. Joukkokokoukset saavuttivat suuren suosion. Maaliskuussa 1930 kansanliike järjestäytyi Suomen Lukko ry:ksi, vuotta myöhemmin Lapuan Liike ry:ksi. Kannattajansa ja jäsenensä liike sai lähinnä maaseutuväestöstä, maalaisliiton ja kokoomuksen piiristä. Aluksi koko porvarillinen Suomi tunsu suurta myötätuntoa lapuanliikettä ja sen päämääriä kohtaan. Taistelu kommunismia vastaan yhdisti niin pohjalaisia talonpoikia kuin Helsingin ruotsinkielisiä teollisuusjohtajiaakin. Lapuanliikkeen suurena saavutuksena voidaan pitää vuoden 1930 eduskuntavaaleja, jonka tuloksena porvarit saivat kahden kolmasosan enemmistön. Tämän enemmistön turvin saatettiin säätää niin sanotut kommunistilait, joilla kommunistien julkinen toiminta eliminoitiin. Kesällä 1930 lapuanliike näytti joukkovoimansa organisoimalla talonpoikaismarssin Helsinkiin. 12 000 miestä osallistui hyvin organisoituun joukkotapahtumaan, joka järjestettiin 7.7.1930. Tämä vapaussoturisuukupolven voimainnäytös oli suurin sitten toukokuun 1918. Tämän jälkeen lapuanliikkeessä tapahtui voimakas radikalisoituminen. Johto, mukaanlukien Vihtori Kosola, ei halunnut tai kyennyt estämään laittomuuksien toimeenpanoa. Syntyikin niin sanottu ”Lapuan laki”, joka nostettiin Suomen virallisen lain yläpuolelle. Valta oli otettu omiin käsiin. Tämä johti muilutuksiin, kommunistien kyydityksiin ja jopa muutamaaan poliittiseen murhaan. Entinen presidentti Ståhlberg puolisoineen joutuivat kyydityksen kohteeksi. (Uola 1982, 14.)

Tämä laittomuuksien salliminen alkoi viedä lapuanliikkeeltä kannatusta. Liikkeen kannatus oli kuitenkin vielä vuoden 1931 aikana niin suuri, että liikkeen ajama ehdokas P. E. Svinhufvud tuli valituksi presidentiksi. Svinhufvud torjui ulkoparlamentaariset keinot sekä hallituksen politiikkaan vaikuttavat yritykset. Lapuanliike puolestaan oli tullut siihen tulokseen, että hallitukset eivät kyenneet lopullisesti ratkaisemaan isänmaan ongelmia, kuten esimerkiksi kommunismin uhkaa. Muina ongelmina nähtiin muun muassa pulakauden vaikeudet, kieltolaki ja maanpuolustuskysymykset. Lapuanliike löysi yhteistyökumppaneita Vapaussodan Rintamamiesten Liitosta (VRL) ja Suomen Suojelusliitosta. Kaikki ne taistelivat radikaalein ottein päämääränään näkemystensä voitolle saattaminen. Tämä epätoivoinen taistelu huipentui helmikuun lopulla 1932 alkaneeseen liikehdintään, jota on kutsuttu Mäntsälän kapinaksi. Tapaus sai alkunsa työväentalolla tapahtuneesta puhetilaisuudesta. Lapuanliike otti suojeluskuntalaiset

johtoonsa. He vaativat hallituksen erottamista ja presidenttiä nimittämään uusi lapuanliikettä tyydyttävä hallitus. Tätä kapinayritystä pidettiin harrastelijamaisena. Sitä ei myöskään oltu etukäteen suunniteltu. Kapinayritys päättyi verettömänä johdon antauduttua hallituksen edustajille. (Uola 1982, 14-15.)

5.1 Lapuanliikkeen synnyn taustaa

5.1.1 Kansainvälinen tausta

Ensimmäisen maailmansodan lopputulos näytti sekä kansallisuusaatteen että demokratian voitolta. Eurooppalaiset sosiaalidemokraatit tulivat koko voimallaan valtioiden poliittiseen johtoon. Parlamentaariset sosiaalidemokraatit joutuivat taistelemaan jyrkästi kommunistien diktatuuripyrkimyksiä vastaan. Etenkin Keski- ja Itä-Euroopan radikaaleilla äärimmäisyysuunnilla oli otollinen maaperä. Parlamentarismi ja demokratia haukuttiin kelvottomiksi ja aikansa eläneiksi. Suuren talouspulan lievittämiseksi vaadittiin voimakkaita saneluratkaisuja demokraattisen väittelyn sijasta. Eurooppa jakautui oikeistoon ja vasemmistoon kiihtyvällä vauhdilla. Demokraattinen ja parlamentaarinen keskusta hupeni. Maailmansotien välisenä aikana Euroopassa oli 17 diktatuuria ja 12 demokratiaa. (Eskelinen 1970, 105-106.)

Suomella ei ollut mitään mahdollisuuksia välttyä tältä yleiseurooppalaiselta kulkutaudilta. Oikeistodiktatuurit nousivat valtaan: Horthy Unkarissa 1919, Mussolini Italiassa 1922, Hitlerin epäonnistunut yritys Saksassa 1923. Euroopan uusista valtioista Suomen lisäksi vain Tsekkoslovakia kykeni säilyttämään demokratian. Italian fasistien marssitapaa ihailtiin. Vapaussodan aikainen suomalais-saksalainen aseveljeys oli edelleen hyvin vahva. (Eskelinen 1970, 106; Hyvämäki 1971, 181-182; Klinge 1972, 161-162; Perälä 1998, 26-27; Uola 1982, 11.)

Pienessä Suomessa seurattiin tarkasti ja pelokkaasti myös suuren Neuvosto-Venäjän (1918 – 1922) kehitystä, missä Stalin sai aikaan suuria tuloksia suurin uhrauksin. 1920-luku oli mielikuvituksellisten kokeilujen aikaa. Neuvostoliitto päätti lopullisesti keskittää taloutensa

suuntaamalla investoinnit perusteellisuuteen. Viisivuotissuunnitelma merkitsi teknistä, poliittista, yhteiskunnallista ja taloudellista vallankumousta. Raskaan teollisuuden ja kollektivisoidun maatalouden kehittäminen tehtiin suurin kärsimyksin, suunnattomin uhrein ja hirvittävin kieltäymyksin. Pääomaa, koneita ja teknistä tietämystä hankittiin myös ulkomailta. (Paasivirta 1984, 342.) Stalinin valtiossa oli vain yksi ainoa tahto, Stalinin tahto. Stalinin johtama Neuvostoliitto onnistui. Sen teollinen kokonaistuotanto nousi maailmansotien välisenä aikana toiseksi heti Yhdysvaltojen jälkeen. (Carr 1973, 164-172.)

Euroopan poliittista tilannetta ajatellen Suomessa syntyikin hokema: ”Heil’ Hitler, meil’ Kosola, muil’ Mussolin, lopuil’ Stalin.” Vihtori Kosola (1884-1936) oli lapualainen maanviljelijä, joka nostettiin lapuanliikkeen keulakuvaksi. Hän oli jääkärivärväri, vapaussodan komppanianpäällikkö, heimoaatteen esitaistelija, kommunistilakkojen murtaja, aikansa kansanjohtaja. (Siltala 1985, 44, 100; Korjus 1976, 5-10, 16.)

5.1.2 Sisäpoliittinen tausta

Nuori tasavalta oli sisäpoliittisesti jakautunut ja se haki suuntaa. Maailmansotien välisen ajan suomalaisen oikeistoradikalismien siemen löytyy vapaussodasta ja sen perinnöstä. Valkoinen armeija halusi pitää isänmaan valkoisena. Suomessa oli vuonna 1918 sekä voittajia että voitettuja. Jyrkkä jakautuminen kahtia oli suomalaisessa yhteiskunnassa selvä: oikealla kansa jaettiin isänmaanystäviin ja maanpettureihin, vasemmalla puolestaan sortajiin ja sorrettuihin. Vapaussoturisuolvi sai pian kokea poliittisen pettymyksen toisensa jälkeen. Vapaussodan ylipäällikkö Mannerheim hävisi presidentinvaalin vapaussotaan penseästi suhtautuneelle K. J. Ståhlbergille. Eduskunta valitsi 1919 Ståhlbergin edistyspuolueen, maalaisliiton ja sosiaalidemokraattien 143 äänellä presidentiksi, kun taas kenraali Mannerheim sai suomenkielisen oikeiston ja ruotsalaisten 50 ääntä. Osittain punaisilla äänillä valittu liberaali oli valkoisen oikeiston jyrkälle suunnalle kuin punainen vaate. (Jutikkala 1980, 119-120; Uola 1982, 9-13.)

Vielä pahempaa oli, että vapaussodan vastustajat, kommunistit, saivat 1922 eduskuntavaaleissa 27 paikkaa. Kommunistit saivat viimeisissä täysin vapaissa eduskuntavaaleissa 1929 äänistä 13,5%. Silti kommunistien määrä oli vähäinen. Kun kommunistit saivat käsiinsä Suomen Ammattijärjestön, alkoi voimistua painostus valkoisella puolella taistelleita työntekijöitä vastaan. Terrorin kohteeksi joutuneet valkoiset työläiset joutuivat julkisesti pyytämään anteeksi sitä, että he olivat taistelleet väärällä puolella. Ei ollut ihme, että valkoinen työläisjoukko muodosti melkoisen osan lapuanliikkeen kannattajajoukosta. (Siltala 1985, 42-45; Eskelinen 1970, 107-108, 116; Jutikkala 1980, 144; Uola 1982, 9-10.)

5.1.3 Talouspoliittinen tausta

Juha Siltalan mukaan lapuanliikettä on totuttu selittämään taluspulalla. (Siltala 1985, 31.) Myös Kari Hokkanen väittää, että maailmanlaajuinen ja kotimainen taluspula oli oikeistoradikalismin olennainen käynnistäjä ja käyttövoima. Taluspula oli hallinnut suomalaista päivänpolitiikkaa jo vuoden 1929 lopulla Kyösti Kallion hallituksen aikana. Populistinen pulaliike sai kannatusta varsinkin Kallion kotiseudulla Kalajokilaaksossa. Pääministeri Kallio oli kommunismin ja fasismin välissä. Lisäksi hän yritti kaikkensa taluspulan seurausten lievittämiseksi. (Hokkanen 1986, 9, 75.)

Toivo Nygård löytää pelkoaffektin. Hänen mielestään lapualaisen liikehtimisen takana oli pitkään jatkunut talonpojille erittäin epäedullinen kehitys ja vaaratilanteen aktualisoitunut yleismaailmallinen taluspula. Köyhtymisen ja epävarmuuden pelko oli kaiken takana. Talonpojat pelkäsivät talouden ja politiikan heilahdellessa menettävänsä yhteiskunnallisen asemansa ja tulevaisuudenuskonsa. (Nygård 1986, 88-90.)

Maa- ja metsäteollisuudesta Suomessa sai elantonsa runsas kaksi kolmasosaa. Nousukaudella investoineet ja velkaantuneet suurten ja keskisuurten tilojen omistajat oli sidottu Suomen suhdanneherkkään ja haavoittuvaan vientiteollisuuteen. Taloudellista tilannetta vaikeuttivat vielä monet kommunistijohtoiset lakot. Vuoden 1928 satamalakko kesti kymmenen kuukautta ja sen piiriin kuului 12 000 työntekijää. Lapualainen Vihtori Kosola oli näitä lakkoja murtamassa.

Kosolan keräämät miehet Etelä-Pohjanmaalta muodostivat lakonmurtamistoiminnan suurimman ja iskukykyisimmän joukon. Hän lähetti kymmenen vuoden aikana matkaan 22 000 miestä. Enimmillään lakonmurtajia oli 34 000 henkilöä. (Siltala 1985, 43-44; Lehtinen 1984, 665-668.)

Vuodet 1928 ja 1929 olivat katovuosia. Samaan aikaan metsien kantohinnat putosivat puoleen. Pulavuosien seurauksena Suomessa oli 100 000 työtöntä ja 10 000 maatilaa myytiin pakkohuutokaupoissa. Pula ja Suomessa noudatettu talouspolitiikka nostattivat poliittista kuohuntaa ja pulaliikkeitä. (Soikkanen 1992, 104-105.)

Maaseutu oli todella taloudellisessa ahdingossa. Maaseutu oli myös henkisesti tiukoilla. Sen kannattajilla ei ollut minkäänlaista lakkomahdollisuutta, koska talous oli jo lakossa heitä vastaan. Heillä oli mahdollisuus tulla vain ulos kaduille.

5.1.4 Isänmaallinen tausta

Myös suomalaiset ylioppilaat lähtivät omalla tavallaan taisteluun isänmaallisten aatteiden puolesta, kun kolme Itä-Karjalan heimosodista palannutta opiskelijaa perusti AKS:n helmikuussa 1922. Siitä tuli käytyjen heimosotien johdosta suursuomalaisuuden ja aitosuomalaisuuden esitaistelija. Venäläisvastainen taistelu, ruotsalaisvaikutusten torjuminen ja suomalaista kansallisuutta ihannoiva aatteellisuus olivat AKS:n voima ja heikkous. (Nygård 1978, 125-128; Uino 1985, 71-83; Uola 1982, 11-12.)

Akateemisen nuorison ja Suomen hallituksen välillä oli syntynyt jännitystä. Keskustelun käynnisti kysymys siitä, oliko Neuvosto-Venäjä toteuttanut Tarton rauhansopimuksessa lokakuussa 1920 mainitun itsehallinnon Itä-Karjalassa. Alettiin puhua Tarton häpeärauhasta. Itä-Karjalan heimoasia oli hoidettu tehottomasti. (Paasivirta 1984, 262-263; Hautala 1979, 8-9, 16-21; Jääskeläinen 1961, 92; Korhonen 1966, 59.)

Elias Simojoki oli AKS:n perustaja, yksi kolmesta, valajäsen numero 1. Hän oli silloin pohjoispohjalainen teologian ylioppilas, herännäispappilan poika. Sitten hän oli

lapuanliikkeen johtohenkilöitä, IKL:n kansanedustaja 1933-1939. Hän osallistui vapaussotaan 1918, Aunuksen vapaustaisteluun 1919, Itä-Karjalan retkiin 1921 ja talvisotaan 1940, jolloin hän kaatui Laatokan jäällä. (Virkkunen 1974, 6-7.)

AKS oli demokraattinen ja keskiluokkainen ylioppilasjärjestö. Teollisuuden ja liike-elämän johtajien pojat olivat aliedustettuina, kun taas yliedustusta oli talonpoikien, pienyrittäjien ja toimenhaltijoiden lasten kohdalla. Ei-akateemisten kotien osuus oli ylivoimainen. AKS edusti ja edisti säätykiertoa. Teologiaa lukevia tulevia pappeja oli selvästi eniten. AKS hallitsi 1920-luvulla Mäntsälän kapinaan asti ilman vastavoimia suomenkielistä ylioppilasmaailmaa. Suomenkielisistä ylioppilaista yli 90% vaati Helsingin yliopiston täydellistä suomalaistamista. (Jutikkala 1980, 135-137.)

AKS:n nuoriso oli kuumaveristä ja malttamaton valtion virallista ja varovaista politiikkaa kohtaan. Nimimerkki Lautamies (Urho Kekkonen) kirjoitti AKS:n lehdessä Suomen Heimo helmikuussa 1927: ”Me suomalaiset ylioppilaat olemme henkeen ja vereen ryssän-keisarikuvien vihamiehiä. Kun me olemme ohjenuoraksemme ottaneet suuren suomalaisen kansallisvaltion luomisen, niin ovat vanhat ja viisaat valmiit kivittämään meidät, koska me muka ajamme heidän mielestään maan etujen vastaista politiikkaa.” (Eskelinen 1970, 113.)

5.1.5 Uskonnollinen tausta

Lapualla sodan muistoa vaalittiin Lapuan päivien ja suojeluskuntajärjestön toimesta, joka ei paikkakunnalla kokenut lamaantumista. Itsenäisyyden arvot elivät lapualaisten mielissä kirkkaina koko 1920-luvun. Voimakas uskonnollisuus sävytti lapualaisten isänmaallisuutta. Erkki Lehtinen luonnehti liikettä uskonnolliseksi, maanpuolustushenkiseksi ja porvarilliseksi vapaussotapatriotismiksi. (Lehtinen 1984, 612, 620-624.)

Kotimaan sisäpolitiikka, työmarkkinoilla kommunismin vastustaminen, kieliriitaa lietsova aitosuomalaisuus ja Neuvostoliiton vastainen heimohenki antoivat voimaa Suomen äärioikeistolle. Lapuanliike nousi myös maallistumista ja kaupunkilaistumista vastaan. Tavan

takaa puhuttiin kristillisten elämänarvojen suojelemisesta ja maatalouden erikoisasemasta. Liikkeessä oli paljon mukana pappeja ja talonpoikia. (Eskelinen 1970, 114.)

”Siellä oli sekä pastoria että kirkkoherroja, prouvaastia ja asessoria”, muistelee Artturi Leinonen. Monet liikkeen paikallisosastot perustettiin seurojen yhteydessä. Uskonto alistettiin palvelemaan politiikkaa. Lapuanliikkeen näkyvin kirkonmies oli asessori K. R. Kares, Lapuan kirkkoherra 1924-1942. (Lehtinen 1984, 661; Leinonen 1960, 231-235; Kangas 1983, 41, 79.)

Kustaa Vilkunan mukaan lapuanliikkeen lähtökohta oli yksinomaan uskonnollis-isänmaallinen ja pohjana oli heränneiden maailmankatsomus ilman minkäänlaisia poliittisia tavoitteita. Tämä arvio koskee nimenomaan kansanliikkeen spontaania alkuvaihetta. (Kares 1977, 108-109.)

SKP:n nuorisoliike lähti Pohjanmaan herännäisseuduille, jääkäri liikkeen tyyssijaan ja lakonmurtajien parhaalle värväysalueelle pilkkaamaan valkoisen Suomen pyhimpiä arvoja: vapaussotaa, itsenäisyyttä ja uskontoa. Erityisesti Jumalan pilkka, punainen väri ja neuvostokokardit ovat aina olleet heränneelle kansalle suurin kauhistus. Lapuan päivillä heinäkuussa 1929 pastori Olavi Kares, kirkkoherran poika, kyselikin, mihin on kadonnut vapaussodan ajan yksimielisyys: ”Täällä saa rienata, kaikkea pyhää häväistä, vapaustaistelijoitakin pilkata. Ne, joiden tulisi puolustaa, ne kamppailevat valtapaikoista. Tämän tähden olisi yksimielisyyteen pyrittävä ja Jumalan avulla koetettava säilyttää muuttumatta se rajamerkki, joka on pystytetyksi saatu.” (Lehtinen 1984, 669-670; Siltala 1985, 51.)

5.2 Demokratiaa koetellaan

”Mitään oleellista eroa ei ole käsityksemme mukaan sillä, lähteekö perustuslaillisuuden suistaminen ja diktatuuripyrkimys oikealta vai vasemmalta”, kirjoitti Helsingin Sanomat oireellisesti kesällä 1926 kommentoidessaan Puolan tilannetta. Liberaali edistyslehti seurasi tarkkaan myös suomalaisen demokratian kriisiä. Lehti oli jyrkkänä niille, jotka tahtoivat vahingoittaa Suomen mainetta länsimaisena sivistysvaltiona ja raivata maaperää yrityksille kumota maan laillinen yhteiskuntajärjestys. (Kulha 1989, 151-152.)

Lapuanliikkeen toimintatavat koettelivat monella tavalla suomalaista demokratiaa. Lapuanliikkeen tapahtumat ovat hyvin tarkkaan kirjatut. Niitä olivat Lapuan kansalaiskokoukset, väkivaltaiset laittomuudet, Helsingin talonpoikaismarssi, terroristiset kyyditykset, Mäntsälän kapina ja IKL:n synty.

Tuija Hietaniemen mukaan poliisin ylin johto tiedosti kommunistien ohella myös oikeistoliikehännän vaarat hallitusvallan kannalta. Tämän havaitsi keväällä 1929 Etsivän Keskuspoliisin (EK) johtaja Esko Rieki. Hän korosti poliisin ennakoivia toimia kommunistien suhteen sisäministeriölle esittämässään muistiossa. (Hietaniemi 1992, 134-139; Alapuro 1988, 194-195.)

Lapuanliikkeen mukaan työväentalojen roolia pidettiin erittäin tärkeänä kommunistien toiminnan työssijana, eräänlaisena ”pyhättönä”. Liike vaati työväentaloja valtion omaisuudeksi, jotta kommunisteilta vietäisiin toimintamahdollisuudet. Talojen sulkemista pidettiin tehokkaampana toimintatapana kuin lakkauttaa uusia yhdistyksiä tai tuomita tuhansia ihmisiä rikollisesta toiminnasta. Samaan johtopäätökseen päätyi myös EK. Myös kirjapainoja suljettiin. Lapuanliikkeen mukaan pelkkä sanomalehtien kieltäminen ja toimittajien tuomitseminen ei enää riittänyt. (Huttula 2000, 212.)

5.3 Lapuan kansalaiskokoukset

Lapuanliikkeen alkutapahtumana pidetään 23.-24.11.1929 sattunutta välikohtausta, jonka aikana suuttunut väkijoukko riisui punaiset paidat Lapualle propagandajuhlaa pitämään saapuneiden kommunistinuorten yltä. Tästä tapahtumasta on kirjoitettu todella paljon. (Paasivirta 1984, 347; Siltala 1985, 51-53; Hokkanen 1986, 14; Kulha 1989, 152.)

Tämä marraskuun lopulla tapahtunut konflikti aiheutti vakavan tapahtumavyöryn. Lapuan johtaviin maalaisliittolaisiin kuulunut 33-vuotias maanviljelijä Kustaa Tiitu kutsui seuraavaksi sunnuntaiksi 1.12. Lapuan suojeluskunnan talolle kansalaiskokouksen käsittelemään

”kommunistien yhä yltyvää kiihotustoimintaa” Etelä-Pohjanmaalla. Kutsu julkaistiin ilmaiseksi maakunnan valtalehdistä, maalaisliittolaisessa Ilkassa ja kokoomuslaisessa Vaasassa. (Hokkanen 1986, 15; Leinonen 1960, 20-25; Kangas 1983, 34-35.)

Lapuan kansalaiskokouksessa oli väkeä 2 000 - 3 000 henkeä, joten läheskään kaikki eivät mahtuneet kokoussaliin. Kustaa Tiitu avasi kokouksen, puheenjohtajana Ilkan päätoimittaja Artturi Leinonen ja kokouksen alustajana maanviljelijä Vihtori Kosola. Kaikki olivat tunnettuja maalaisliittolaisia. Kokous hyväksyi ponnet, joissa maan hallitusta vaadittiin heti lopettamaan kommunistien poliittinen toiminta ja estämään julkinen toiminta. Kokous valitsi 20-henkisen lähetystön saattamaan ponsia Helsinkiin maan presidentille, hallitukselle ja eduskunnalle. (Lehtinen 1984, 675-678; Leinonen 1960, 31-42; Kangas 1983, 36-39.)

Lapuan toinen kansalaiskokous oli 15.-16.3.1930 vapaussodan muistopäivänä. Kommunisminvastainen toiminta jyrkkeni. Kansanliikkeen toiminnassa oli hahmottumassa kaksi toimintalinjaa. Toista edustivat Artturi Leinonen ja Ilkan ympärille ryhmittyneet Lapuan ensimmäisen kokouksen edustajat. He tahtoivat antaa mahdollisimman yksimielisen tuen Kyösti Kallion johtamalle maalaisliittolaiselle vähemmistöhallitukselle. Kustaa Tiitu tuki tätä käsitystä ja Vihtori Kosola myötäili sitä. Toista, jyrkempää tietä lähtivät kulkemaan Lapuan kirkkoherra K. R. Kares ja Lapuan yhteiskoulun rehtori Hilja Riipinen. (Siltala 1985, 63-68; Leinonen 1960, 49-60; Kangas 1983, 40-42.)

Suomen Lukko perustettiin maaliskuun puolivälissä 1930. Toisen kokouksen ilmapiiriä leimasi osaltaan pettymys lainsäädäntötyön hitauteen ja toisaalta hallitukseen. Huomattiin, että kommunistien karkottaminen eduskunnasta laillisin keinoin ei tulisi onnistumaan. Myös Lapuan ensimmäisen kokouksen edustajakokous oli päätynyt samaan lopputulokseen. Presidentille lähetettiin sähkösanoma ja pääministerille osoitettiin julkilausuma. Nämä olivat kokouksen jyrkimpiä ponsia. (Siltala 1985, 64-68; Kokko 1930, 27-30; Kaján 1930, 61-73, 75-78, 83-85; Somersalo 1930, 72.)

Lapuan toisen kokouksen katsottiin olleen alku kansanliikkeen jakautumiselle. Jyrkän siiven edustajat päättivät ryhtyä taistelemaan kommunismia vastaan vaikka väkivalloin. (Nygård 1982, 78; Hyvämäki 1971, 116.)

Hilja Riipinen, joka kuului kansanliikkeen radikaalimpaan siipeen, oli tullut siihen johtopäätökseen, että kommunismia ei pystytä nujertamaan pelkästään valistustoiminnalla. Kommunismia piti vastustaa kaikin mahdollisin keinoin. (Sulamaa 1995a, 46.)

Vasta perustettuun Suomen Lukkoon kohdistettiin erilaisia odotuksia. Keskustalaisille antikommunisteille kansalaisjärjestö oli todellisuudessa parlamentarismin täydentäjä, ei vaihtoehtoisen politiikan tekemisen väylä. Järjestö satoi ”valkoisen Suomen” päivänpolitiikkaan ilman, että suojeluskuntalaisuus pääsi vaikuttamaan siihen. Sen sijaan aktivistien puoluerajat ylittävään koalitioon kohdistuvat odotukset olivat juuri päinvastaisia. Oikeistolehdet suhtautuivat Suomen Lukkoon varsin myötätuntoisesti. Vasemmistolehdistö puolestaan näki viitteitä fasismista. Epäiltiin jopa vallankumouksen mahdollisuutta. Edistyspuolueen lehdistö kehotti viranomaisia erityiseen valppauteen. Hallitus kuitenkin taipui toimettomuuden ja vaikenemisen linjalle. (Siltala 1985, 66-67.)

Maalaisliitto oli hallituspuolue. Se pyrki kansalliseen sovintoon. Puolueessa katsottiin, että sosiaalidemokraateilla oli maan poliittisessa järjestelmässä legitiimi sekä laillinen osa. Toisaalta taas työväenliikkeen kumouksellista suuntaa paheksuttiin ja sitä pidettiin poliittisesti kelvottomana ja ”maanpetollisena”. Tällaisessa perusajattelussa suhtautumisessa kommunisteihin ei maalaisliiton sisällä ollut eroja. (Mylly 1989, 235.)

Monet maalaisliittolaiset odottivat pystyvänsä kontrolloimaan kansanliikettä Suomen Lukosta käsin, jotta liike ei suistuisi pelkästään oikeiston haltuun. Tässä he kuitenkin erehtyivät, sillä Suomen Lukosta ei kehittynyt toivottua tukea hallitukselle. Niinpä puolueen johto ja suurin osa jäsenistä vetäytyivät järjestön toiminnasta. Puolueessa ilmeni myös hajaannusta, sillä sen kansanedustajat Jutila ja Koivisto myötälivätkin liikettä. (Mylly 1989, 252-266.)

Artturi Leinonen oli vielä tämän kokouksen puheenjohtaja. Kokouksessa perustettiin Suomen Lukko. Valtuuskuntaan valittiin 32 edustajaa, joista kokoomuspuolueeseen kuului 17, maalaisliittoon 11 ja neljän poliittinen kanta oli epäselvä. Puheenjohtajaksi valittiin Artturi Leinonen. Lapualta valittiin Vihtori Kosola ja Hilja Riipinen. (Hyvämäki 1971, 216-217; Selén 2001, 330; Leinonen 1960, 56-57.)

5.4 Väkivaltaiset laittomuudet

Lapualaiset särkivät kommunistilehti Työn Äänen kirjapainon Vaasassa 28.3.1930. 13 miestä hakkasi kangin ja kirvein kolme painokonetta ja kaksi latomokonetta käyttökelvottomiksi. Työväestölle sanomalehti oli luokkataistelussa mitä tärkein tiedotusväline ja ase taistelussa kapitalismin kukistamiseksi ja sosialismin toteuttamiseksi. Kommunistit vaativat täydellistä ja loukkaamatonta yhdistys- ja painovapauslakia, kun taas lapualaiset vaativat lakien jyrkkää koventamista. (Siltala 1985, 68-69; Kosola 1935, 222-226; Leinonen 1960, 63-68.)

Kun Vaasan laittomuuden syylliset pari viikkoa myöhemmin ilmoittautuivat, tapahtunut joukkoilmoittautuminen oli yritys päästä yksilöllisestä vastuusta kansanliikkeen selän taakse. Kun viisi lapualaista sai haasteen, syyllisiksi ilmoittautui 72 miestä. Tässä tuli näkyviin lapuanliikkeen noudattama painostuspolitiikka. Ilmoittautajat eivät halunneet alistua voimassaolevaan lakiin, vaan päinvastoin halusivat joukkovoimallaan muuttaa laillista olotilaa. (Siltala 1985, 68-75; Nygård 1982, 120-121.)

Kirjapainon tuhoamisen hyväksyneet järjestäytyivät, kun Lapualla pidettiin 3.4.1930 Lapuan kolmas kokous. Se kutsuttiin kokoon edellisenä yönä puhelimitse. Kansanliike otti nyt pitkän askeleen laittomuuden tietä, kun suoraa toimintaa kannattanut linja erottui muista. Vihtori Kosola oli kokouksen ainoa alustaja ja tästä lähtien hän esiintyi kansanliikkeen muodollisena johtajana. Leinosen ja Kosolan tiet erkanivat lopullisesti. Myös Tiitu oli syrjässä, koska hän ei hyväksynyt väkivaltaa. (Siltala 1985, 69-73; Leinonen 1960, 68-71; Kangas 1983, 47-48; Lehtinen 1984, 682-684; Hokkanen 1986, 22-23.)

Kun Vaasassa alkoi 4.6.1930 oikeudenkäynti kirjapainon rikkojia vastaan, lapuanliike järjesti suuren joukkomielenosoituksen. Vaasaan saapui yli 200 autoa ja 2 000 miestä. Kiihtynyt lapualaisjoukko syyllistyi uuteen väkivaltaisuuteen. Työn Äänen asiamies Asser Salo otettiin vangiksi, hänet kyydittiin Lapualle ja ”muilutettiin”. Muilutus-sanana lähtökohtana on Jussi ja Vilho Muilun sukunimi. Jussi Muilu oli näkyvästi mukana lapuanliikkeen kyydityksissä. ”Tämä kuuluisaksi tullut kommunistinen auskultantti ja kansanedustaja sai vapaan automatkan, joka johti hänet ‘oikeaan isänmaahan’ - muilutukset alkoivat tulla muotiin”, muisteli Vihtori Kosola. Salo vapautettiin Lapualla, kun hän oli vannonut ”Lapuan valan”, ettei hän koskaan saavu enää Vaasan lääniin kommunistiasioissa eikä puhujana. (Siltala 1985, 74-78; Kosola 1935, 226-227; Lehtinen 1984, 693.)

Tapaus herätti tavatonta huomiota koko maassa ja maan rajojen ulkopuolellakin. Suomen Sosialidemokraatti otsikoi uutisensa: ”Maakunnasta kerätty huligaanijoukko mellakoinut Vaasassa.” Uusi Suomi oli ymmärtäväinen, mutta tosin valitti tapahtunutta ja vaati hallitukselta voimakkaampia otteita kommunisteja vastaan. Helsingin Sanomat oli samoilla linjoilla kuin Uusi Suomi, mutta vielä kriittisempi: ”Tuskin missään sivistysvaltiossa sattuisi sellaista, että valtion päämies lähtee kesälaitumelle ja pääministeri ja useimmat ministerit yksityisille matkoille kriittisinä hetkinä, joina hallituksen olisi annettava tietää, mitä se tahtoo.” (Juva 1961, 367-368.)

5.5 Talonpoikaismarssi

Lapuan neljäs kokous 21.6.1930 kokosi eri puolilta maata 300 edustajaa Lapualle valmistelemaan talonpoikaismarssia. Kokouksen avasi Vihtori Kosola. Järjestelyt olivat jo hyvin pitkällä. Junia oli varattu, kokoontumispaikkoja etsitty ja muonitus järjestetty. Järjestelytoimikunnassa oli pankinjohtajia, pappeja, upseereita, liikemiehiä, tuomareita, tohtoreita ja talonpoikia. ”Maalaisliittolainen isäntä Vihtori Kosola on suurempi herra kuin maalaisliittolainen isäntä Kyösti Kallio, vaikka viimeksi mainittua sanotaankin vielä pääministeriksi”, ivaili Suomen Sosialidemokraatin Sasu Punanen ja oli oikeassa. (Lehtinen 1984, 688; Hokkanen 1986, 38-39; Virkkunen 1979, 216-217.)

Talonpoikaismarssin esikuvat tulivat Ruotsista ja Italiasta. Ruotsin talonpojat vuosisatoja sitten marssivat tuhansin miehin Tukholmaan esittämään kuninkaalle huolensa yhteisistä asioista, jolloin apua tavallisesti saatiinkin. (Siltala 1985, 121; Kosola 1935, 229.) Marssin malli oli saatu myös Mussolinin Rooman-marssista 1922. Talonpoikaismarssin tavoitteena oli alunperin fasistien marssin tavoin hallituksen painostaminen ja kaataminen. (Siltala 1985, 119; Alapuro 1978, 132.)

Tosiasia oli, että talonpoikaismarssi oli kaatanut talonpoikaishallituksen jo ennen kuin se marssittiin. Kallion hallitus erosi 2.7.1930. P. E. Svinhufvudin porvarillinen kokoomushallitus nimitettiin 4.7.1930. Talonpoikaismarssi oli 7.7.1930. (Hokkanen 1986, 41-45.)

Talonpoikaismarssi keräsi Helsingin Senaatintorille yli 12 000 osallistujaa eri puolilta Suomea. Se oli lajissaan siihen asti suurin mielenosoitus. Se sujui täysin rauhallisesti. Miehet olivat kurinalaisia. Armeija sekä suojeli että valvoi. Armeija valvoi siksi, että varsinkin vasemmisto pelkäsi vallankaappausta. (Hokkanen 1986, 44-45; Kosola 1935, 230-235; Juva 1961, 393-398; Virkkunen 1979, 224-225.)

Teatteria ja esiintymistä rakastavat lapualaiset olivat näytelmän pääosissa. Marssijoiden eturivissä olivat lapualainen maanviljelijä Vihtori Kosola ja lapualainen rovasti K. R. Kares. He olivat myös marssin puhujia. Lapuan edellisen rovastin poika Väinö Malmivaara saarnasi kenttäjumalanpalveluksessa. Suurkirjon portailla oli porvarillisen Suomen kuohukerma: presidentti Relander, pääministeri Svinhufvud ja kenraali Mannerheim. Talonpoikaismarssi oli valtiovallan ja kansanliikkeen upeasti lavastettu kädenlyönti. Se oli Vihtori Kosolan suuri päivä. Kosola sai kutsun Relanderin autoon. Syvässä helteessä valkoinen Suomi hurrasi ja itki ilosta: ”Vikki on presidentin autossa.” (Siltala 1985, 119-124; Virkkunen 1974, 95-102; Korjus 1976, 149-164; Lehtinen 1984, 689-691.)

Etenkin herännäisyyden vaikutus kansanliikkeeseen oli voimakasta. Ylistaron talonpoikaismarssijoiden osanottajista oli 80 prosenttia kokoomuslaisia ja 60 prosenttia heränneitä. Niinpä talonpoikaismarssia pidettiin lähinnä kokoomuslaisten ja heränneiden

marssina. Heränneet kuitenkin muodostivat vähemmistön Ylistaron seurakunnassa ja maalaisliiton kannatus oli yhtä suuri kuin kokoomuksen. Maalaisliiton vetäytyminen kansanliikkeestä oli alkanut jo talonpoikaismarssin aikana. (Nieminen 1981, 170-176; Alapuro 1973, 43.)

Olavi Kares näki talonpoikaismarssin eräänä Suomen historian aikauden päättymisen enteenä. Hän katsoo talonpoikaiston ja etenkin pohjalaisten olleen avainasemassa kantamassa vastuuta maan asioista viitattaessa nuija- ja vapaussotaan. Tuskin sekään oli sattumaa, että kansanliike alkoi Etelä-Pohjanmaalta. (Kares 1977, 121.)

5.6 Kyyditykset

Jos lapuanliike oli koskaan valtansa huipulla, niin se oli sitä talonpoikaismarssin jälkeen. Se oli lyhyt vaihe. Liikkeen väkivallanteot alkoivat kääntyä liikettä vastaan. Lapualaiset muiluttivat kommunistikansanedustajat Eino Pekkalan ja Jalmari Rötön eduskunnan perustuslakivaliokunnasta 5.7.1930, koska lapualaiset eivät olleet saaneet tahtoansa läpi Svinhufvudin uudessa hallituksessa. Paha virhe oli hajoitettun eduskunnan varapuhemiehen, tamperelaisen sosiaalidemokraattisen veteraanipoliitikon Väinö Hakkilan kyyditys 18.7.1930. Muilutuksen syynä oli kommunistilakien lykkääntyminen. (Lehtinen 1984, 689, 693-694.)

Suomessa tapahtui kesällä 1930 ainakin 254 poliittisluontoista kyyditystä, joista 56 kohdistui muihin kuin kommunisteihin. Lapualaiset muilutukset kohdistuivat erityisesti kunnanvaltuustojen puhdistamiseen. Kyyditetyistä kolme surmattiin. Heistä yksi oli sosiaalidemokraatti. (Siltala 1985, 357-430.)

Ratkaiseva isku lapuanliikkeen suosiolle oli tasavallan ensimmäisen presidentin K. J. Ståhlbergin ja hänen Ester-puolisonsa kyyditys Joensuuhun 14.10.1930, Tarton rauhan kymmenvuotisjuhlapäivänä. Lapuanliikkeen johto ei ollut vastuussa tapahtumasta, jonka eräät upseerit olivat käynnistäneet juovuspäissään. Koko kansa oikealta vasemmalle tuomitsi teon

jyrkästi. Väinö Tanner luonnehti Ståhlbergin kyyditystä Suomen historian tehokkaimmaksi vaalipropagandamatkaksi. (Kulha 1989, 166.)

Sosiaalidemokraattien johtaja Väinö Tanner kulki paljon puhujamatkoilla eduskuntavaalien takia. Heinäkuussa 1930 hän oli Lapualla. Siellä hän tapasi kunnallisneuvos Ernsti Alajoen, joka oli tuttu SOK:n hallintoneuvoston puheenjohtajana. Alajoki näytti talonsa ja peltonsa vieraalleen. Kun Tanner teki lähtöä, Alajoki lähti saattelemaan: ”Tulen saattaaan sua tonne sillalle saakka, ettei toi Viku sua vie”. Vihtori Kosolan talo oli maantien toisella puolella. (Tanner 1966, 149; Vuorimaa 1967, 246.)

5.7 Mäntsälän kapina

Lapuanliike oli tavoittanut kaksi tärkeintä tavoitettaan. Eduskuntavaaleissa lokakuussa 1930 kommunistit eivät saaneet yhtään paikkaa ja porvaripuolueet saivat määräenemmistön, mikä tarvittiin kommunistilakien hyväksymiseen. Presidentinvaaleissa helmikuussa 1931 sai lapualaisten suosikki P. E. Svinhufvud 151 ääntä ja K. J. Ståhlberg 149 ääntä. (Juva 1961, 411, 426-427.) Välittömästi valintansa jälkeen Svinhufvud nimitti C. G. E. Mannerheimin tasavallan puolustusneuvoston puheenjohtajaksi. (Ahti 1990, 127.) Paasikivi oli luullut tasavallan jo vakiintuneen. Vaalitulos kuitenkin osoitti, että monarkia oli sittenkin parempi kuin tasavalta. (Vares 1998, 331.)

Lapuanliikkeen väkivalta oli vieroittanut monet liikkeen päämääriin myötämielisesti suhtautuneet. Estoton väkivalta loi maahan terrorin, pelon ja levottomuuden ilmapiirin. Kun liike alkoi vainota isänmaalle vaarallisina sosiaalidemokraatteja ja maltillisia porvareita, näytti siltä, että lapuanliike pyrki oikeistodiktatuuriin ja monipuoluedemokratian romuttamiseen.

Lapuanliikkeen epätoivoinen taistelu huipentui Mäntsälässä helmikuun lopulla 1932. Kun tohtori Mikko Erich, entinen nuorsuomalainen, sitten kokoomuslainen ja nyt sosiaalidemokraatti, piti puhetta Mäntsälän Ohkolan työväentalolla 27.2.1932, valkoiset mäntsäläläiset kokoontuivat estämään puhujaa ja samalla kapinoimaan maan hallitusta vastaan, joka oli antanut luvan

tilaisuuden järjestämiseen. Mäntsälän suojeluskuntatalolle tuli sittemmin lapualaisia tukemaan kapinallisia. Mäntsälän kapinajoukko oli varsin pieni, 500 - 600 miestä, ja huonosti varustautunut, ettei siitä ollut yhteiskuntarauhan uhkaajaksi. (Hyvämäki 1971, 235-257; Juva 1961, 463-465; Ylikangas 1986, 179; SS 28.2.1932; HS 28.2.1932; Hbl 28.2.1932; S-maa 28.2.1932; US 28.2.1932.)

Maan hallitus piti kyllä hätäkokouksia. Presidentti Svinhufvud piti radiopuheen 2.3.1932, jossa entisenä suojeluskuntalaisena vetosi suojeluskuntalaisiin yhteiskuntarauhan saavuttamiseksi. Mäntsälän kapina kukistettiin puhumalla. (Juva 1961, 466-475; Virkkunen 1981, 58-66; Ylikangas 1986, 179-180.)

Mäntsälän kapina oli viinanhöyryinen tapahtuma. Osa ylimmästä johdosta oli vahvassa humalatilassa. Lapuanliikkeen ylin johto oli Hämeenlinnassa. Artturi Vuorimaa tämä oli kova isku. Hän tiedosti seurauksien olevan monille kapinoitsijoille kohtalokkaita. Näitä seurauksia olivat työpaikkojen tai virkojen menettämiset, suuret taloudelliset vaikeudet sekä monien vuosien vankilamatkat. (Vuorimaa 1967, 247-248.)

Viinanjuonnin mainitsevat myös Sakari Virkkunen, Juhani Mylly, Kari Selén ja Martti Ahti. Viinanjuonti liittyi etenkin Mäntsälän kapinaan. Alkoholia käytettiin yleisesti ottaen melko runsaasti, etenkin lapuanliikkeen johdon piirissä. Vallankaappaushuhut saivat myös alkunsa juovuspäisten suista loppusyksyllä 1931. (Virkkunen 1981, 67; Mylly 1998, 47-48; Selén 2001, 361, 368; Ahti 1990, 135.)

Lapuanliikkeen johtajilla oli ollut ennenkin tapana juoda runsaasti alkoholia. Presidentti Relanderin päiväkirjassa on tästä maininta lokakuulta 1930. Eräs silminnäkijä oli kertonut presidentille, että Lapuan johtajien huviretki Korttesjärvelle oli päättynyt umpihumalaisten revolverilla ammuskeluun ja vaimojen väkivaltaiseen uittamiseen. (Virkkunen 1981, 67.)

Mäntsälän kapinan loppuselvittelyä hoiti kaksi humalaista kenraalia. Suojeluskuntien päällikkö Lauri Malmberg ja lapualaisten sotilasjohtaja K. M. Wallenius olivat ryypänneet lyhyessä ajassa

puolitoista pulloa viskiä. Presidentti Svinhufvud sanoikin Malmbergille: ”Minä en ymmärrä sitä tapaa, millä kenraali hoiti Mäntsälän loppuselvittelyn. Oli se kaunista kuulla, miten suojeluskuntien päällikkö juo viinaa kapinakenraalin kanssa autossa alaisen läsnäollessa!” (Virkkunen 1981, 73-74.)

Kari Selén on puolestaan kuullut tarinaa neljästä viskipullosta. Autosta löytyi vain yksi tyhjä viskipullo ja kaksi vielä avaamatonta pulloa. Sotaväen päällikkö Aarne Sihvo oli merkinnyt muistiin: ”Jos kysymyksessä olisi ollut kenraali Wilkaman noutaminen Mäntsälästä, hän olisi ottanut mukaansa virsikirjan.” Kenraali Wilkama oli pyhäkoulunopettaja, kirkkoneuvoston ja kirkkovaltuuston jäsen Helsingissä. (Selén 2001, 368.)

Kaiken kaikkiaan Mäntsälän kapina oli melkoinen sekasotku. Sitä ei oltu suunniteltu. Sen johdolla ei ollut selkeää toimintalinjaa. Kapinaan oli vain epätoivoisesti ajauduttu.

5.8 Demokratia vakiintuu

5.8.1 Lapualaiset tuomiolla

Sisäministeri Ernst von Born lakkautti lapuanliikkeen toiminnan 24.3.1932. Mäntsälän kapinaan osallistuneet rivimiehet oli armahdettu eduskunnassa hyväksytyllä ja presidentin vahvistamalla lailla 10.5.1932. Kapinan jälkeen Turun hovioikeudessa 26.7.1932 joutui syytteeseen 98 henkilöä. Korkein oikeus antoi tästä lopullisen päätöksen 22.2.1934, jolloin 30 henkilöä sai ehdottoman vankeusrangaistuksen. Ehdollisia vankeusrangaistuksia saivat lapuanliikkeen johtajat Vihtori Kosola ja K. M. Wallenius. Maan hallitus päätti, että Kosola vapautetaan 17.10.1932. Kun Kosola lähti Turusta kohti Lapuaa, häntä juhlittiin kuin sankaria. Seinäjoella oli yli 2 000 ja Lapualla yli 3 000 vastaanottajaa. (Eskelinen 1970, 159-160; Kosola 1935, 240-245; Korjus 1976, 221-232.)

Myös kenraali Wallenius, Mäntsälän kapinan sotilasjohtaja, vapautettiin 19.10.1932. Yli 2 000 vastaanottajaa juhli hänen paluutaan Helsingin rautatieasemalle. Helsingin Sanomain mielestä

näytelmä oli suorastaan häpeäksi pääkaupungille, kun entisen presidentin kyyditsijää juhlittiin kansallissankarina: ”On ollut oikeudentuntoa mitä syvimmin loukkaavaa ja kuohuttavaa seurata sitä palvontaa, mitä raiteiltaan suistuneet, edesvastuuttomat joukot maaseudulla ovat kohdistaneet siellä liikkuviin kapinajohtajiin.” (Kulha 1989, 180.)

5.8.2 Kansanvaltainen rintama

Lapuanliikkeen diktatuuria vastaan syntyi kansanvaltainen rintama kesäkuussa 1930. Siinä olivat mukana edistyspuolue, sosiaalidemokraatit, osa ruotsalaisista ja osa maalaisliittoa. Kansanvaltainen rintama pelkäsi, että talonpoikaismarssilla tähdättiin epäparlamentaariseen vaihtoehtoon. Ryhmän mielestä Kallion hallitus piti nopeasti korvata sellaisella porvarillisella enemmistöhallituksella, joka selvästi nojasi eduskuntaan. (Siltala 1985, 96-97; Tanner 1966, 117-118; Paavolainen 1984, 194; Hokkanen 1986, 37-38.)

5.8.3 Laillisuusrintama

Lapuanliike pyrki estämään entisen presidentin K. J. Ståhlbergin uudelleenvalinnan. Sosiaalidemokraattien Väinö Tanneria ei pidetty todellisena vaihtoehtona. Ståhlberg totesi, että hän suostuu ehdokkaaksi, mikäli ehdokkuus voisi edistää laillisuuden, kansanvallan ja valtion arvovallan asiaa. Edistyspuolue pyrki muodostamaan Ståhlbergin ympärille ”laillisuusrintaman” yhdessä maalaisliiton, ruotsalaisten sekä sosiaalidemokraattien kanssa. Sosiaalidemokraatit päätyivät kuitenkin Tanneriin ja maalaisliitto Kyösti Kallioon. Täten yhteinen vaaliliitto kariutui. (Blomstedt 1969, 481-482.)

Vuonna 1931 perustettiin keskustaporvarien salainen lapuanliikkeen vastainen taistelujärjestö Isänmaan ja Lain Puolesta (ILP). Tätä kansalaisjärjestöä kutsuttiin laillisuusrintamaksi. Tämän oli aiheuttanut oikeistoradikaalien vallankaappauspuuhailut. Maalaisliittolainen pääministeri J. E. Sunila antoi marraskuussa 1931 salaisen valtuutuksen ILP:lle ryhtyä organisoimaan lapuanliikkeen vastaista tiedustelutoimintaa. (Mylly 1989, 285-287.)

Myös Lapualla alkoi syntyä selvää vastarintaa. Sunnuntaina 24.7.1932 Lapualle kokoontui lehtitietojen mukaan 7 000 - 11 000 henkeä lähinnä Etelä- ja Keski-Pohjanmaalta, Keski-Suomesta ja Satakunnasta. Kokouksen avauspuheen piti Kustaa Tiitu. Puhujina oli sekä maalaisliiton että kokoomuksen kansanedustajia. Kokous oli laillisuusrintaman protesti lapuanliikkeelle. Kokouksessa erityisesti valitettiin sitä, että Suomessa on pappeja ja opettajia, jotka ovat ymmärtäneet ja hyväksyneet lapuanliikkeen laittomuuksia. (Kangas 1983, 72-78.)

Laillisuutta ja kansanvaltaisuutta korostava lapualaisryhmä paheksui julkisesti Lapuan kirkkoherran politikointia. K. R. Kares hyökkäsi kiivaasti sanomalehti Ilkkaa ja sen päätoimittajaa, Artturi Leinosta vastaan Lapuan kirkon jumalanpalvelussaarnassa lokakuussa 1931. Viikon kuluttua Lapualla oli seurakuntalaisten kokous. Kokouksen jälkeen Kustaa Tiitu nuhteli kirkkoherra Karesta: ”Rovasti Kares. Te olette jo lapualaisen työmiehen karkoittaneet kirkosta ja yritätte edelleen puolta seurakuntaa vieroittaa kirkosta. Te olette kokonaan unohtaneet sen tehtävän, mitä Teidät on valittu Lapuan seurakuntaan suorittamaan ja mistä Te palkan peritte, nimittäin seurakuntamme sielunhoidon.” (Kangas 1983, 79-98.)

Vuoden 1933 eduskuntavaaleissa näkyi selvä suunta lapuanliikkeen jälkeen. Oikeisto, kokoomus ja IKL, hävisivät kymmenen paikkaa ja sosiaalidemokraatit voittivat 12 paikkaa. Myös liberaali edistyspuolue voitti hieman. Aatepoliittisesti eduskuntavaalit osoittivat, että Suomi etäännytti Saksasta ja lähentyi Skandinaviaan päin. Kansanvaltaiset ja parlamentarismia korostavat puolueet voittivat ja lähentyivät käytännön politiikassa. (Paasivirta 1984, 350.)

5.9 Lapuanliikkeen merkitys

Lapuanliike sai liiallisella radikaalisuudellaan aikaan sen, että suomalainen porvarillinen enemmistö alkoi yhdistyä sitä vastaan. Lopulta suuri enemmistö tuki aktiivisesti parlamentaarista demokratiaa. Lapuanliikkeen muodostama uhka yhdisti myös SDP:n. Puolue oli yhtenäisimmillään, kun lapuanliikkeen paine oli kovimmillaan. Maailmansotien välisenä aikana lapuanliikkeen takia valkoinen Suomi ja punainen Suomi joutuivat etsimään toisiaan ja se oli itsenäisen Suomen onni tulevaa sotaa ajatellen. Lapuanliike oli tehnyt itsensä tarpeettomaksi

pakottaessaan kansan enemmistön keskinäiseen kompromissiin. Lapuanliike tarjosi myös elämäntyyliään etsiville nuorille miehille kaksi jyrkästi vastakkaista mallia. Toinen oli Olavi Kareksen ja Elias Simojoen malli. Se oli körttiläisyyttä ja asketismia. Toinen oli Vihtori Kosolan ja Martti Walleniuksen malli. Sen mukaan miehen piti elää väkevää ja vaarallista elämää, testata jatkuvasti omaa ja toisten pelottomuutta.

6. ISÄNMAALLINEN KANSANLIIKE

Mäntsälän kapinan surkea loppu ei saanut lapuanliikkeen kannattajia luopumaan tavoitteistaan. Koska kommunismin vaara oli heidän mielestään edelleen ilmeinen, osa liikkeen kannattajista päätti järjestäytyä. IKL:n virallinen perustamiskokous oli Hämeenlinnassa jo 5.6.1932. Järjestö kielsi olevansa puolue. IKL:n mielestä kansanliike-sana tahtoi sanoa, että isänmaallisuus oli puoluekiistojen yläpuolella. Isänmaallinen eliitti vaati muitakin porvareita yhteen rintamaan. Ohjelmassaan IKL korosti jatkavansa lapuanliikkeen työtä vapaussodan saavutusten turvaamiseksi. Se ilmoitti vastustavansa kaikin tavoin kommunismia ja sosialismia: ”Valkoinen väri ei salli minkäänlaisia vivahduksia.” (Borg 1965, 209-210; AS 6.6.1932.)

IKL ei myöskään ollut niin talonpoikainen kuin lapuanliike. Vihtori Kosola oli pelkkä keulakuva. Käytännössä IKL:n linjan määrittelivät AKS ja akateemiset oikeistopiirit. Italian fasismi ja Saksan kansallissosialismi vaikuttivat IKL:n toimintaan. Poliittisessa puoluekentässä IKL oli fasistinen liike. (Selén 2001, 413-414; Uola 1982, 478-482.) Tulkintoja siitä, oliko IKL oikeistolainen vai fasistinen liike, on paljon.

Vuoden 1933 eduskuntavaaleihin IKL meni vaaliliitossa kokoomuksen kanssa. Vaaliliitto sai yhteensä 42 edustajaa, joista 14 erottautui IKL:n eduskuntaryhmään. (Uola 1982, 165-166.) Vaaleissa kokoomus hävisi ja IKL tuli komeasti eduskuntaan. Ajalle kuvaavaa oli, että Kiuruveden kokoomuslainen kirkkoherra Väinö Malmivaara, talonpoikaismarssin juhlasaarnaaja, putosi eduskunnasta ja tilalle tuli saman seurakunnan kappalainen, IKL:n Elias Simojoki. (Virkkunen 1974, 102-103.)

6.1 Hämeenlinnan kokous

Lapuanliike oli ollut erimielisyyksistä ja sovittelevasta kielipolitiikasta huolimatta aatteellisesti hyvin lähellä AKS:ää. Myös AKS:n piiristä löytyi talonpoikaismarssin kannattajia. He näkivät sen jääkäri liikkeen ja vapaussodan jatkajana. AKS:n ohjelma sai kannatusta samoissa puolueissa kuin lapuanliikkeenkin: kokoomuksessa ja maalaisliitossa. AKS oli 1920-luvulla yrittänyt

aikaansaada poliittista yhteistyötä kokoomuspuolueen, maalaisliiton ja jopa sosiaalidemokraattien kanssa. IKL:stä tuli AKS:n linjaa ajava järjestö, jolle perusperiaatteina olivat kommunisminvastaisuus ja suomalaisuustyötä tekevä kansanliike. AKS:n tuki IKL:lle oli tärkeää. AKS halusi palata vuoden 1918 valkoiseen henkeen. Tämä viittasi lapuanliikkeen alulle panemaan ajatusmaailmaan. (Uola 1969, 48-49.)

6.2 Aseman vakiinnuttaminen

Kesällä 1932 useat henkilöt pyrkivät erottamaan suojeluskuntalaiset IKL:stä. Tätä edesautettiin ehdolla, että suojeluskunnat eivät saisi avustuksia, mikäli niiden esikunnissa esiintyisi kansanliikkeen miehiä. Tämä oli kansanliikkeen vastustajien eräs toimenpide. Niinpä monet kansanliikkeen edustajista erosivat vapaaehtoisesti suojeluskunnista. Kansanliikkeen johdolle tämä oli negaatio, koska näin liike menettäisi vaikutusvaltaa, koska suojeluskuntia pidettiin vaikutuskanavana. Isänmaata pidettiin kansanliikkeen valtuuskunnassa tärkeämpänä kuin hetkellisiä riitoja ja henkilökysymyksiä. (Selén 2001, 386-393, 419-429; Uola 1969, 61-63.)

6.3 Isänmaallisen Kansanliikkeen perusohjelma

IKL:n perusohjelma hyväksyttiin Hämeenlinnassa 5.6.1932. Toimintaohjelmaa täydennettiin erityisillä toimintaperusteilla, taloudellisen ohjelman suuntaviivoilla sekä laajalla työvänohjelmalla. Myös täydentäviä ohjelmakokonaisuuksia hyväksyttiin, kuten esimerkiksi maanpuolustusohjelma, korporatiivinen ohjelma sekä kielipoliittinen ohjelma.

Perusohjelma sisälsi kuusi ohjelmakohtaa:

- 1) lujan valkoisen rintaman luominen vapaussodan saavutusten turvaamiseksi, maan itsenäisyyden ja vapauden varjelemiseksi;
- 2) leppymätön taistelu ei ainoastaan kommunismia vaan myöskin maalle yhtä vaarallista, luokkavihaa lietsovaa, isänmaallista ajatustapaa vieroksuva, uskonnollista ja kansallista henkeä halveksivaa kansainvälistä sosialismia vastaan;

- 3) maan puolustuslaitoksen, sekä armeijan että suojeluskuntien, tinkimätön tukeminen ja kehittäminen;
- 4) kansalaisten työrauhan turvaaminen ja siinä tarkoituksessa erittäinkin valkoisen työmiehen työvapauden ja hänen työnsaantimahdollisuuksiensa edistäminen;
- 5) isänmaan etuja vaarantavan ja yhteiskuntaa heikentävän puoluemielen ja puoluejuonittelun hävittäminen sekä hallituksen vallan lisääminen ja paremman vallanjaon aikaansaaminen hallituksen ja eduskunnan välillä;
- 6) nykyisen vaikean tilanteen johdosta kärsimään joutuneiden kansalaispiirien, erittäinkin maatalviljelevän väestön toimeentulomahdollisuuksien parantaminen.

Perusohjelma osoitti IKL:n lähtökohdiksi ne peruseriaatteet, joiden puolesta vuoden 1918 valkoinen armeija oli taistellut. Haluttiin palata vuoteen 1918 ja vaalia sen perintöä. Toisin kuin lapuanliikkeessä IKL:ssä myös sosialismi rinnastettiin kommunismiin. (Borg 1965, 208-223; ASu 1.3.1933.)

7. JOHTOPÄÄTÖKSET

Tasavaltalaiset voittivat hallitusmuototaistelun ja maa säilyi parlamentaaris-demokraattisena valtiona. Eduskunnassa vaiennettuina olleet sosiaalidemokraatit tulivat tasavaltalaisten puolelle. Monarkismia pidettiin konservatiivisena liikkeenä. Lopputulokseen vaikutti myös ulkovaltojen painostus. Monarkismin kannatus romahti. Maailmanpoliittinen tilanne oli muuttunut. Ensimmäisen maailmansodan jälkeisen ajan yleinen suuntaus vastusti monarkistista järjestelmää. Monarkismista oli luovuttava. Suomessa haluttiin saada ulkovaltojen tunnustus itsenäistyneelle valtiolle.

Aktivistien kulta-aikana niin sisä- kuin ulkopoliittisesti voidaan pitää vuosia 1918-1919. He näyttelivät pääosaa monarkismin puolestapuhujina. Hallitusmuototaistelun he hävisivät, mutta aktivismi jäi kytemään. Aktivistit tulivat uudelleen julkisuuteen lapuanliikkeessä.

Mielestäni lapuanliike ei ollut fasistinen. Toiminta oli usein suunnittelematonta. Kaiken lisäksi ”toimijat” olivat useasti juovuspäissään. IKL sen sijaan oli järjestäytynyt. Sillä oli puolueohjelma sekä laaja työvänohjelma. Lapuanliikkeen ideologia oli konservatiivisempi kuin fasistien yleensä. IKL:n ohjelma oli vähemmän konservatiivinen ja enemmän fasistinen kuin lapuanliikkeen. IKL otti lainauksia ohjelmaansa Keski-Euroopasta. Lisäksi IKL pyrki asettumaan vasemmisto – oikeisto -akselin ulkopuolelle. Tämän johdosta IKL liitettiin fasistisiin esikuviin. IKL perustui korporatismiin.

Lapuanliike ei ollut järjestettyä terrorismia. Kuitenkin se teki tuomittavia rikoksia. Lapuanliikkeen kannattajat veivät väkivalloin mukaansa poliittisia vastustajia. Kesällä 1930 Suomessa tapahtui kaikkiaan 254 poliittisluontoista kyyditystä ja kyyditysyrittystä.

Suomalaisen oikeistoradikalismin ja fasismin synty pohjautuu monessa suhteessa vuosina 1918 ja 1919 koettuun poliittiseen pettymykseen. Valkoinen voittanut Suomi ei ollutkaan valkoinen monarkistien tarkoittamalla tavalla.

Tämä muodosti pohjan radikaalioikeiston ja aktivistien demokratian vastaiselle oppositiolle ensimmäisessä tasavallassa.

Viimeinen suuri purkaus oli lapuanliike 1929-1932. IKL oli jo alamäkeä.

Valtiolta ja sitä tukeva kansan demokraattinen enemmistö kukisti ääriliikkeet. Presidentin ja hallituksen linja oli palauttaa maahan lailliset olot. Hallitus pyrki eristämään sekä kommunistit että lapuanliikkeen, jotta maan poliittinen tilanne rauhoittuisi. Siksi piti eristää ne molemmat, koska ne ruokkivat toinen toisensa asenteita ja menestystä.

Suomen sisäpoliittinen rauhoittuminen oli harvinainen voitto ja saavutus maailmansotien välisessä Euroopassa. Euroopassa oli vain muutamia maita, joissa diktatuuri ei voittanut. Ne olivat Englanti, Ranska, Sveitsi, Benelux-maat ja Pohjoismaat.

Toisessa tasavallassa on vahva valkoinen myytti. Siinä on löydettävissä vapaussota, Mannerheim, lapuanliike ja äärioikeistolaisuus.

Orastava sisäpoliittinen yhtenäisyys oli merkittävä kun tietää, mitä tapahtui marraskuun lopulla 1939. Vuoden 1936 vaalien jälkeen sosiaalidemokraatit ja maalaisliitto saivat aikaan yhteisen hallituksen, niin sanotun punamultahallituksen. Keskiryhmien Suomi oli syntynyt.

LÄHTEET

Sanoma- ja aikakauslehdet

Ajan Sana (AS)

Ajan Suunta (ASu)

Helsingin Sanomat (HS)

Hufvudstadsbladet (Hbl)

Ilkka

Politiikka

Suomenmaa (S-maa)

Suomen Sosialidemokraatti (SS)

Suunta

Svenska Tidningen (SvT)

Uusi Päivä (UP)

Uusi Suomi / Uusi Suometar (US) *

Valvoja

Åbo Underrättelser (ÅU)

* Uusi Suometar muuttui vuoden 1919 alusta Uudeksi Suomeksi

Kirjallisuus

Aho, Juhani: Hajamietteitä kapinaviikoilta. Toinen painos. Porvoo 1961.

Ahti, Martti: Det blåsvarta brödrskapet. Historisk Tidskrift för Finland 1983.

Ahti, Martti: Salaliiton ääriviivat. Oikeistoradikalismi ja hyökkäävä idänpolitiikka 1918-1919. Espoo 1987.

Ahti, Martti: Tuntematon suojeluskuntalainen? Teoksessa Kansa liikkeessä. Kansanliikkeet ja kansakunnan synty. Toim. Risto Alapuro, Ilkka Liikanen, Kerstin Smeds ja Henrik Stenius. Toinen painos. Vaasa 1989.

Ahti, Martti: Kaappaus. Suojeluskuntaselkkaus 1921, Fascismin aave 1927, Mäntsälän kapina 1932. Keuruu 1990.

Ahti, Martti: Suojeluskuntain kolmas pykälä. Teoksessa Raja railona. Näkökulmia suojeluskuntiin. Toim. Risto Alapuro. Porvoo 1998.

Ahti, Martti: Ryssänvihassa. Elmo Kaila 1888-1935. Juva 1999.

Alapuro, Risto: Akateeminen Karjala-Seura. Ylioppilasliike ja kansa 1920- ja 1930-luvulla. Helsinki 1973.

Alapuro, Risto - Allardt, Erik: The Lapua Movement: The Threat of Rightist Takeover in Finland 1930-1932. Teoksessa The Breakdown of Democratic Regimes. Toim. Juan J. Linz - Alfred Stepan. Baltimore 1978.

Alapuro, Risto: State and Revolution in Finland. Berkeley 1988.

Alapuro, Risto: Suomen synty paikallisena ilmiönä 1890-1933. Porvoo 1994.

Blomstedt, Yrjö: K. J. Ståhlberg. Valtiomieselämäkerta. Keuruu 1969.

von Bonsdorff, Göran: Samlingspartiet. Lovisa 1947.

Borg, Olavi: Suomen puolueideologiat. Porvoo 1964.

Borg, Olavi: Suomen puolueet ja puolueohjelmat 1880-1964. Porvoo 1965.

Brotherus, K. R.: Katsaus ulkomaihin. -Valvoja 1918.

Carr, E. H.: International Relations Between the Two World Wars 1919-1939. London 1973.

Donner, Kai: Sotamarsalkka, vapaaherra Mannerheim. Porvoo 1934.

Ekberg, Henrik: Führerns trogna följeslagare - den finländska nazismen 1932-1944. Ekenäs 1991.

Eskelinen, Heikki: Itsenäisyytemme vuosikymmenet 1917-1969. Helsinki 1970.

Hautala, Erkki: Itä-Karjalan kansannousu ja Suomen reunavaltio politiikan aktualisoituminen. Suom.hist. laud./Helsinki 1979.

Heinonen, Reijo E.: From People's Movement to Minor Party: The People's Patriotic Movement (IKL) in Finland 1932-1944. Teoksessa Who were the Fascists: Social Roots of European Fascism. Ed. by Stein Ugelvik Larsen, Bernt Hagtvet & Jan Petter Myklebust. Bergen 1980.

Heinrichs, Erik: Mannerheim Suomen kohtaloissa I. Valkoinen kenraali 1918-1919. Helsinki 1957.

Hersalo, N. V.: Suojeluskuntain historia II. Vaasa 1966.

Hietaniemi, Tuija: Lain vartiossa. Poliisi Suomen politiikassa 1917-1948. Historiallisia tutkimuksia 166. Helsinki 1992.

Hirvikallio, Paavo: Tasavallan presidentin vaalit Suomessa 1919-1950. Porvoo 1958.

Hokkanen, Kari: Kyösti Kallio 2 1930-1940. Juva 1986.

Holmberg, Håkon: Suomen kansanvaltuuskunnan ehdotus Suomen valtiosäännöksi. Valtiotieteellisen yhdistyksen vuosikirja 1942-43. Vammala 1943.

Huttula, Tapio: Nauloilla laadittu laki. Työväentalojen sulkemiset 1929-1932. Bibliotheca Historica 55, SKS. Helsinki 2000.

Hyvämäki, Lauri: Kommunisminvastaisen lainsäädännön synty ja Lapuan liike. Kaksi vuosikymmentä Suomen sisäpolitiikkaa 1919-1939. Historian Aitta XVI. Toim. Päiviö Tommila. Porvoo 1964.

Hyvämäki, Lauri: Sinistä ja mustaa. Tutkielmia Suomen oikeistoradikalismista. Helsinki 1971.

Hyvämäki, Lauri: Lapuanliike, fasismi, historiantutkimus. Kanava 1978.

Hyvönen, Antti: SKP:n maanalaisuuden vuodet. Suomen työväenliikkeen historiaa 1920-1930-luvuilla. Kuopio 1971.

Jutikkala, Eino: Tasavallan perustamisesta talvisotaan. Teoksessa Suomen poliittinen historia 1905-1975. Toim. Päiviö Tommila - Eino Jutikkala - Jaakko Suolahti. Juva 1980.

Juva, Einar W.: P. E. Svinhufvud II 1917-1944. Porvoo 1961.

Jägerskiöld, Stig: Valtionhoitaja Mannerheim. Helsinki 1969.

Jääskeläinen, Mauno: Itä-Karjalan kysymys. Kansallisen laajennusohjelman synty ja sen toteuttamisyrietykset Suomen ulkopoliitikassa vuosina 1918-1920. Porvoo 1961.

Kaján, Arvid: Lapuan nousu. Jyväskylä 1930.

Kalela, Jorma: Right Wing Radicalism in Finland during the Interwar Period. *Scandinavian Journal of History* 1976.

Kangas, Lasse: Kustaa Tiitu - tasavallan talonpoika. Jyväskylä 1983.

Kares, Olavi: Lapsuus ja nuoruus. Porvoo 1976.

Kares, Olavi: Pohjanmaan lakeuksilla ja Auran rannoilla. Muistelmia vuosilta 1928-1939. Porvoo 1977.

Karvonen, Lauri: From White to Blue - and - Black. Finnish Fascism in the Inter-War Era. *The Finnish Society of Sciences and Letters. Commentationes Scientiarum Socialium* 36/1988.

Karvonen, Lauri: Fascismen i Europa. Lund 1990.

Kautsky, Karl: Parlamentarismi, kansanlainsäädäntö ja sosialidemokratia. Helsinki 1907.

Kena, Kirsti: Kirkon aseman ja asenteiden muotoutuminen itsenäistyneessä Suomessa 1918-1922. Suomen Kirkkohistoriallisen Seuran toimituksia, no. 110. Helsinki 1979.

Kettunen, Pauli: Sosialidemokratia ja ammattiyhdistysliike Suomessa 1918-1930. Tutkimus suomalaisesta sosialidemokratiasta työväen sosiaalisen kollektiivisuuden kantajana. Helsingin yliopiston poliittisen historian lisensiaattityö. Helsinki 1979.

Klinge, Matti: Vihan veljistä valtiososialismiin. Yhteiskunnallisia ja kansallisia näkemyksiä 1910- ja 1920-luvuilta. Porvoo 1972.

Kokko, Arvo: Lapuan laki I. Talonpoikaisliike Suomessa v. 1930. Helsinki 1930.

Korjus, Jaakko: Vihtori Kosola - legenda jo eläessään. Porvoo 1976.

Korhonen, Keijo: Naapurit vastoin tahtoaan 1920-1932. Suomi neuvostodiplomatiassa Tartosta talvisotaan I. Helsinki 1966.

Kosola, Vihtori: Viimeistä piirtoa myöten. Muistelmia elämäni varrelta. Lapua 1935.

Kulha, Keijo K.: Sanasotaa ja sovittelua. Helsingin Sanomain poliittinen linja itsenäistymisestä talvisotaan. Helsingin Sanomat. Vantaa 1989.

Lackman, Matti: Taistelu talonpojasta - Suomen Kommunistisen Puolueen suhde talonpoikaiskysymykseen ja talonpoikaisliikkeisiin 1918-1939. Oulu 1985.

Lehtinen, Erkki: Lapuan historia II - Suomen sodasta pitäjäkauden loppuun. Vaasa 1984.

Leinonen, Artturi: Vuosikymmenten valinkauhassa. Muistelmia III. Porvoo 1960.

Lindman, Sven: Parlamentarismens tillämpning i Finland 1919-1926. Åbo 1937.

Lindman, Sven: Eduskunnan aseman muuttuminen 1917-1919. Teoksessa Suomen kansanedustuslaitoksen historia VI. Helsinki 1968.

Linz, Juan J.: Political Space and Fascism as a Late-Comer. Teoksessa Who were the Fascists. Social Roots of European Fascism. Ed. Stein Ugelvik Larsen, Bernt Hagtvet & Jan Petter Myklebust. Bergen 1980.

Lipset, Seymour, Martin: Political Man. The Social Bases of Politics. Baltimore 1981.

Moore, Barrington Jr.: Social Origins of Democracy and Dictatorship, Lord and Peasant in the Making of the Modern World. Harmondsworth 1967.

Mylly, Juhani: Maalaisliitto ja turvallisuuspolitiikka I 1918-1939. Turku 1978.

Mylly, Juhani: Maalaisliitto - Keskustapuolueen historia 2. Maalaisliitto 1918-1939. Helsinki 1989.

Mylly, Juhani: Porvarilliset puolueet ja suojeluskunnat. Teoksessa Raja railona. Näkökulmia suojeluskuntiin. Toim. Risto Alapuro. Porvoo 1998.

Nieminen, Tommi: Ylistaron talonpoikaismarssijat. Teoksessa Kansanliikkeitten Pohjanmaa. Tutkielmia joukkoluonteisista liikkeistä Etelä-Pohjanmaalla Ylistaroa koskevan aineiston pohjalta. Toim. Kalervo Ilmanen. Helsingin yliopiston oikeushistoriallisia julkaisuja 2/1981.

Niinistö, L. J.: Paavo Susitaival 1896-1993. Aktivismi elämänsenteena. Bibliotheca Historica 29, SKS. Tampere 1998.

Nolte, Ernst: Marxismus und Nationalsozialismus. Vierteljahreshefte für Zeitgeschichte. Stuttgart 1983.

Nordström, Ragnar: Voitto tai kuolema. Jääkärieverstin elämä ja perintö. Juva 1996.

Nousiainen, Jaakko: Suomen poliittinen järjestelmä. Yhdeksäs ajanmukaistettu painos. Juva 1992.

Nygård, Toivo: Suur-Suomi vai lähiheimolaisten auttaminen. Keuruu 1978.

Nygård, Toivo: Suomalainen äärioikeisto maailmansotien välillä. Ideologiset juuret, järjestöllinen perusta ja toimintamuodot. Studia Historica Jyväskyläänsia 25. Jyväskylä 1982.

Nygård, Toivo: Lapuanliikkeen sisäinen kehitys ja toimintamenetelmät. Teoksessa Puolue, valtio ja edustuksellinen demokratia. Pekka Nyholmille omistettu juhlaKirja. Toim. Jouko Matilainen. Jyväskylä 1986.

O'Sullivan, Noël: Fascism. London 1983.

Paasivirta, Juhani: Suomi vuonna 1918. Porvoo 1957.

Paasivirta, Juhani: Ensimmäisen maailmansodan voittajat ja Suomi. Englannin, Yhdysvaltain ja Ranskan sekä Suomen suhteita v. 1918-1919. Porvoo 1961.

Paasivirta, Juhani: Suomi ja Eurooppa 1914-1939. Hämeenlinna 1984.

Paavolainen, Jaakko: Väinö Tanner. Senaattori ja rauhantekijä 2. Elämäkerta vuosilta 1912-1923. Helsinki 1979.

Paavolainen, Jaakko: Väinö Tanner. Sillanrakentaja 3. Elämäkerta vuosilta 1924-1936. Helsinki 1984.

Payne, Stanley G.: The Concept of Fascism. Teoksessa Who were the Fascists. Social Roots of European Fascism. Ed. Stein Ugelvik Larsen, Bernt Hagtvet & Jan Petter Myklebust. Bergen 1980a.

Payne, Stanley G.: Fascism: Comparison and Definition. Wisconsin 1980b.

Perälä, Reijo: Lapuan liike ja sanan mahti. Jyväskylä 1998.

Puntila, L. A.: Suomen poliittinen historia 1809-1955. Neljäs painos. Helsinki 1967.

Rintala, Marvin: Three Generations: The Extreme Right Wing in Finnish Politics. Indiana University Publications, Russian and East European Series, 22. Bloomington, Indiana 1962.

Rinta-Tassi, Osmo: Kansanvaltuuskunta punaisen Suomen hallituksena. Helsinki 1986.

Ripatti, Viljo: Kansanvaltuuskunta ja sen toiminta. Piirteitä hallitusvallan käytöstä punaisessa Suomessa vuonna 1918. Pro gradu tutk. TaYK 1958.

Ruutu, Yrjö: Liberalismi, fasismi, sosialismi. Helsinki 1940.

Räsänen, Iisa: Järjestystä vai itsehallintoa? Valtiotieteellisen yhdistyksen julkaisu XL vsk. Poliitikka 40:4, 1998.

Saarikoski, Vesa: Elon mainingit. Jääkärikenraali Aarne Sihvo 1889-1963. Juva 1998.

Salomaa, Erkki: Vallankumousohallituksen jäsen. Teoksessa Otto Ville Kuusinen. Suomalainen internationalisti. Toim. Marja-Leena Mikkola. Tampere 1971.

Selén, Kari: Sarkatakkien maa. Suojeluskuntajärjestö ja yhteiskunta 1918-1944. Juva 2001.

Siltala, Juha: Lapuan liike ja kyyditykset 1930. Keuruu 1985.

Schauman, Georg: Kampen och statskicket i Finland 1918. Helsingfors 1924.

Soikkanen, Hannu: Kohti kansanvaltaa I 1899-1937. Vaasa 1975.

Soikkanen, Timo: Yrjö Ruutu. Näkijä ja tekijä. Juva 1991.

Soikkanen, Timo: Vakiintuvan kansanvallan vuosikymmenet. Teoksessa Vuosisatamme Suomi. Päätoim. Seppo Zetterberg. Porvoo 1992.

Somersalo, Arne: Lapuan tie. Helsinki 1930.

Sulamaa, Kaarle: ”Enemmän oikealle” - Hilja Riipinen Suomen poliittisessa historiassa. Helsinki 1995a.

Sulamaa, Kaarle: Hilja Riipinen - Lapuan lotta. Keuruu 1995b.

Suomen työväenliikkeen historia: Toim. Lauri Haataja - Seppo Hentilä - Jorma Kalela - Jussi Turtola. Toinen painos. Joensuu 1977.

Susitaival, Paavo: Aktivistit ei hellitä. Hämeenlinna 1981.

Söderhjelm, Henning: Det röda upproret i Finland år 1918. Stockholm 1918.

Talmon, J. L.: Totalitaarinen demokratia. Alkuperä ja synty. Keuruu 1973.

Talvela, Paavo: Sotilaan elämä. Muistelmat I. Jyväskylä 1976.

Tanner, Väinö: Kahden maailmansodan välissä. Muistelmia 20- ja 30-luvuilta. Helsinki 1966.

Torvinen, Taimi: Itsenäistymisen ja valtiomuototaistelun aika 1917-1919. Teoksessa Valtioneuvoston historia 1917-1966 I. Helsinki 1977.

Uino, Ari: Nuori Urho Kekkonen. Jyväskylä 1985.

Uola, Mikko: IKL:n synty 1932-33. Turun yliopiston Suomen historian laitos. Monistesarja B, Tutkimuksia III. Turku 1969.

Uola, Mikko: Lalliliitto – poliittinen mörkö vai Lapuan liikkeen edelläkävijä? HAik 3/1979.

Uola, Mikko: Sinimusta veljeskunta. Isänmaallinen kansanliike 1932-1944. Keuruu 1982.

Upton, Anthony F.: Vallankumous Suomessa 1917-1918 II. Jyväskylä 1981.

Vares, Vesa: Vanhasuomalainen Lauri Ingman ja hänen poliittinen toimintansa. Juva 1996.

Vares, Vesa: Kuninkaan tekijät. Suomalainen monarkia 1917-1919. Myytti ja todellisuus. Juva 1998.

Virkkunen, Sakari: Relander - Hymyilevä presidentti. Keuruu 1979.

Virkkunen, Sakari: Elias Simojoki - legenda jo eläessään. Porvoo 1974.

Virkkunen, Sakari: Svinhufvud. Kansallinen presidentti. Keuruu 1981.

Vuorimaa, Artturi: Kokenut kaikki tietää. Porvoo 1967.

Ylikangas, Heikki: Eteläpohjalaisten kansanliikkeitten selitysmahdollisuuksista. Teoksessa Kansanliikkeitten Pohjanmaa. Tutkielmia joukkoluonteisista liikkeistä Etelä-Pohjanmaalla Ylistaroa koskevan aineiston pohjalta. Toim. Kalervo Ilmanen. Helsingin yliopiston oikeushistoriallisia julkaisuja 2/1981.

Ylikangas, Heikki: Käännekohtat Suomen historiassa. Juva 1986.

Liitteet

Liite 1

Ekberg, Henrik: Führerns trogna följeslagare. Den finländska nazismen 1932-1944. Ekenäs 1991.

BILAGOR

Bilaga 1

NSDAP's 25 - punktsprogram av 1920
(Kalla: Feder, Gottfried, Das Programm der N.S.D.A.P. und seine weltanschaulichen Grundgedanken, München 1930)

De 25 Punkte

Die Nationalsozialistische deutsche Arbeiter-Partei - im Vereinsregister als "Nationalsozialistischer deutscher Arbeiter-Verein" eingetragen - hat am 25. Februar 1920 in einer gewaltigen Massenversammlung im Hofbräuhaus-Festsaal in München ihr Programm der Öffentlichkeit übergeben.
Die Satzung unserer Partei bezeichnet im § 2 dieses Programm als unveränderlich. Es lautet:

PROGRAMM

der Nationalsozialistischen Deutschen Arbeiterpartei

Das Programm der Deutschen Arbeiterpartei ist ein Zeit-Programm. Die Führer lehnen es ab, nach Erreichung der im Programm aufgestellten Ziele neue aufstellen, nur zu dem Zweck, um durch künstlich gesteigerte Unzufriedenheit der Massen das Fortbestehen der Partei zu ermöglichen.

1. Wir fordern den Zusammenschluss aller Deutschen auf Grund des Selbstbestimmungsrechtes der Völker zu einem Gross-Deutschland.
2. Wir fordern die Gleichberechtigung des deutschen Volkes gegenüber den anderen Nationen, Aufhebung der Friedensverträge von Versailles und St. Germain.
3. Wir fordern Land und Boden (Kolonen) zur Ernährung unseres Volkes und Ansiedlung unseres Bevölkerungs-Überschusses.
4. Staatsbürger kann nur sein, wer Volksgenosse ist. Volksgenosse kann nur sein, wer deutschen Blutes ist, ohne Rücksichtnahme auf Konfession. Kein Jude kann daher Volksgenosse sein.
5. Wer nicht Staatsbürger ist, soll nur als Gast in Deutschland leben können und muss unter Fremden-gesetzgebung stehen.
6. Das Recht, über Führung und Gesetz des Staates zu bestimmen, darf nur dem Staatsbürger zustehen. Daher fordern wir, dass jedes öffentliche Amt, gleichgültig welcher Art, gleich ob im Reich, Land oder Gemeinde, nur durch Staatsbürger bekleidet werden darf.
- Wir bekämpfen die korumpierende Parlamentswirtschaft einer Stellenbesetzung nur nach Parteigleichsichtspunkten ohne Rücksichten auf Charakter und Fähigkeiten.
7. Wir fordern, dass sich der Staat verpflichtet, in erster Linie für die Erwerbs- und Lebensmöglichkeiten der Staatsbürger zu sorgen. Wenn es nicht möglich ist, die Gesamtbevölkerung des Staates zu ernähren, so sind die Angehörigen fremder Nationen (Nicht-Staatsbürger) aus dem Reiche auszuweisen.
8. Jede weitere Einwanderung Nicht-Deutscher ist zu verhindern. Wir fordern, dass alle Nicht-Deutschen, die seit 2. August 1914 in Deutschland eingewandert sind, sofort zum Verlassen des Reiches gezwungen werden.
9. Alle Staatsbürger müssen gleiche Rechte und Pflichten besitzen.
10. Erste Pflicht jedes Staatsbürgers muss sein, geistig oder körperlich zu schaffen. Die Tüchtigkeit des Einzelnen darf nicht gegen die Interessen der Allgemeinheit verstossen, sondern muss im Rahmen des Gesamten und zum Nutzen Aller erfolgen.

Daher fordern wir:

11. Abschaffung des arbeits- und mühelosen Einkommens.

Brechung der Zinsknechtschaft

12. Im Hinblick auf die ungeheuren Opfer an Gut und Blut, die jeder Krieg vom Volke fordert, muss die persönliche Verleibung durch den Krieg als Verbrechen an Volke bezeichnet werden. Wir fordern daher restlose Einziehung aller Kriegsgewinne.
13. Wir fordern die Verstaatlichung aller (bisher) bereits vergesellschafteten (Trusts) Betriebe.
14. Wir fordern Gewinnbeteiligung an Grossbetrieben.
15. Wir fordern einen grosszügigen Ausbau der Alters-Versorgung.
16. Wir fordern die Schaffung eines gesunden Mittelstandes und seine Erhaltung, sofortige Kommunalisierung der Gross-Warenhäuser und ihre Verrentung zu billigen Preise an kleine Gewerbetreibende, schärfste Berücksichtigung aller kleinen Gewerbetreibenden bei Lieferung an den Staat, die Linderer oder Gemeinden.
17. Wir fordern eine unsere nationalen Bedürfnissen angepasste Bodenreform, Schaffung eines Gesetzes zur unentgeltlichen Enteignung von Boden für gemeinnützige Zwecke, Abschaffung des Bodenzinses und Verhinderung jeder Bodenspekulation.
18. Wir fordern den rücksichtslosen Kampf gegen diejenigen, die durch ihre Tätigkeit das Gemeinwohl schädigen. Gemeine Volksverbrecher, Wucherer, Schieber usw. sind mit dem Tode zu bestrafen, ohne Rücksichtnahme auf Konfession und Rasse.
19. Wir fordern Ersatz für das der materialistischen Weltordnung dienende römische Recht durch ein deutsches Gemeinrecht.

20. Um jedem fähigen und fleissigen Deutschen das Erreichen höherer Bildung und damit das Einrücken in führende Stellungen zu ermöglichen, hat der Staat für einen gründlichen Ausbau unseres gesamten Volksbildungswesens Sorge zu tragen. Die Lehrpläne aller Bildungsanstalten sind den Erfordernissen des praktischen Lebens anzupassen. Das Erfassen des Staatsgedankens muss bereits mit dem Beginn des Verständnisses durch die Schule (Staatsbürgerkunde) erzielt werden. Wir fordern die Ausbildung geistig besonders veranlagter Kinder armer Eltern ohne Rücksicht auf deren Stand oder Beruf auf Staatskosten.
21. Der Staat hat für die Hebung der Volksgesundheit zu sorgen durch den Schutz der Mutter und des Kindes, durch Verbot der Jugendarbeit, durch Herbeiführung der körperlichen Erhaltung mittels gesetzlicher Festlegung einer Turn- und Sportpflicht, durch grösste Unterstützung aller sich mit körperlicher Jugend-Ausbildung beschäftigenden Vereine.
22. Wir fordern die Abschaffung der Soldatentruppe und die Bildung eines Volkshetters.
23. Wir fordern den gesetzlichen Kampf gegen die bewusste politische Lüge und ihre Verbreitung durch die Presse. Um die Schaffung einer deutschen Presse zu ermöglichen, fordern wir, dass:
 - a) sämtliche Schriftleiter und Mitarbeiter der Zeitungen, die in deutscher Sprache erscheinen, Volksgenossen sein müssen,
 - b) nichtdeutsche Zeitungen zu ihrem Erscheinen der ausdrücklichen Genehmigung des Staates bedürfen. Sie dürfen nicht in deutscher Sprache gedruckt werden,
 - c) jede finanzielle Beteiligung oder deren Beeinflussung durch Nicht-Deutsche gesetzlich verboten wird und fordern als Strafe für Übertretungen die Schliessung eines solchen Zeitungsbetriebes, sowie die sofortige Ausweisung der daran beteiligten Nicht-Deutschen aus dem Reich.Zeitungen, die gegen das Gemeinwohl verstossen, sind zu verbieten. Wir fordern den gesetzlichen Kampf gegen eine Kunst- und Literaturrichtung, die einen zersetzenden Einfluss auf unser Volkleben ausübt und die Schliessung von Veranstaltungen, die gegen vorstehende Forderungen verstossen.

24. Wir fordern die Freiheit aller religiösen Bekenntnisse im Staat, soweit sie nicht dessen Bestand gefährden oder gegen Sittlichkeit und Moralgefühl der germanischen Rasse verstossen.
Die Partei als solche vertritt den Standpunkt eines positiven Christentums, ohne sich konfessionell an ein bestimmtes Bekenntnis zu binden. Sie bekämpft den jüdisch-materialistischen in und ausser uns und ist überzeugt, dass eine dauernde Genesung unseres Volkes nur Erfolge kann von innen heraus auf der Grundlage:

Gemeinnutz vor Eigennutz.

25. Zur Durchführung alles dessen fordern wir: Die Schaffung einer starken Zentralgewalt des Reiches. Unbedingte Autorität des politischen Zentralparlaments über das gesamte Reich und seine Organisationen im allgemeinen.
Die Bildung von Stände- und Berufskammern zur Durchführung der vom Reich erlassenen Rats-gesetze in den einzelnen Bundesstaaten.
Die Führer der Partei versprechen, wenn nötig unter Einsatz des eigenen Lebens, für die Durchführung der vorstehenden Punkte rücksichtslos einzutreten.

Biilaga 2

Isänmaallinen Kansanpuolues program av 1932
(Käsitä: tryckt broschytr, Ek - Valpo I, pärm 518 [XXV LJ, RA])

Me sekä ruunallista että henkistä työtä tekevät kansalaiset

yhityssämme Isänmaallisen Kansanpuolueen nimessä ja isänmaalliskansallisessa hengessä ottamaan osaa maamme valitukseen ja yhteiskunnalliseen elämään, tunnustamme itsenäisen valtakunnan ja kansan ole-massuojon, hyvinvoinnin ja edistyksen perustaksi.

että kansan kaikki kerrokset, kielestä tai yhteiskuntaluokasta riippumatta, tuntevat omakseen tämän maan.

että jokaisella rehellisen työn kautta itselleen toimeentulon hankkivalla kansalaisella tulee vaikeinakin aikoina olla elämisen mahdollisuudet, ja

että kansalaiset tulee yhdistää voimakkaaksi kokonaisuudeksi elävä yhteiskuntaluokkajärjestelmä ja yhteistyönsä nykyään elävän sukupolven velvollisuudesta ja edesvastausta tuleviin sukupolviin nähden.

Tämän päämäärämme saavuttamiseksi omaksumme toiminnallemme johdoksi ja noudettaviksi seuraavat perusoikeudet:

I. Valtiomallit

Suomi on täysin kansanvaltainen valtio.

jossa jokaisella laillisessa iässä olevalla, täällä synnyttäneellä suomen- ja ruotsinkielisellä kansalaisella, miehellä ja naisella, jotka ovat täyttäneet kansalaisvelvollisuutensa, on oleva yhtäläinen äänioikeus.

Kun kokemus on osoittanut, että parlamentaarisen nykyisen toimintamuotoon ja valittamattomien puoluepolitiikkoinen ei ole kyennyt liitettävään kansan todellista tahtoa, on tämä järjestelmä tuomittu itsensä ja mahdollistamiskemmen suuremman yhteiskunnallisen oikeudenmukaisuuden aikaansaamiseen, kuin mitä nykyisessä kapitaalisessa yhteiskunnassa on mahdollista, tahdomme me valtiojärjestyksiä muutettavaksi siten, että tilalle saadaan:

valtionpäämies,

- jonka kansa valitsee,
 - jolla on nykyistä laajempat valtuudet,
 - joka välittämättä ja hänelle vastuunsaisten ammattimiesten avulla, perustustalakeja noudattaen, parhaan ymmärryksensä ja omantunnonsa mukaan hallitsee maata;
- kansanedustustalaitos.

- jonka jäsenet valitaan siten, että jokainen valtionvalian hyväksyttävä ammattiyhteisö, ja eturyhmä tulee sinä eduskunnassa edustetuksi suhteellisesti näihin luettavien yksiköiden luvun mukaan,
- jonka valitsuhäntöet ovat järjestetyt niin, että se olisi pääasiallisesti neuvoo-antava valtioelin, paitsi määrättyistä tapauksista ja erityisesti valtionpäämiehen vallovaääntäkytystä koskevissa kysymyksissä,
- jossa kansanedustajana toimiminen on kohotettava kunnia- ja luottamusuonimeksi ja siitä suoritettava korvaus senvuoksi ei saa muodostua varsinaiseksi tulolähdeksi.

II.

Kehnoetta

Yleinen etu on yksilön edulle. Tämän periaattemme mukaisesti on jokaisen kansalaisen hankkimaton velvollisuus parhaan kykynsä mukaan osallistua yhteiskunnalle hyödylliseen työhön, eikä yksityisen toiminnan ole sallittava vahingoittaa yleisiä etua. Tämän vuoksi on:

- a) yleisen edun vastaisella toiminnalla hankitut rikauudet palautettava yhteiskunnalle;
- b) kortto-orijsuuden kalteet ja suorittamien mahi muurattava;
- c) pörssekeinotteilu ja muu ala-arvionen kauppakeinotteilu estettävä; sekä

- d) valtion palvelijoita yhämmästä alimpaan saakka tinkimättömästi vaadittava, että he virkamiesva-laan noudattavat palveluevi yksinomian valtiota ja yleisiä etua, jonka vuoksi he eivät saa kuulua minkäänlaisiin yhteisöihin, jossa muunlaisia kuin valtionvalian vahvistamia lupauksia, salaisia tai julkisia, vaaditaan, eivätkä muutenkaan saa sellaisia itseään velvoittavilla lupauksilla sitoa.

III. Elinkeinoelämä.

Elinkeinoelämä on ryhmiteltävä valtionvalian tunnustamini, itsehallinnon omaaviin ammattiyhtei-söihin ja eturyhmiin asettamatta kuitenkaan esteitä suuriarvoiselle yksityiselle aloitepörykimykselle ja yritteliäisyydelle. Sitien sekä yleensä rehellisellä työllä hankittu omaisuus sen suuruuuteen katsomatta sekä tuotio sellisessä omaisuudessa, sikäli kuin sitä ei käytetä yhteiskunnalle vahingollisella tavalla, on valtion suojelemissa. Kansantaloudelle laajakantoisuutensa vuoksi tärkeät yritykset, erityisesti pankit ja muut rahalaitokset, on saatettava valtion tarkan valvonnan alaiseksi. Niiden päätarkoituksena tulee olla kan-san taloudellisen huollon tarpeiden tyydyttämisen eikä mahdollisimman korkeiden korkojen tuottami-nen päikömmille. Lakot ja työnsuut on saatava loppumaan. Työnantajien ja työntekijöiden väliset erimielisyydet on ratkaistava sitä varten järjestettävissä puolueettomissa erotuomistuinissa.

IV. Yhteiskunnallinen oikeudenmukaisuus

Yhteiskunnan neljä tukipylvästä ovat elinvoimainen keehtiiluokka, terve maanviljelijä-väestö, isänmaallinen ja oloihinsa tyytyväinen työväkenluokka sekä lahjonaton, velvollisuudentun-tonen virkamieskunta. Senvuoksi on:

- a) käsityön ja yleensä henkilökohtaisen ammatin harjoittamista edistettävä;
- b) maanviljelyksen kannattavuus turvattava ja sen velkaantumisen jatkuminen estettävä;
- c) työväkenluokan taloudellista edistymistä tehokkain keinoin kehitettävä, muunmuassa mahdollisuut-sien mukaan saatamalla työntekijät osallisiksi suurtyönsien ja osakeyhtiöiden tuottamiin voittoihin, alkaansaamalla suuipöhitteinen elikejärjestelmä vanhuuden varalta sekä järjestämällä valtion puolesta äitiy-, sairaus- ja työttömyysvakuudet; sekä
- d) turvattava riittävien palkkojen ja eläkkeiden muodossa valtion kaikille palvelijoille vastuunsa mu-kainen ja alimmillekin kohtuullinen toimeentulo.

V. Kotuseojele

Me vaadimme, että kotioisen kansamme kaikkia jäseniä tehokkain keinoin suojelemaan vieras-maalisten rojujen turmiollista vaikutusta ja koittamaisiakin ala-arvoisia ja vahingollisia vaikutteita vastaan. Tässä tarkoituksessa on:

- a) juuralaisten ja muiden turmiollisten vierasmaalaisten maahanmuutto ja Suomen kansalaisiksi pääty-ehkäistävä;
- b) todistettavasti rotua huonontavien kotoisten ainesten olojen järjestelyssä päämääränä pidettävä yhteiskunnan niiden huonontavalla vaikutuksella suojelemista silmälläpitäen myös tulevia sukupol-via; sekä
- c) syntymättä perheiden muodostumisen perustalla edistettävä muunmuassa äitiyspalkinnalla ja vero-y.m. taloudellisten helpotuksen myöntämisellä sekä esim. lastyn äänivaltaoikeuden järjestä-misellä lapsirikaiden perheiden huoltoajille.

VI. Kansanvalitus

Kansanvalitusyhtötoiminnan on todellisten tarpeiden mukaan kohdistuttava yhtiäisesti kansamme kaikkien osiin ja kaikkien kansan kerroksiin. Maanpötköseliäinen ja valtiopötköseliäinen sekä isänmaa-vastainen toiminta ja kiihotusyö on kaikissa ilmenemismuodoissaan rautaisella kädellä tukahdutettava. Muiden kuin synnyynnäisesti kotinaan miesten omistamia ja tällaisten miesten isänmaallisessa hengessä toimittamia sanomalehtiä ja harjoitettama julkaisutoimintaa ei ole maassa suvaittava. Sanomalehdet on velvoitettava julkaisemaan niiden käytettäväksi asetettuja asiallisa lausuntoja yleisesti kysymyksissä sit-

Bilaga 3

Suomen Kansallissosialistinen Liitto osallistuu alimmaana program av 1932
(kalla: Kansallissosialist 1/1932)

I. Yleistä suunnitelmia.

1. Kansallissosialismin tarkoituksena on täyttää nykyajan historiallisen kehitysvaiheen vaatima välttämätön tehtävä: yhteiskunnallisen ristiriidan ratkaiseminen yhteensovittamalla kansallissuusanne ja sosiaalismi.

Tämän tehtävän se täyttää perinpohjin muuttamalla nykyisen yhteiskunta- ja talousjärjestelmän, mikä suurimmaksi osaksi perustuu harvojen yksityisten omanvoimopyynnin koko kansan ja varsinkin sen suuren vähävaraisen enemmistön edusta välittämättä, ja luoden tilalle yhteiskunnan omistukseen ja kansan yhteishyvään perustuvan yhteiskunta- ja talousjärjestelmän, jossa kokonaisuuden etu toteutuu. Samalla asetaan kansallissosialismin suunnitelmanmuutoksen ja teollisiin laskelmiin perustuvan talouspolitiikan nykyisen taloudellisen epäjärjestyksen, melivallan ja epävarmuuden tilalle, mikä kaikki niin suuresti vahingoittavat kansan suuren enemmistön elinoloja ja heikentävät kansan kokonaisuuden kätuumrkehitystä.

Maan tarvitsee varmuutta, järjestystä ja työrauhaa taloudellisten ristiriitojen ja uuden kansallissocodan uhan tilalle. Jokaisen todella isännällisen kansalaisen velvollisuus on myötävaikuttaa Suomen itsenäisyyden turvaamiseksi ja korkean suomalaisen sivistystason luomiseksi edistämällä siirtymistä edellissanot-taan talousjärjestelmään, joka yksin voi kehittää Suomen kansasta terveen kansallisen kokonaisuuden. 2. Kansallissosialismin nojautuu siihen tosiseikkaan, että työ - niinhvyyin henkinen kuin aineellinenkin - on sekä kansan että yksilön hyvinvoinnin ja sivistyksen välttämätön välikappale samalla kun se on myöskin ihmiselämän keskeisimpiä tarkoituksia. Tämän johdosta täytyy myös valtion, joka on kansakunnan korkein järjestysmoraali, palvelia työtä ja vapauttaa työvoimalle keskeyttämättä työskentelymahdollisuudet. Talouselämän suunnitelmanmuutoksesta johtuu, että talouspolitiikan ja työtömyyden vaara supistuu uudessa yhteiskunnassa miltei olemattomiksi. Kansallissosialismin tekee valtolliseksi toimijaksi johtaa kansan taloudellista ja sivistyksellistä kehitystä, joten taantumus voidaan tehokkaasti torjua ja palauttaa seisoisista välttää. Tässä suhteessa on erinomaisen tärkeä se seikka, että kansallissosialismissa yhteiskunnassa valtio määrää kulutuksen ja sääntämisen välisen suhteen eli taloudellisen vaurauden - ja senmukaan henkisenkin sivistyksen - edistysnopeuden.

3. Yhteiskunnan vapaa kehitys on johtamassa yhä suurempaan suunnitelmallisuuteen talouselämän alalla. Tämä ilmenee n. m. yhteiskunnan järjestäytyneisessä taloudellisen toiminnan ja ammattien pohjalla. Kaikilla ihmisryhmillä on, joilla vielä noin puolet väestöstä siten vallitseva yksilöllinen aloite ja toiminta, on nyt yhdistetty, osustunutta, yhdistyksiä, seuroja ja muita järjestöjä, jotka pyrkivät sovellyttamaan käytännön tarkkoja laskelmia määrättyjen yhteisten etujen saavuttamiseksi. Tämän luonnollisen ja vapaan kehityksen korkeimpana asteena on valtio, jonka täytyy johtaa talouselämästä koko kansakunnan etua silmälläpitäen ja sovittamalla yhteen eri työalojen ristiriitaiset intressit. Historiallinen kehitys on tosiasiallisesti ja ratkaisevasti siirtymässä pois individualismin ja jättämässä yksilöllisen talousjärjestelmän. Tämä on tietoisesti tajuttava ja valtion koneisto muutettava uuden aikakauden vaatimusten mukaiseksi.

II. Valtiosäätötoimen perusteet.

4. Yhteisen ja suunnitelmanmuutoksen talousjärjestelmän korkein johto uskotaan työ- ja ammattieduskunnalle, joka perustuu eri tuotantolajien yhteentulittamisen työn oikeuden pohjalla. Nämä ammatilliset järjestöt ovat virallisia valtio-organegia, koska niiden edustajat korkeimmassa asteessa määrätellävät valtion yhdestä valtion päämiehen kanssa. Toiselta puolelta ne kaikki omilla puutteissaan suorittavat valtion niille uskomaan tehtäviä. Niiden kuuluminen on pakollinen. Jokaisella maankunnalla tai muulla erikoisuontokiosella alueellisella kokonaisuudella on oma työ- ja ammattiedustus.

Työ- ja ammattiedustukselle on pidettävä oleellisenä, että suuret ammatilliset ryhmät valitsevat eduskunnan, mutta pienetkin ammatilliset erikokiosat ovat oikeutetut olemaan edustettuja, milloin niiden omaa alaa koskevia asioita käsitellään ja ratkaistaan.

Puolue-edustuksesta on kokonaan luovuttava, koska puolueet miltei silmälläpitäen asettavat puolueetuna kansan kokonaisuuden, jopa usein niiden kansalaispiirien edelle, joiden hyödyt vahvomaan ne on perustettu. Siitä paitsi ne ovat liian vaikeita pitämään kiinni kerran omaksuttuaan periaatteita silloinkin, kun nämä ovat kadottaneet jo kaikki arvonsa, ja edelleen ne pitävät yksilöitä, joiden taloudelliset edut ovat puolueta riippuvaisia myös aatteellissessakin riippuvaisuudessa. Sen jälkeen, kun kansan-

näkin tapauksessa että ne eivät ole lehdet oman kannan mukaisia. Erittäin on huolehdittava alempien kansankerosten valitsemisesta ja nuorison rumuillisesta ja siivellisestä kasvatuksesta. Kaikille, jotka Suomen kykenevä, säädystä ja varallisuudesta riippumatta, on varattava mahdollisuus päästä osalliseksi korkeimmasta sivistyksestä. Korkeimman sivistyksen hankkimelle kansalaisille on järjestettävä esim. lähtynä äänivaltaisuuden kautta nykyistä suuremmat mahdollisuudet vaikuttaa yhteisten asiain johtoon. Kaiken kansalaisen kehittämisen, eikä ainoastaan kirjallisten aineiden. Kysymys suomenkielisen ja ruotsinkielisen kansainneksen kielillisistä oikeuksista ja velvollisuuksista on saatettava sellaiseen mu-lempia lehdityksiä tyydyttävään ratkaisuun, että kumpikin tuneevat velvollisuutensa yhtenäisesti, jaksam- lonta isännänsä kohtaan yhtälailla. Eristäytymistä näistä yhteisistä velvollisuuksista yhtä vähän kuin kielillisistä, sivistyksellistä tai taloudellisista sortoa puolelta tai toiselta ei ole syytä.

VII. Lakanto

Kristinuskomme on pidettävä pyhäänä. Kansankirkkomme asema on turvattava ja sen uskonon-harrasteitamä pyrittävä syventämään kansan uskonnollista kaipuuta vastaavaksi, niin että kirkko toimii tosikristillisen elämäntapaomuksen, isännällisen katoisotavan, velvollisuudentunnon, hyveiden ja si-veuden käsitteiden juurruttamiseksi kansaan. Uskontunnuksesta riippumatta on milliekin uskonnollisille yhdyskunnille sallittava toimintavapaus valtakunnassa, eikä Suomen kansalaisen oikeuksia ja velvollisuuksia ole sidottava mihinkään uskonnolliseen yhdyskuntaan kuulumiseen, mutta Suomen kansan periyty-neitä sveysarvoja ja uskonnollisia käsitteitä sekä kansankirkkomme uskontunnusta ja uskononhar-joitusta ei ole sallittava kenenkään loukata.

VIII. Oikeus

Oikeuslaitoksemme kehitystä on ohjattava historiallisen, vanhan pohjoismaisen oikeuskäsitteen pohjalta. Rikoslaki on uudistettava lisättyinä rikollisuutta nykyistä tehokkaammoin ehkäiseväksi. Ei ole sallittava sitä, että väkijärjestyksen rikollisuutta varjolla valtio suosi rikollisia aineksia kunnolli-ten kansalaisten kustannuksella. Me vaadimme rangaistusten koventamista kavallusrikoksista ja muusta epärehellisyydestä sekä kiristyksessä ja koronkiskonnasta, rumuittangastuksen, käytännötoimintaa määrättyistä rikoksista, erityisenkin raakalaisveoista, sekä kuolemanrangaistuksen voimaansaattamista paa-tuneiden rikollisten suhteen.

IX. Ulkopoliittika

Suhteissamme ulkomailhin on noudatettava laajamittaisuutta ja olettava huomiota kuulumisen-me pohjoismaiseen ja länsimaiseen sivistysmaailmaan sekä yhteenkuuluvaisuutemme suomalaisten heimojen ja suomenukustien kansojen kanssa.

X. Puolustuslaitos

Me vaadimme, että puolustuslaitoksemme on kyllin voimakas ja tehokas sekä nykyai-kaisin aseita ja teknillisiä apuneuvoja varustettu. Siviiliväestön suojeletoimintoihin kaasu- ja ilmanhy-ökkäysvaaraa vastaan on ryhdyttävä. Suojeluskuntia ja muita yhteiskuntaa turvaavia isännällisiä yhteis-öjä on valittu kaikin keinoin tuettava. Eri ryhmäkuuntien keskeiset toimintat ja myöntyvät samoin-kun myöskin sisäiset ja ulkopuolisten juontieit puolustuslaitoksen asioissa on valittavalla tehokkain-toimenpitein saatava ehkäistyksi.

valta on saatettu nojautumaan työ- ja ammattieduskuntaan, ovat erilaisin laitteisin perustuvat puolue-
et täysin tarpeettomia valtiollisina toimelminä, joskin niitä vapaina järjestöinä tulevaisuudessaakin saat-
taa esiintyä.

5. Presidentin valitsee kansa kunnedeksi vuodeksi kerrallaan yleisen, yhtiällisen, salaisen ja välittömän
äänioikeuden pohjalta. Jollei enemmässä äänestyksestä kukaan ehdokkaista saa ehdotonta enemi-
sistä, toimitetaan uusi äänestys kahden enimmän äänin saaneen välillä.

6. Valtioneuvosto, johon presidentti kutsuu tietorikkaita ja ammattisaan erikoisesti ansaitsevia jäse-
niä, on velvollinen eroamaan, jos työ- ja ammattieduskunta sitä ehdottomalla äänin enemmistöllä kai-
kista äänistä vaatii. Presidentillä on kuitenkin tällöin oikeus joko hajottaa eduskunta ja vedota uusiin
vaaleihin tai suoraan vedota kansanäänestykseen. Valtioneuvoston yksityisen jäsen on velvollinen
eroamaan, jos asanomatsesta ammatin edustajat eduskunnassa sitä vaativat.

7. Määrityt tärkeät asiat alistetaan kansanäänestyksellä ratkaistaviksi. Sitä turvataan yksilöllinen o-
keus ja vapaus. Kansanäänestyksessä on voimassa yleinen, yhtiällinen, salainen ja välitön äänioikeus.
Äänioikeuden ikäraja on oleva 21 vuotta. Äänioikeutettujen kansalaisten määräturvalla on oikeus tehdä
kansanaloite. Täten asetetaan todellinen kansanvalta tarkoituksellisesti puolueherättävällä tilalle.
Jos työ- ja ammattieduskunnassa ei tuijitetusta yrityksestä huolimatta saada ratkaisua asiassa, jolla
on yleinen merkitys, päättää asiasta presidentti, jolla kuitenkin on oikeus vedota kansanäänestykseen,
jos hän katsoo siihen olevan syytä.

III. Yksitylliset oikeudet.

8. Sananvapaus, samoin kuin kokousoikeus- ja yhdistysvapaus ja muut Suomen nykyisen H. M:n kansa-
laistalle turvatut vapaudet ja oikeudet säilytetään samoilta ehdoilla kuin ne ovat turvatut nykyisessäkin
H. M:ssä. Sitsi ainoastaan lailla niitä voidaan määrätä jaksiksi rajoittaa.

Jokaisella on omistusoikeus siihen, mitä hän on työllään ansainnut tai perinyt. Kuitenkin valtio on
kaiken ylin omistaja, joiden se voi ottaa suoraan sellaiselta hahmuunsa sellaiset omaisuudet tai omaisuuksien
osat, joita ei käyveitä yleisöön mukaisesti.

9. Tieteellinen tutkimusvapaus ja korkeakoulujen opetusvapaus on ilman ehtoja turvattava.

IV. Taloudellinen ja yhteiskunnallinen ohjelma.

10. Talouselämä on yhteiskunnallistettava. Valtio lunastaa ne yritykset, jotka päätetään sosiaalisoida,
obligatioita vastaan, joista se maksaa 4 % korkoa. Samoin valtio antaa vastaavat obligatiot kaikista
muistakin säästettyjen sijoituksista, joista sellainen vastaus tehdään. Yhden perheen kortitukset lähtöä
kuitenkin nouseko yllä 60,000 Smt:n vuodessa nykyisten arvojen mukaan. Ensimmäisen omistajan kuolua
annuleeraan obligatiot; ne eivät siis periydy.

Perintöveron olkoon sopuomunna uuden yhteiskuntajärjestelmän kanssa.
Nimenomaa huomoin ja nykyisen kehityksen aseittamen esitiden johdosta ei maataloutta voida
Suomessa sosiaalisoida ainakaan huomattavassa määrässä.

Valtion hallitun ortur liikkeitä, joilla on oma johdinto ja edustuksellinen itsehallinto, kirpallevat kesken-
ään tuotteiden laadun ja tuotannon täsmällisyyden kehittämiseksi.

Liiketoimintaa hallituneuvostoihin nimittetään hallituksen, asanomatsesta ammatin sekä liikkeen oman
itsehallintokunnan edustajat. Hallituneuvosto nimittää johtokunnan.

11. Maatalouden tulee palvelia yleisiä ja yhteisiä taloudellisia päämääriä, kuten muidenkin talouselä-
män alojen.
Pienviljelijän taloudellisesta menestyksestä on valtion pidettävä hyvää huolta.

Tilatuonon väestön maahan kinnittämiseksi luo valtio uusia pienituloja perintövuokraoikeudella.

Valtio lunastaa velkaantuneita maatiloja perintövuokraoikeiksi, mikäli tilanomistajat niin haluavat.

Sosiaalisomisen tapahtumia tärkeimmillä aloilla ratkeavat maatalouden velat, valtion antaessa yllä-
mainitut obligatiot velkojille, jolloin valtion ja maanomistajan välisen suhte järjestetään eri sopimuk-
sella.

12. Eri tuotantoaloja varten perustetaan tarkastusvirastoja, jotka hallitus asettaa asiantuntijoista ja
työläisten luottamusmiehistä. Niillä on valta nostaa syytteitä johtajia ja yrittäjiä vastaan, jos nämä
kannanlyövätkä tehtävänsä tai hoitavat ne huonosti. Syytteet ratkaisee erikoinen työtuomioistuim tai sen
paikalliset osastot. Rangaistuksena käytettävään mieluummin pakkotyötä.

13. Taloudellinen valta kuuluu yksinomaan valtiolle, joka kuitenkin voi luovuttaa kunnille ja itsehallin-
tointokunnille — eikä yksityisillekin — joko kokonaan tai mieluummin vain osat nimenomaan paikallis-
ta merkitystä omaavia aloja.

Valtion velvollisuutena on kaikenlaisen työvoiman kehittämisen.

Työvoiman käyttäminen tuottamattomaan työhön on supistettava mahdollisimman pieneksi, jotta kan-
san elintaso nousee mahdollisimman korkealle.

14. Sosiaalisomisen tapahtumia ratkeavat kaikki velat, paitsi edellämmainitut valtion obligatiot.

Kaikkia ulkomaisia veloista vastaa valtio, jolle siirtyvät myös kaikki ulkomaiset saatavat.
Sosiaalisomisen ulkopuolelle voidaan jättää sellaiset ulkomaiset omistamat liiketoimintat, joiden
yhteiskunnallistaminen ei ole sopuomunnaa yleisöön kanssa. Ne ovat kuitenkin tarkastuksen alaisia.
Jos ne sosiaalisoidaan, maksetaan niistä täysi korvaus.

V. Sivistyspoliittinen ohjelma.

15. Koska tiedon merkitys on nykyään tavattomasti kasvanut varhaisempiin aikoihin verrattuna ja
koska tieto on käynnyn erittäin tärkeä kansan syyllie riiveille, jotka voivat saada tietonsa vain äidinkieli-
kielellä eli siis Suomessa suomenkielisen opetuksen ja kirjallisuuden kautta, on suomalaisen sivistysö-
hön käyrettävä väroja lisättävä siten, että näihin tarkoituksiin määrätty julkiset varat jaetaan suoma-
lisen ja ruotsalaisen sivistysyhteisön kesken väestösuhteiden mukana.

16. Tietopuolisen sivistysyhteisön kesken väestösuhteiden mukana keskuudessa varsinkin yhteiskunnalli-
sen ja valtiollisen tiedon alalla on kinnitettävä niitä suurinta huomiota, erittäinkin kun yksityinen tieto
on uuden yhteiskunta- ja valtiojärjestyksen omistamisen tärkeimpiä edellytyksiä.

17. Suomen kieli on oleva ainoa virallinen kieli. Kuitenkin on ruotsalaiselle väestölle turvattava oikeus
käyttää omaa kielensä omien paikkakuntien virastoissa sekä annettava oikeus sivistyskalliseen itsehallin-
toon henkilökohtaisen vallinnan pohjalta.

18. Hälsingin Yliopisto ja Teknillinen Korkeakoulu on tehtävä kokonaan suomenkieliseksi.
19. Yleinen opetus- ja kasvatustajistestelmät olkoon sopuomunna uuden yhteiskuntajärjestelmän kansa-
sa.

Ammatillista sivistystä on erikoisesti tehostettava ja erikoista huomiota kinnitettävä sellaisen tekni-
llisten ja taloudellisten voimien kasvattamiseen, jotka kykenevät johtamaan yhteiskunnallistettuja lii-
keyrityksiä.

Korkeakouluissa opiskelu lähtöä riippuko varallisuudesta, vaan yksinomaan lahjakkuudesta.
Lahjakkaiden tiedemestereiden, kirjallijain ja taiteilijain työtä on julkisella varoilla tehokkaasti tuettava.
20. Sanomisto ja julkaisuominta on tehtävä riippumattomaksi yksityisintressistä ja yrttyisten kannat-
tavaisuudesta. Muuten ei ole todellista valtiollista, yhteiskunnallista ja kirjallistatseellista vapautta.

21. Kirikko on oleva erillinen itsehallinnollinen yhdyskunta, jota valtio voi määrättyillä ehdoilla avus-
taa. Seurakuntien y.m. uskonnollisten yhdyskuntien omaisuutta ei sosiaalisoida.

VI. Ulkopolitiittinen ohjelma.

22. Suomen kansa on kehityksessään myöhästynyt, kun sillä ei ole ollut määräämistä valtaa omassa maas-
saan. Varsinkin Ruotsin valta on sivistyksellisesti viirytännyt Suomen kehitystä, koska se loi Suomeen
vieraskielisen sivistyksen, joka vielä autonomisessaakin Suomen valtiossa oli suomenkielisen sivistyksen
esteenä. Samoin on riippuvaisuus Venäjältä monin tavoin viirytännyt Suomen yhteiskunnallista ja sivi-
lisaatiota. Suomeen on kehitetty korkealle paitsi omasta tahdosta, omalla vastuulla
yhteiskunnallista kehitystä. Ei mikään kansa voi kehittyä korkealle paitsi omasta tahdosta, omalla vastuulla
omaksi hyväksi. Sen vuoksi on kansainvälinen valtiollinen riippuvaisuus ehdottomasti hyljättävä ja kaik-
ki voimat koottava puolustamaan Suomen suvereniteettiä itsenäisyyttä. Luja puolustusasento ja voima voi-
daan nojata vain yhteisöön ja yhteishenkeen, joiden edellytyksinä kansallissosiaalisimi on.

23. Kansojen elämässä on oma etu ehdottomasti ratkaisevin valtuin, koska kansat edustavat lukuisten
sukupolvien työn jatkuvuutta. Mikään sukupolvi ei saa vaarantaa aikaisempien sukupolvien jätämää
perintöä eikä niitä elinehoja, jotka tulevat polvet ovat oikeutettuja edellyttämään vaatimaan. Kansakun-
nat muodostavat täten suuria työyhteisöjä, eläviä organismeja, joiden keskinäisissä suhteissa omat edut
ovat jokaisista sukupolvea velvoittavia. Tietoisuus tästä on oleva myös Suomen ulkopoliittikan määrätään
valtuin.

24. Edellämmainittu ei kuitenkaan merkitse kansallista eristytymistä. Päinvastoin on tunnustettava kan-
sojen keskinäinen sivistyskallinen ja taloudellinen riippuvaisuus ja kaikin tavoin kehitettävä kansainväli-
sistä yhteistyötä ja hyvää yhteisymmärrystä, koska kansoilla on myös paljon yhteisiä etuja. Valtiollises-
ti täysin vapaiden kansojen kilvoitelu sivistyksen, talouden, urheilun j.n.e. aloilla on ihmiskunnan ylei-
sen edistyksen tärkeimpiä kannustimia.

Suomen Kansallissosiaalisomisen Liiton on tietoinen siitä, että Suomen huomannantimet on erinomaisen
yksipuolista. Tämän johdosta se pitää mitä suotavimpina, kansallissosiaalisomisen toteututtua useimmassa
Euroopan maissa, elinellisen ja hyvin organisoitun taloudellisen yhteistyön aikaansaanamista Euroopan
eri maiden välillä.

25. Siirtämällä talouselämän johdon yksityisyyttä ja epävarmuutta yhteiskunnan suunnittelun varaan, voidaan toteuttaa enistä huomattavasti laajakantoisempi sosiaalivakuutus, josta tuhansien perheiden onni on riippuvainen. Verotusta voidaan oleellisesti vähentää, mahdollisesti myöhemmin kokonaan poistaaakin. Poistamalla työttömyys vakinnutetaan kansallisten elinolosuhteiden parantaminen. Se ei kestä vertisten vallankumousten ja kansallisten järjestelmien häviötä. Siirtymisen ajan vaatimaan järjestelmän on suorittava rauhallisen kehityksen tieltä. Ilman kansallissosialismia ei kuitenkaan koskaan Suomen eduskuntaan saada enemmistöä uuden talousjärjestelmän hyväksi. Siksi on välttämätöntä, että mahdollisimman laajat terveyslääkkeet ajatellaan kansallissosialistien kannattamaan kansallissosialismia.
27. Suvereninen valtio, jonka kansan suuri enemmistö on jonkin määrätyn taloudellisen ja yhteiskunnallisen toteutustavan kannalla, voi tuohon uudistukseen ryhtyä, vaikkei sitä muissa sivustymassa samanaikaisesti toteutettaisikaan. Pähasia on, että uudistus on ajan todellisen kehitysvirtauksen mukainen.
28. Kansallissosialismi pyrki päämäärätään siten, että se koettaa saada valtion ottamaan haltuunsa ja pitämään täydessä toiminnassa sellaiset yritykset, jotka yksityisyyttäisyyden varassa toimintansa eivät työskentele joko ainakaan taltta vain osalla toimintatapaansa. Yhteiskunnallistuttaminen aloitetaan nimenomaan luotto-, voima-, liikenne-, viestivälitys- ja joukkokulutusteollisuustalouden sosiaalisoinnilla.

Biilaga 4

Finlands Folkorganisations riktlinjer av 1933
(källa: tryckt broschyr)

Organisationsens huvuduppgift är att förena hela det finska folket till ett enda stort Finland – skapa en kraftfull nationalsat, som villar på grundsatser: **FRAMOM EGENNTYTAN GÄR GEMENSKAPENS VÄL.**

Organisationen har därför utarbetat sammanfattande riktlinjer för de medborgare, som under en måltid medveten och ansvarig ledning förena sig att väcka vårt folk till insikt om det nuvarande tillståndets ohållbarhet inom stat och folkushushållning och bristfälligheterna inom vårt samhälls- och kulturliv, samt att i enlighet med **GEMENSKAPENS KRÄV**, skapa och utveckla de riktiga former och den ordning som kan ersätta den nuvarande splittringen och anarkin.

GRUNDSATSER

1. Den enskildes skyldigheter äro större än hans rättigheter, vilka ovillkorligen måste underordnas gemenskapens välfärd och krav.
2. Finsk medborgare är blott den, som erkänner sig tillhöra vårt folks blod-, ödes- och kulturgemenskap. Ingen, vars handlingssätt står under utländsk ledning får sålunda vara finsk medborgare.
3. Endast finsk medborgare äger beslutanderätt om statens och samhällets angelägenheter och lagar. Ej partiåsyn men vederborandes skicklighet och beprövade medborgerliga dugigheter må utgöra måttstocken vid val till ämbeten, befattningar och uppdrag. Landet må en gång för alla vardas befriat från partivälde och -självvälde.
4. Det är statens ovillkorliga skyldighet att draga försorg om betryggandet av sina medborgares utkonstmöjligheter och dessa möjligheters vidare framsteg enligt sund utvecklingsprinciper. Arbetslöshet och härlav fransprungnen nöd får ej förekomma i detta land, som dock har så utomordentliga möjligheter för ett allmänt välfärd.
5. Varje medborgare är skyldig att med gemenskapen som högsta rättensöndre utföra andligt eller kroppsligt arbete.
6. Den privata äganderätten förblir orubbad, dock må den ej gestalta sig till en makt som äventyrar samhällets och gemenskapens intressen.
7. För att förverkliga sina allmännyttan äsyftande grundsatser, danar organisationen som förutsättning härför hos våra medborgare en ny världsåskådning, vars valsepråk inom det samhällsliga och det ekonomiska livet är:

”ALLMÄNNYTTRAN FRAMOM EGENNTYTAN”

8. Folkushållningens ändamål är behovstäckningen, icke länekapitalens största möjliga räntabilitet. Förutsättningar må skapas för vårt ekonomiska livs oavhängighet av det nuvarande rättsystemets bördor. Därför må landet befrjas från

DEN ÖVERSTATTLIGA STORFRANSANSENS MAKT

ty endast så kan **GEMENSKAPEN** som högsta princip inom samhällslivet och folkushållningen förverkligas och spekulaton i medborgares arbete förhindras.

9. Även penningväsendet må underordnas riksgemenskapens krav.

10. Jordbruket, vår huvudnäring, må enligt allmännyttans grundsatser rationellt stödas i det att förnuftiga jordreformerna genomföras och livsdugliga nybyggen skapas samt all spekulaton i jord och skog förhindras.

Bilaga 5

Suomalaissozialistinen Työväen Puolues program av 1935
(Källa: Ensio Uoti, Näin tahtoi valtiomies, Helsinki 1955, s 236 ff)

Suomalaissozialistinen valtio- ja talousohjelma.

Suomalaissozialismin ydinpäämäärä on: Suomen uudelleen rakentaminen suomalaisessa hengessä todella vapaaksi kansanvaltioksi.

Tämän päämäärän saavuttamiseksi suomalaissozialismi toteuttaa seuraavan ohjelman:

1. Valtiopoliittinen perussäätös.

Koska Suomen valtakunta on suomalaisten kotina, on välttämätöntä:

a) Ulkopoliittisesti:

1. Rippumattoman ja terveen suomalaisen kansallivaltion rakentaminen

2. Suomalaisen etujen voimaaperäinen valvominen ulkomailla.

b) Rotupoliittisesti:

3. Kaikkien ei-suomalaisen ertottamien vastuumalaisista toimita julkien elämän alla.

4. Joutalaisten ja muiden kookkaverrina elävän ulkomaalaisen maahanolon estäminen. Vahingolliset ulkomaalaiset ja joutalaiset voidaan karkottaa maasta.

c) Kansalaisoikeudellisesti:

5. Tyksen kansalaisoikeuksien myöntäminen vain niille suomalaisille, jotka tunnustavat kuuluvansa kansaamme yhteisin kohtalo- ja kulttuurisitten.

6. Muitten kuin suomalaisen oikeuttamien elämään vain vieraina Suomen valtiossa ja muukalaislaksien alaisina.

7. Suomalaisen oikeuksien ja etujen asettaminen niitten etujen edelle, joista vierasiin kansalaisuuksiin kuuluvat nauttivat.

II. Talouspoliittinen perussäätös.

Kansantalouden tehtävänä on kansan tarpeitten tyydyttämisen eikä pakkoman mahdollisimman suuri kannattavuus.

8. Suomalaissozialismi tunnustaa periaatteellisesti yksityisomaisuuden ja silyttä sen valtion suojelusen alaisena.

9. Suomalaissozialismi asettaa, koska kansan etu sen vaatii, rajan kohtuuttomien rikkauksien kerääntymiselle yksilöiden käsiin.

10. Kaikki suomalaiset muodostavat työyhteisön yleisen hyvinvoinnin ja sivistyksen edistämiseksi.

11. Suomalaissoialismi huolehtii siitä, että yleisen, jokaista suomalaista koskevan työntekevöityssuuden puitteissa ja yksityisomaisuuden periaatteellisen tunnustamisen pohjalta, jokaisella suomalaisella on vapaat einkinomahdollisuudet ja vapaa työnsä tulosten käyttöoikeus.

12. Pien-, keski- ja suuryrityellisyys tullaan oikeissa suhteissa säilyttämään taloudellisen elämän kaikilla aloilla, myös maanviljelyksessä.

11. Statsbyggartanken må göras till en förpliktande makt, inför vilken varje medborgare ansvarar:
 - a) Var kulturförn bör bygga på nationell grund.
 - b) Skolorna bör inrättas för det praktiska livets behov.
 - c) Det offentliga ordet må obetingat stå vid sanningen och avhålla sig från grundlösa häcklande och snutskastande av motståndare.
12. Varje finsk medborgare må besinna att rikets tillvaro är beroende av nationens försvarsvilja och försvarsduglighet.

13. Framtiden har sin rot i det förgångna och i nuet, varför omsorg bör ägnas barnens och ungdomens danning såväl till själ som kropp. Moderkapet bör skyddas liksom även den ålderdom, som uppfyllt sina förpliktelser i gemenskapens tjänst.

14. För att åter göra de stora livsvärderna till vårt folks egendom, bekämpar organisationen materialismen, egenlyftan och likgiltigheten. Dess etiska mål är nationens äre, varaktiga, andliga tillfrisknande. Må därför det religiösa arbetet oförskädat bland våra medborgare väcka en klar insikt om livets mening samt skapa ett starkt medborgerligt samvete.

13. Kaikki yritykset ja laitokset, joissa valtiolla jo nyt on huomattava osuus ja jotka ovat yleistydyllisiä laatu luustetaan valtiolle.
14. Koronkirkkona ja keinotekoisuun samoin kuin häikäilemättömän rikastumisen kansan kustannuksella ja vahingoksi rangaistaan erikoisen ankarasti.
15. Jokaisia suomalaisia koskeva määrälläinen työvelvollisuus otetaan käyttöön.

III. Talouspoliittinen perusajatus.

Koska rahalaitoksen tehtävänä on kansakunnan palveleminen, eivät rahapohdat siis saa muodostaa valtiota valitessa, on suomalaisssosiaalismin päämääränä korko-otjunden poisjättäminen:

16. Kansan vapauttaminen sen koronmaksun velvoitavasta velkaantumisesta suurilainapääomalle.
17. Valtio- ja seditpankin eli Suomen Pankin valtiollistamisen tehostaminen.
18. Kansallisen rahajärjestelmän toteuttaminen.
19. Suurten julkisten töiden (vesivoiman sähköksi muuttaminen, liikenneteiden rakentaminen jne.) rahoituksen järjestäminen joko suorastaan valtion toimesta korottomasti tai lainaamalla suurista säästökas-solista (esim. vanhuusvakuutuskaassasta) ilman ulkomaisia lainoja.
20. Kauppa- ja liikepankkien asettaminen valtion valvontaan.
21. Perintöpoliittinen verotuksen uusiminen sosiaalisia ja kansantaloudellisia perusajatuksia vastaavaksi.

IV. Yhteiskuntapolitiittinen perusajatus.

Koska yleinen hyöty on korkein laki, on suomalaisssosiaalismin päämääränä:

22. Suurtaunatseen vanhuudenvakuutuksen rakentaminen valtiollistamalla elinkortkoloitokset. Jokaiselle tarpeelle Suomen kansalaiselle turvataan määrättyä ikävuodesta alkaen tai ennenkalsen pysyvän työkyvyttömyyden kohdattua riittävä eläke.
23. Kaikkien seilaisen saalis- ja koronkirkontaomaisuuden, joka ei ole rehellisellä työllä hankittu, otta-minen valtiolle ja käyttäminen sosiaalisen huollon rakentamiseen.
24. Suomen kansan elintason volnaperäinen kohottaminen ja lujan perustan luominen sen jatkuvaa kohottamista silmällä pitäen.

V. Kulttuuripoliittiset perusajatuset.

Koska kaikkien tieteitten ja taiteitten kukoistus, perustanaan poliittisesti vapaa ja taloudellisesti terve valtio, on sivistyksen korkein päämäärä, on suomalaisssosiaalismin seuraavat vaatimukset:

25. Nuorison kasvattamiseksi ruuinnillisesti terveeksi ja henkisesti vapaaksi suomalaisen ajatusmaailman suurten perintätapojen mukaise sti.
26. Täydellinen uskonnollinen ja omantunnon vapaus.
27. Kristillisten uskontunnustusten erikoissuojelu.
28. Sellisten uskonoppien tukahuttaminen ja loitolla pitäminen, jotka ovat suomalaisen siveyksikäsitte- en vastaisia ja joiden sisällöllä on valtiota ja kansaa hävittävä luonne.
29. Kaikkien kansaa ja valtiota vahingoittavien vaikutusten tukahuttaminen kirjotelmassa ja sanoma-lehdistössä, kirjoissa, taiteessa, elokuvissa ja radioissa.
30. Lujahuonoitosten miesten kasvattaminen kansamme johtajiksi suomalaisissa korkeakouluissa.

VI. Sodallaillen perusajatus.

Koska Suomen puolustuksen tarkoituksena on suojella maata ja kansaa ulkomaisen vihollisen hyökkäyk-siltä, vaatii suomalaisssosiaalismin sen toteuttamiseksi:

31. Suomen kansan puolustusahdon ja -kuntoisuuden kehittämistä huippuunsa. Kaikille sen voimille on tehtävä mahdolliseksi voida tehokkaasti ottaa osaa maamme puolustukseen.
32. Ankaran säätykurin alaisen ammattiseerikunnan kasvattaminen kehittämään kansanarmeijan-me.

VII. Maatia perusajatusia.

Suomalaisssosiaalismin vaatii lisäksi seuraavien uudistuksien toteuttamista:

33. Sanomalehdistön parantaminen ja kaikkien sellaisten julkaisujen tukahuttaminen, jotka loukkaa-vat Suomen kansan arvoja. Kaikkien väärin tai tarkoituksellisesti muunnettyjen uutisten levittäminen on ankarasti rangaistava.
34. Vaallian muuttaminen, jonka yhteydessä poistetaan nykyisen vaallitustalon moraalittomat muodot ja valittujen kansanedustajien vastuuttomuus (immunitetti).
35. Eri ammattipiirien edustajista kootun kansaneduskunnan muodostaminen.
36. Oikeudenkäynnin uusiminen seuraavilla aloilla:
 - a) maaoikeudessa
 - b) siviilioikeudessa
37. Valtio-oikeudellisessa suhteessa:
Suomalaisia olemusta vastaavan valtioonuodon toteuttaminen, jossa itsenäinen valtio-ohjaus on keski-tettyä ylipäinään johtoon.

Bilaga 6

Yhteisrintamas program av 1936
(Källa: Yhteisrintama 1, 2, 4 o 5/1937)

Yleisiä suunnitteluvoja.

YHTEISRINTAMAMAN tarkoituksena on vastustajien johtajaperiaatteeseen nojautuen poistaa yhteiskunnalliset ristiriidat.

YHTEISRINTAMA tahoo siirtää tulevassa yhteiskunnassa talouselämän johdon ammattieduskunnalle ja hävitää kansamme sisäisesti repivät luokkapuolueet.

YHTEISRINTAMA tahoo muuttaa nykyisen yhteiskunta- ja talousjärjestelmän asettamalla suunnitelmaisuuteen perustuvan talouspolitiikan nykyisen taloudellisen epäjärjestyksen, mielivalian ja epävarmuuden tilalle.

YHTEISRINTAMA tahoo alistaa yksilölliset oikeudet kokonaisuutta palvelemaan sekä nousia päätävään taisteluun kaikkia niitä vastaan, jotka tavalla tai toisella vahingoittavat yhteisettä.

Talou- ja yhteiskuntapolitiikka.

YHTEISRINTAMA tahoo korko-ortjunden poistamista, rahakannan vakinnuttamista ja maamme kehittämissä oma varainvalvontaan sekä sen velkaantumisen estämistä.

YHTEISRINTAMA tahoo, että epäkansalliset liikeyritykset, luottolaitokset, vakuutuslaitokset ja apteekit yhteiskunnallistetaan sekä suuryritykset aistetaan tehostettuun valtion valvontaan.

YHTEISRINTAMA tahoo, että suurmetallisuus on yhteiskunnallistettava kolmenkymmenen vuoden kuluessa korvaukselta.

YHTEISRINTAMA tahoo yksityisyyritteliäisyyden ja osuustoiminnan säilyttämistä, vieläpä niiden tukemista, mutta samalla estää niiden muodostumassa voimakkoiksi ja kokonaisuutta häiritseviksi.

YHTEISRINTAMA tahoo, että jokaisen on tehtävä työtä, olkoon se sitten aineellisia tai henkisiä, sekä ilman työtä ja väirannäköä saadun tulon poistamista.

YHTEISRINTAMA tahoo yhteiskunnan osallistumista suuryritysten voittoon.

YHTEISRINTAMA tahoo, niin ruumiillisen kuin henkisen työn tekijän, taloudellisen ja henkisen aseman kohottamista syväälle käyvien sosiaalisten uudistusten kautta.

YHTEISRINTAMA tahoo talouselämän suurempaa järkiperäistämistä, jotta hyödykkeiden jakautuminen mahdollisimman vähillä välikäsillä tullee mahdolliseksi ja työpäivän lyhentämistä sitä mukaan kuin rationaalisointi sekä tuotannon koneellistaminen vapauttaa työaikaan.

YHTEISRINTAMA tahoo, että kaupunkien liiallisen väestönkasvu on estettävä sijoittamalla teollisuuslaitoksia enemmän maaseudulle, jolloin työnteijöillä on tilaisuus osalliseksi maan-omistukseen ja maataloustuotannolle syntyvä uusia kolutuskeskuksia.

YHTEISRINTAMA tahoo, että maataloutta on tehokkaasti edistettävä yhteisen edun mukaisella ja järkiperäisellä tukemisella.

YHTEISRINTAMA tahoo viljelyskelpoisen maan asuttamista ja tilattoman väestön kiinnittämistä maahan.

YHTEISRINTAMA tahoo työkyvyttömyys- ja vanhuushuollon suurpiirteisä laajentumista.

YHTEISRINTAMA tahoo, että Suomen kansa pysyy terveenä ja rodullisesti puhtaana.

YHTEISRINTAMA tahoo, että Suomen kansalaisena saa olla vain henkilö, joka on vereltään, kieleltään, mieleltään ja nimeiltään suomalainen. Se, joka ei ole maan kansalainen, saa elää Suomessa ainoastaan muukalaisena.

YHTEISRINTAMA tahoo, että julkisiin toimiin saadaan asettaa ainoastaan maan kansalaisia.

Sivetyypolitiikka.

YHTEISRINTAMA tahoo, että suomenkieli on oleva Suomen ainoa kieli.

YHTEISRINTAMA tahoo, että sivistystä on edistettävä kaikkien kansalaispiirien keskuudessa ja opin saati riippukoon lahjakkuudesta.

YHTEISRINTAMA tahoo koulutojien perusteellista uudistamista.

YHTEISRINTAMA tahoo oikeuslaitoksen täydellistä uudistamista.

YHTEISRINTAMA tahoo, että kiriko on oleva valtion avustama yhteiskunta.

YHTEISRINTAMA tahoo, että heimo- ja ulkosuomalaisiasia on hoidettava maan arvon mukaisesti.

YHTEISRINTAMA tahoo julkisen sanan moraalisen tason kohottamista sekä päätettävissä taisteluja poliittisia valheita vastaan.

YHTEISRINTAMA tahoo, että rangaistus on muutettava yhteiskuntaa hyödyttäväksi ja tehokkaaksi parannusmuodoksi.

YHTEISRINTAMA tahoo ruumiillisen kulttuurin kehittämistä.

Maanpuolustus- ja ulkopolitiikka.

YHTEISRINTAMA tahoo, että puolustuslaitteiden on kehitettävä maan kantokyvyn mukaisesti ja maan sisäiset oloj muodostettava selaisiksi, että kaikki kansalaispiirit tunnevat korkeaksi velvollisuudekseen puolustaa kansallisen Suomen rajoja.

YHTEISRINTAMA tahoo, että suojeluskuntalaitos on muodostettava kaikkia kansalaispiirejä käsittäväksi vapaaehtoiseksi puolustusjoukoksi.

YHTEISRINTAMA tahoo, että kansainvälinen valtiollinen riippuvaisuus on hyjättävä ja Suomen täydellinen suvereenisuus on täytettävä maan rajoihin saakka.

Siirtymisen ajan vaatimaan järjestelmään tahoo YHTEISRINTAMA suorittaa rauhallisen kehityksen kautta nojautuen Suomen perustuslaktiin ja eduskunnan enemmistöön.

Bilaga 7

Suomen Kansallissosialistinen
Työjärjestös Program av 1942
(Källa: J. Leino - T. Snelman, Suomenlinen kansallissosialismi, 1942)

Ohjelmalliset perusvaatimukset

Uuden kansalliseen elämäntähtämyksen rakentaminen edellyttää uuden rakennusohjelman olemassaoloa ja toteuttamista sekä sellaisen kansallistajiston luomista ja toimintaa, joka pystyy takaamaan, että uudesta rakennuksesta todella tulee mainittu ohjelman hengen ja tarkoituksen mukainen. Tässä mielessä on Suomen Kansallissosialistinen Työjärjestö ohjelmalliseksi perusvaatimuksensa hyväksynyt:

1. Suomi on kaikkien suomalaisten yhteinen koti, jonka rakenteen ja toiminnan määrää yhteinen etu.
2. Suomen kansan jäseniksi tunnustetaan vain ne yksiköt, jotka verisidonnaisuuden sekä kulttuuri- ja kohalasteiden nojalla voidaan katsoa kuuluvan suomalaisen kansayhteisöön. Muut ovat muukalaisia ja saavat elää maassa vain muukalaislainsäädännön alaisina.
3. Suomen kansan jäsenistä on huolehdittava estämällä epäterveet avioliitot, edistämällä lapsi- ja äitiyshuoltoa, parantamalla asunto-oloja, saattamalla voimaan yleinen liikuntakäsky ja ravitsemusjärjestys sekä toteuttamalla vanhuusvakuutus.
4. Ulkosuomalaisten sekä suomalaistehtäviensä täysipitoisten jäsenten muuttoa Suomeen on edistettävä.
5. Puoluejakoisen valtiojärjestyksen tilalle on luotava ammattikuntainen, vastuu- ja johtajaperiaatteisiin nojautuva eilimellinen suomalainen ja todella kansanvaltainen valtiojärjestys.
6. Kunnan, uskollisuuden, velvollisuuden, vakaan uskon ja rehellisen luottamuksen periaatteet on saatettava voimaan suomalaisessa yhteisöelämässä. Oikeus ja oikeustalutus on uudistettava kansalliseilimellisessä hengessä kansan terveen oikeustalutuksen pohjalta.
7. Vapaikapitalistinen talousjärjestelmä on kunnioitava ja sen tilalle on luotava luonnolliseen elämäntähtämyksen perustuva eilimellinen ja suunnitelmallinen kansallisen työn järjestys. Ilman työtä ja vaivannäköä saatu tulo on poisotettava ja sotariviot on perittävä valtiolle.
8. Korke-orjuus on murtettava.
9. Yksityinen yrittäjävapaus on turvattava kansakunnan edun määräämissä rajoissa, mutta kaikki epäterve, kansayhteisyyden etuja vahingoittava taloudellinen toiminta on päättävästi torjuttava.
10. Työntekijöille on suotava osuus liikeyritysten voittoon.

11.

Talouselämä on vapautettava kansainvälisen pääoman riistolta. Velkaantuminen ulkomaiselle pääomalle on estettävä.

12.

Maata viljelemään kykeneville on taattava kunnollinen viljelysala toimeentulon takaavien ehtojen, Valtion ja suurtilojen maata on tarpeen mukaan luovutettava. Uutisraivausta on valtion toimesta harjoitettava suurella mittakaavassa.

13.

Sotainvalideille, vammaustalpojille sekä työntamilla kunnostautuneille on korvausetta luovutettava maata viljeiltäväksi riittävin toimeentuloehdoin.

14.

Kansakunnan tarvitsemien hyödykkeiden hankkimiseksi on luotava kansallinen eläntuslaitos. Maanmyynti- ja -luovutus on saatettava valtion valvonnassa alaiseksi. Terveen talouppokaiskäytön eilimän perusehdot on turvattava.

15.

Keinoittelu ja rikaantumisen maan ja kansan etujen kustannuksella on estettävä ja kaikella ankaruudella rangaistava.

16.

Jokaisen kansayhteisön jäsenen on tehtävä työtä voimiansa ja kykyjensä mukaan. Valtiovallan on pidettävä huolta siitä, että jokaiselle kansakunnan jäsenelle taataan hänen lahjojensa, kykyjensä ja eilimätyksensä mukainen sivistyksen kasvatusta. Nuorisoliike on kehitettävä kansakunnallisen eilimätyksen voimainlähteenä. Opetus kaikilla aloilla ja kaikissa asteissa on uudistettava kansalliseilimellisessä hengessä elävää elämästä silmäläpikäiden ja koolut tieto karstittava pois oppisunnitelmissa. Kansan terveyttä eilimästä vahingoittavat henkiset virtauksat on estettävä. Ammatillisuus on nostettava voimakkaan tuotannon edellyttämälle tasolle.

17.

Heimo- ja ulkosuomalaisasia on hoidettava maan arvon mukaisella tavalla.

18.

Puolustusvalmiutta on tehostettava kansakunnan eilimäntuotteen perusehtona. Todelliseen asevelihenkeen perustuva sotilaallinen koulutus on tehtävä myöskin nuorisokasvatuksen eilimäntuotteen osaksi.

19.

Suomen suhteita ulospäin on hoidettava maan eilimäntuotteen, arvon, kunnan ja aikeellisen koekemattomuuden edellyttämällä tavalla.

20.

Suomen on liityttävä uuteen Eurooppaan aateellisesti ja poliittisesti, ja on maamme pyrittävä voimiansa mukaan edistämään uuden kansalliseilimellisen hengen mukaisen järjestyksen syntymistä Euroopassa.

Aseveljien Työjärjestös program av 1942
(Kalla: Vapo II amp IX F.2, RA)

Aseveljen Työjärjestön ohjelmalliset suuntaviivat

Kansamme raskaat veri- ja omaisuusuhrit, joita vuosittainen puolustuslaitelunne kansallisen vapauttamme ja olemassaolomme puolesta ovat vaatineet sekä sokan ihetkyyden pohjalte rakennetun puoluejärjestelmän synnyttämä sisäinen riikintäisyys ja sen aiheuttama heikkous ovat osoittaneet, että on luotava terveessä aseveljengessä sekä sisäisesti että ulkonaisesti yhtenäinen Suomi, jossa korkeimpänä ja kaikilla velvoittavana lakina on: yhäsihyvä ylämät kalteen.

Työn aatteellisuena pohjana on oleva: yksitö kytekytyy yhteisöön ja vain tämän ansiosta on hänen työllään ja omaisuudellaan arvonsa. Yhteisöllä on äisyyttä, yksitöillä ei. Tämän vuoksi yhteisön tulee olla kaiken taloudellisen sijatun lähtökohdana.

1. Yksilön arvo yhteiskunnassa on punnittava hänen luonteensa, kykynsä ja yhteiskunnan hyväksi suorittamansa työn perusteella. Nämä ovat myös mittpaunt virkoja ja toimipaikkoja täytettessä.

2. Suomen kansalainen on vain se henkilö, joka veri-, kohtalo- ja kulttuurisesti kuuluu suomalaiseseen kansayhteisöön. Muut ovat mukalaisia ja saavat elää maassa vain mukalaisalaisääänön alaisina.

3. Kansamme terveytämiseksi on esettävä epäterveet avioliitot, tarvittava lapsi- ja älttyshuolto on järjestettävä, asunto-olot on parannettava, yleinen liikuntakasvatus ja ravitsemusjärjestys on saatettava voimaan sekä suurpiirteinen työkyvyttömyys- ja vanhushuolto on toteutettava.

4. Työväestölle on varattava tilaisuus maanomistukseen, omakotiasuntojen muodossa, sijoittamalla teollisuuslaitoksia maaseudulle, jolloin myöskin maataloustuotteiden hinnat vakintuistivat uusien kuitutuskeskuksien ansiosta ja epäterveellinen suurkaupunkinuoero estyisi.

5. Heimo- ja ulkosuomalaisten asia on hoidettava maan arvon mukaisella tavalla.

6. Puoluejakoisen kansakunnan elinjuuria heikentävän valtiojärjestyksen tilalle on luotava ammattikunnallinen, vastuuperiaatteen nojautuva elimellinen kansanvaltainen suomalainen valtiojärjestys, jossa jokaisen työtätekevän kansalaisen on kuultava oman alansa ammattiliitton.

7. Materilialistista maallanankaitsonnusta patkeleva epäkansallinen oikeuslaitos on uudistettava kansallisen oikeustajunnan mukaiseksi. Kunnia, uskollisuus, velvollisuus, vakaa uskon ja tehellisen huottamukseen periaatteet on saatettava voimaan oikeuden käyössä ja suomalaisessa yhteiselämässä.

8. Vapaaseen kilpailuun perustuva talousjärjestelmä on poistettava ja tilalle luotava elimellinen kansakokonaisuutta palveleva tuotannollinen elämä.

9. Yksityinen yrittäjävapaus on kansakokonaisuuden edun määräämissä rajoissa turvattava. Epäterve kansakunnan etuja vahingoittava talouselämän rengastuminen on esettävä.

10. Kansainvälisestä yhiyhtöisyydestä rahavallista ja sen korko-orjuudesta on vapauduttava. Rahatalous on saatava kansakokonaisuutta palvelemaan. Luotto- ja vakautuslaitokset sekä suuryritykset on alistettava valtion valvontaan. Ilman työtä ja vaivanankkōä saatu tulo on poistettava.

11. Valtiovallan on huolehdittava, että jokaiselle kansakunnan jäsenelle taataan työtä hänen lahjojensa, kykyjensä ja edellytyksensä mukaisesti. Maatalous on maamme pääelinkohtio ja talouselämämmen perusta. On luotava elinvoimainen ja terve talonpoikaissääty.

Maata saavat omistaa vain ne, jotka sitä viljelevät ja hoitavat tai käyttävät sitä muuhun hyödylliseen toimintaan. Kaitille pystyville maanviljelijöille sikäli kuin kokonaisuuden tarve vaatii, on järjestettävä maata riittävästi ja sellaisin ehdoin, jotka takaavat hänelle ja hänen perheelleen riittävä ja varman toimeentulon.

12. Terveen talonpoikaissäädyt perintöoikeus on turvattava, sukutiöjen liika velkaantuminen on esettävä, samoin maatalian joutuminen viljelijäiksi sopimattomiin käsiin. Uusia perintöölöjä suunniteltessa on ennen muuta otettava huomioon sotainvaliidi, vapautuslaitot ja eri työrintamilla kunnostautuneet kansalaiset. Heidän ansionsa ja työnsä kansamme tulevaisuuden hyväksi on heille maallioja järjestettävä olettava huomioon.

13. Verotusjärjestelmä on perusteellisesti uusittava kansalaisten suhteellisen kantokyyyn mukaiseksi.

14. Kielikysymys on ratkaistava kansallisyhtäön arvon mukaisesti. Jokaisen kansayhteisöön jäsenen on tehtävä työtä voimiansa ja kykyjensä mukaan. Valtiovallan on taattava jokaiselle kansakunnan jäsenelle hänen lahjojensa, kykyjensä ja edellytyksensä mukainen sivistyskellinen ja ammatillinen kasvatus. Nuorisoliike on kehitettävä kansakunnallisen elinellisytyden voimantähtöksi. Opetus kaikilla aloilla ja kaikissa aineissa on uudistettava kansalliselimellisessä hengessä elävää elämää silmällä pitäen ja kuollut tieto karstittava pois oppisuunnitelmasta.

15. Puolustusvahvuutta on tehostettava kansakunnan elämätoikeuden perustehtona. Todeelliseen asevelihenkeen perustuva sotilallinen kouluus on tehtävä myöskin nuorisokasvatuksen ohjaimiseksi osaksi.

16. Suomen suhteita ulospäin on hoidettava maan elinellisen, arvon, kunnian ja alueellisen koekemantomuuden edellyttämällä tavalla.

17. Suomi liittyy sekä aatteellisesti että poliittisesti uuteen Eurooppaan sen täysivaltaisena jäsenenä, jonka oikeuden kansamme on lunastanut verellään.

Bilaga 9

Suomen Valtakunnan Liittos program av 1942
(Kalla: Risto Rytis samling, pärm 26, RA)

SUOMEN VALTAKUNNAN LIITTO (S V L)

SVL on kansalaisjärjestö, jonka päämääränä on valtakunnan sisäinen lujiittaminen ja hajallaan joutuneiden Suomen heimojen kokoaminen suureen yhteiseen isänmaahan ja tämän laajentuneen isänmaan rakentaminen työn ja oikeuden kestäville pohjalle.

SVL:n keskiys tämän suurimman kansallisen tehtävämme tärkeimmistä kohdista on seuraava:

1. Suomen kaikkien heimojen koti ja luovuttamaton isänmaa on oleva luonnon muodostamien ikuisien rajojen määrittämä Suomi, jonka esi-isämme ovat asuttaneet, heinomme raijanneet ja soittaneet raskain uhrein vapauttaneet.
2. Suomen kansan nykyiset saavutukset rakentuvat omaperäisen, ikivanhan kulttuurimme pohjalle. Siksi on kansallisen kehityksemme vaaliminen valtiomme kunnakas erikoistehtävä.
3. Suomen valtio- ja yhteiskuntajärjestyksestä on kehitettävä esi-isämme kansanvallan rakentuvan johtaja- ja vastuuperiaatteen mukaan niin, että kansan kokonaisuuden etu saadaa toteutetuksi ja luokka- ja puolueriitit poisotetuksi.
4. On huotava keskitetty, vastuunalhainen hallitusvalta. Valtion päämiehen on oltava kansan itsensä välisensä.
5. Valtiojärvi on oleva kansan mielipiteen tulkki ja yhdessä valtion päämiehen kanssa niillä on oleva lausäädäntä- ja verotusoikeus. Vaajjärjestelmän on oltava sellainen, että valheen tulos vastaa kansan todellista tahtoa. Valtiojärvien jäsenyys on oltava luottamus- ja kunnioitettava, ei ammattii.
6. On rakennettava uuteen Eurooppaan sopeutuva kansallinen Suomi ja huotava edellytykset pysyvälle, luottamukselliselle yhteistyölle muiden kansallisten valtioiden kanssa.
7. Maanpuolustuksemme on kansallisten kehittävä soturikuntaamme ja valtakuntamme vartioasemana vastaavalle korkealle tasolle.
8. Yhteiskunta rakentuu yksityisen omistusoikeuden pohjalle ja yksityisyritteliäisyys muodostaa taloudellisen toiminnan perustan.
Mutta jos yksityinen etu joutuu ristiriitaan kansakunnan yhteise dän kanssa, on edellisen välytettävä. Valtion on ohjattava talouselämää yksinomaisena silmämäärätään kansakunnan elämän vaatimusten ja tarpeiden tyydyttämiseen. Pääoman on palveltava yhteistä hyvää.
9. Maatalouden kehittämistä on voimakkaasti vaalittava. Maa kuuluu sen viljelijälle, vapaalle talonpojalle. Maataloudesta on huotava kansakunnan toimeentulon turva ja koko yhteiskunnan terveen uudistumisen perustalohde. Maatalapako on esitettävä kohottamalla maaseudun elintason ja edistämällä laajentuneen valtakuntamme elinvoimaisia uudistujielijästä ja asutusvoimintaa.
10. Valtion on ohjaavalla toiminnallaan pidettävä huoli siitä, että teollisuuden ja maatalouden välillä vallitseva maanme luonnollisia edellytyksiä vastaava tasapaino. Valtakunnan voimistuvan ja laajenevan teollisuuden tärkeänä ja velvoittavana tehtävänä on huolempito siitä, että suuret luonnonrikkautemme tulevat mahdollisimman edullisesti käyetyksi kansakunnan hyväksi.
11. Työ on arvoja luovana tekijänä sekä kansakunnan olemassaolon ja kehityksen perustana nostettava kunniaan. Jokaisen kansakunnan jäsenen on voimiansa mukaan tehtävä henkisiä tai ruumillisia ta työtä. Työittomyys, kapitalistis-demokraattiselle valtiolle ominainen vitsaus, on kansallisesta valtiosta kokonaan poisotettava luonnottomana Jimtona. Yhtä oikeutettu kuin valtio on vaalimaan kansalaisiltaan työtä, yhtä velvoitettu se on huolehtimaan siitä, että kunnollisesti palkattua hyödyllistä työtä on jatkuvasti saatavissa.

12. Työantajien ja työtehtäjiin etujen ristiriita on poisotettava siten, että kummankin edut ohjataan sovinnollisesti ja oikeudenmukaisesti palvelemaan kokonaisuuden etua. Palkka- ja hintatason muodostumisen ohjaaminen oikeudenmukaisesti kuuluu valtion johdolle.

13. Työväen asiaa on ajettava samalla kansallisella pohjalla kuin työväenliikkeen alkuaikoina, jolloin se oli työtehtäkerien kansalaistemme aseman kohottamiseksi toimiva isänmaallinen liike.
On luovuttava turmollisesta luokkajärjestelmästä. Isänmaan etu on myösin työväen parissa, ja hyvinvoipa, tyytyvälinen työväestö kuuluu kansakunnan menestyksen edellytyksiin.

14. Alueellista suurentunut Suomi tarvitsee lukumäärällään suurentuneen väestön. Siksi on monilapsinen perhe ja terveelle perhe-elämälle ominaiset hyveet saatettava kunniaan. Tehokkaaseen rotu- ja perhinnöllisyystuotoon on ryhdyttävä.

15. Kansankasvatusta on valtiovaltan ohjattava siten, että jokainen yksilo valmennetaan henkisesti ja ruumillisesti määrätietoisesti Suomen valtakunnan hyödylliseksi kansalaiseksi. Tiedollisen kehittämisen ja luonteenkasvatuksen ohella on nuoriso opetetava työhön. Kasvatustyö on tapahtava kristillisellä ja kansallisella pohjalla.

16. Kouluolios on vapautettava kuolleiden tiedon opettamisesta. Ammattiopeutusta on tehostettava. Vieraiden kielten opetus on keskitettävä ensi sijalla saksankielen ja tehostettava vastustamaan käytännön tarvetta. Lahjakkaille, vähävaraisille nuorille on annettava mahdollisuudet opiskeluun valtion kustannuksella.

17. Virkamiesten on oltava sidottu kansallisiin pyrintöihimme eikä hän saa olla riippuvainen lupauksista saksaurille tai mulle epäkansallisille järjestöille. Meämme on vapautettava kaikesta juutalaisuuden vaikutuksesta.

18. Vapausajittelujemme invaaliiden sekä sankarivainajien perheen jäsenten ja omaisten huolto on oleva valtakunnan kunnia-asia. On kehitettävä nykyistä yksinkertaisempi vanhuus- ja työkyvyttömyyshuolto, joka turvaa velvoittisuutensa täyttäneelle kansalaiselle toimeentulon. Samoin on äititys- ja lapsihuolto tehostettava. Sodan vauriot on kansamme yhteisesti kannettava.

Suomen Kansallissosialistis Program av 1942
(Kalla: Kansallissosialisti nr 1222/4.7.1942)

SKS:n poliittinen uskontunnustus

1. Yksilo kytketty yhteisöön ja vain tämän ansioista on hänen työllään ja omaisuudellaan arvo. Yhteisö on isänyttä, yksilöllä ei. Tämän vuoksi yhteisön tulee olla kaiken taloudellisen ja henkisen ajattelun lähtökohana.

2. Yksilon arvo yhteiskunnassa on punnittava hänen luonteensa, kykynsä ja yhteisön hyväksi suorittamansa työn perusteella. Ne ovat myös mitana virkoja ja toimipaikkoja älyttimestä ym tehtäviä annettaessa. Syntyperä ja raha eivät saa olla asiaan vaikuttamassa.

3. Suomen saukkaat ovat kansalaisia, alamaista ja ulkomaalaisia.

Suomen kansalainen on vain se yksilo, joka veri-, kohtalo- ja kulttuuristen kuuluu Suomen kansan kohtaloyhteyteen. Ei edes alamaistensa saa olla kansallista henkeä heikentävä ja kansallenne vieraita tarkoituksiperä palveleria yksilöitä.

Julkisen elämän vastuumalaisilla paikoilla saa olla vain maamme kansalainen. Vieraan vallan alamaiset ovat ulkomaalaisia.

4. Kansamme elinkykyisyys on sen lisääntyminen ja voimistuminen. Kaikki ne esteet, jotka ovat tämän ja terveen kokonaisuutta palvelevan hengen tiellä, on poistettava. Kansamme tervehtymiseksi on rotumme pidettävä puhtaana ja sitä kehitettävä, epäterveet avoliitot on estettävä. Lapsi- ja äitiyshuolto, yleinen liikuntakasvatys ja ravitsemusjärjestys sekä välttämätön työkykyntömyys- ja vanhuushuolto on saatettava voimaan ja järjestettävä terveelle pohjalle.

5. Ulkosuomalaiset ja suomalaisteimiojen täysipitoiset jäsenet on saatava yhteiseen isänmaahan, johon terveillä olojen järjestelyllä meidän rikkaassa ja laajassa maassamme on täysi mahdollisuus.

6. Maatalous on maamme pääelinkeino ja talouselämäme perusta. Meidän on luotava elinvoimainen ja terve, komunnillaan pysyvä sekä siihen kintynyt talonpoikaisto.

Kaikkille pystyville maanviljelijöille, sikäli kuin kokonaisuuden tarve vaatii, on järjestettävä maata riittävä ja sellainen ehdoin, jotka takaavat hanelle ja hänen perheelleen riittävän ja varman toimeentulon. Terveen talonpoikaistalouden perintöoikeus on turvattava, talojen tilka velkaantumisen on estettävä, samoin maatian joutuminen viljelijäksi sopimatonniin käsiin. Uusia perintöoikeita suunniteltaessa on ennen muuta otettava huomioon sotainvaldiit, vapautustaielijat ja eri työntamilla kunnostautuneet kansalaisemme.

7. Teollisuutta on maassamme luotattaisa rikkautsia hyväksi käyttäen kehitettävä tarpeen ja mahdollisuutensa edellyttämässä määrässä.

Tyväestölle on varattava tilaisuus maanomistukseen omakotiasuntojen muodossa. Tässä mielessä on teollisuuslaitokset sijoitettava etupäässä maaseudulle. Epäterveellinen suurkaupunkimuuoto on estettävä.

8. Ryhmittäisekkyteen perustuvan puoluejakoisen, kansakunnan elinjuria heikentävän valtiojärjestyksen tilalle on luotava ammatikunnallinen vastuuperiaatteen pohjalta elinellisen ja todolla kansan tahtoa toteuttava valtiojärjestys, jonka mukaan jokainen työtekevä kansalainen kuuluu omaan alansa ammatillitioon.

9. Oikeuslaitokemme on uudistettava kansallisen oikeustajunnan mukaiseksi. Kunnia, uskoisuus, velvollisuus, vakaa usko, rehellisyys ja luottamus ovat tavoitteita jotka on saatettava voimaan oikeuden käytössä ja kansamme elämässä.

10. Verojärjestelmä on perusteellisesti uusittava kansalaisten kantokkyvyyn mukaiseksi.

11. Yksityinen yritysriippaus on turvattava. Epäterve, kansakunnan etuja vahingottava talouselämä on estettävä.

12. "Vapaaseen kilpailuun" perustuva kapitalistinen talousjärjestelmä on kumottava ja sen sijaan luotava elinellisen kansakokonaisuutta palveleva tuotannollinen elämä.

13. Maamme on vapautettava kansainvälisestä lainapakkomasta, joka luotoilaan sekä vaatii meitä suunnattomasti korkoina, kursisäppöinä ym. hyvyiksi että sitoo kansamme myös poliittisesti saatteen maassamme voimaan ylvähtöllisen rahavallan ja kansamme korko-orjuuteen.

Rahatalous on muutettava kansalliseksi ja kansayhteisön palvelijaksi. Kansan työ ei saa olla riippuvainen ulkomaisesta pääomasta eikä siihen sidottu.

14. Työ on saatettava kunniaan, ja kansalaisten toimeentulomahdollisuudet turvattava ja niiden jatkuvasta kehitämisestä on pidettävä huolta. Työntömyyttä ja puutetta ei saa esiintyä niin rikkaassa maassa kuin meidän.

15. Jokaisen kansalaisen on voimiansa ja kykyjensä mukaan tehtävä ruumillista tai henkistä työtä. Kansamme on kasvatettava ruumillisesti ja henkisesti terveksi. Siksi on nousevan potken kehityksestä pidettävä erikoista huolta ja niin ammatillinen kuin sivistyksellinen kasvatys järjestettävä kansakokonaisuuden tarpeiden ja vaatimusten mukaisesti. Köyhyytä ei saa olla esteenä kasvatukseen ja kehitykseen. Kaikkinaisen opetus on uudistettava kansallismielisessä hengessä elävää elämästä silmälläpitäen, ja kuollut tieto karstittava pois opintosuunnitelmissa. Kansan terveitä elämästä vahingottavat henkiset vrttaukset on estettävä.

16. Nuorisoliike on kehitettävä kansan ehtymättömäksi voimantiteeksi.

17. Suomi on suomalaistkansallisen valtion ainoa virallinen kieli.

17. Kansainväliset julkiset ja salaiset, kuten vapaamurariitit ym. epäkansalliset järjestöt, jotka palvelevat kansainvälisistä pääomaa ja ovat sen johdettavissa on lakkautettava ja niiden omaisuus takavarikoitava valtiolle.

Puolustusvalmius on tulevaisuemme perusehto. Terveen asevelhengen ja sotilaallisen koulutuksen on oltava myös nuorisokasvatuksen olennaisena osana.

19.

Suomen ulkopoliittika on hoidettava niin, että maan elinedet, arvo ja kunnia sekä alueellinen koskemattomuus on turvattu. Epäkansalliset aiheet on poistettava valtion ja kunnan viroista.

20.

Maiden on saatava kansojen kokonaisuuden puitteissa se elämä, mikä meille kansamme terveen veren ja vaiston oikeudella kuuluu, ja mikä yksin tekee maastamme kaikkien suomalaisten kodin. Suomi liittyy sekä aatteellisesti että poliittisesti uuteen Eurooppaan ja on mukana siinä sen täysivaltaisena jäsenenä, jonka oikeuden kansamme on verellään tunnustanut.

Bilaga 11

IKL:s "Verksamhetsprinciper för lokalorganisationerna"
(Källa: Ajan Sanna nr 38/15.2.1933)

Isänmaallisen Kansanliikkeen palkkallistajatehtävien toimintaperusteet:

Järjestö on rakennettu sille periaatteelle, että yksilön oikeudet riippuvat velvolluuksien täyttämisestä ja että yksilön velvollisuudet ovat suuremmat kuin hänen oikeutensa, jotka ehdottomasti ovat alistettavia kokonaisuuden etua ja tarpeita palvelleiksi. Isännan yhteinen etu ryhmäheijon ja yksityiseijon yläpuolelle.

1. Kaikki Suomen heimot on liitettävä yhdeksi suureksi Suomeksi kansojen isemäärämiskokkeuden perusteella.

2. Suomen kansalainen on vain se kansakunnan jäsen, joka tunnustaa kuuluvansa kansamme yhteisiin verti-, kohtalo- ja kulttuurisiin.

3. Vain Suomen kansalaisella on oikeus päättää valtakunnan ja yhteiskunnan asioista ja laeista. Virko- ja toimia täytettävässä ja julkisissa tehtävissä annettaessa eivät saa määrätä puoluekokoheitai, vaan ratkaistava puoluejärjelmien itsevalitudessa.

4. Järjestö taistelee kansainvälisissä sosiaidemokratiaa vastaan asettaen päämääräkseen, että sosiaa- demokraattinen puolue perustuslakiemme heijon vastaisena ja sille perityn yhteiskunnajärjestyksen perustusta jäätävänä on julistettava laittomaksi ja jätettäväkään talhoittava.

5. Valtiovalta huolehtikoon Suomen kansalaisten työvapauden turvaamisesta. Isänmaallisten työläis- ten valhoamisista marxilaisien talhoita ei ole sallittava.

6. Jokaisen Suomen kansalaisen on voimiansa mukaan tehtävä heikissä tai runnillista työtä. Yhteis- kunnan velollisuus on huolehtia siitä, että kaikilla on työnsaantimahdollisuus.

7. Kansalaisissa on kasvatettava vastuuuntia. Edesvastuuontuus julkisten asiain hoitossa talhoaa kansakunnan. Erikoisesti on ehkäistävä edesvastuuontomien aineksien määräämisvalta valtion ja kuntien talouden hoitossa.

8. Koska maataloudella on kansantaloudessamme ensiarvoinen asema, on yhteiskunnan sitä järjestel- mällisesti tuettava kokonaisuuden etun pohjalta, toteuttamalla järjkerpitäisä maareformeja sekä huoma- la elinkykyisä uudisasutuksia.

9. Valtion, kuntien ja yksityisten taloudessa on kehitettävä säästäväisyjärjitys voimakkaaksi. On aina muistettava, että maamme on köyhä ja vain säästämällä voidaan kansallenne turvata tulevaisuus.

10. Kulttuurimme on rakennettava kansalliselle pohjalle.

11. Koulutoimen järjestelyssä on olettava huomioon käytännöllisen elämän vaatimukset.

12. Tulevaisuus rakentuu nykyisyyteen. Siksi on kiinnitettävä erikoista huomiota silleen, että lapset ja nuorisot saavat uskonnollis-isänmaallisen kasvatuksen. Tämän ohella on myös pidettävä huolta runnilli- sen kunnioitisuuden kehittämisestä.

13. Julkisella sanalla on vaadittava, että se ehdottomasti pysyy totuuden pohjalta ja jättää vastustajan peräkköönä panettelon ja heijaimen.

14. Jokaisen Suomen kansalainen muistakoon, että valtakunnan olemassaolo riippuu kansakunnan puohtustustalhoista ja puohtustuskunnosta, ja että aseeton kansa on-olemassaolon taisteiussa toisten armo- illa.

15. Järjestö taistelee materiaalisia, itsekkyyttä, välinpitämättömyyttä ja velttoutta vastaan ja asettaa siveelliseksi päämääräkseen kansamme kaikinpuolisen terveijymisen sisäistä tiedä, toteuttamalla itse sen tähden, että kirkollinen työ on saatettava väherentämättömänä herättämällä kansalaisissa elämän tar- koituksen selvä tajunta ja luomaan heikkä kansallinen itseuntio.